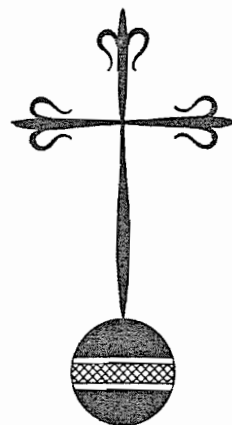

ERBOVNÍ
KNÍŽKA
na rok 1941

V Knihách Řádu vydalo nakla-
datelství Vyšehrad v Praze II.

B 3515/4

K. J. 356

Strážci moravského znaku.

J. Šebánek.

Před dvěma lety uveřejnil na tomto místě Karel kníže ze Schwarzenbergu studii o strážcích zemského znaku českého.¹⁾ Při její četbě se bezděky vynořuje otázka: co víme o strážcích zemského znaku moravského? Třebaže na ni v dosavadní literatuře nenajdeme ani náznak přímé odpovědi, neznamená to, že by na ni nebylo možno odpovědět vůbec. Projevilo se to, když jsem shromáždil příslušný pramenný materiál, připravuje větší studii o historii moravské orlice.²⁾

Moravskou orlici se strážcem (štítonošem) máme doloženu - pokud vím - po prvé na počátku 15. věku. Vycházejíce z práce Schwarzenbergovy, musili bychom říci, že tedy asi o půl století později než český znak v doprovodu svého strážce. Vpravdě je však situace poněkud jiná. Neboť poskytl-li Schwarzenbergovi nejstarší doklad štítonoše českého znaku majestátní císařská pečeť Karla IV., na níž jsou po stranách císařova trů-

¹⁾ *Erbovní knížka* na r. 1939, str. 9-14.

²⁾ Tuto studii jsem prvotně připověděl *dr. B. Lifkovi*, když mne vyzval k napsání příspěvku do této Knížky. Práce se mi však rozrostla natolik, že se ukázala potřeba vydati ji jinde. Uveřejňuji tu proto tuto stať jako námět z větší, připravované práce.

nu vyobrazeny štíty se znaky říšským a českým držené orlicemi, soudím, že tu nejde o štítonoše v pravém slova smyslu. Přihlížíme-li k vývoji obrazů, dochovaných nám na pečetích panovníků římskoněmeckých, počínajíc Jindřichem VII., dojdeme k výsledku, že orlice na pečeti Karlově mnohem spíš než funkci strážců znaků mají funkci strážců trůnu císařského.³⁾ Za vskutku nejstarší doklady štítonošů českého znaku bych považoval teprve ty, které uvádí Schwarzenberg ze známé a slavné bible Václava IV. Ale pak docházíme

³⁾ Pečeť Karlova, o níž jde, je vyobrazena v díle O. Posseba, *Die Siegel Deutscher Kaiser u. Könige*, II, tab. 3, č. 4. K porozumění toho, jaký smysl mají orlice, zobrazené na této pečetě, bych řekl tolik: Na pečetích panovníků římskoněmeckých se setkáváme po prvé s figurami po stranách trůnu za Jindřicha VII. J. E. E. *Die Kaiser- u. Königsurkunden des Mittelalters* (1903), str. 273, upozornil, že dva lvi, kteří jsou zobrazeni po stranách trůnu Jindřichova (o třetího lva opírá panovník své nohy, srv. příslušné vyobrazení pečetí u Posseba, I. c. I, tab. 47, č. 1), dostali se na toto místo jako volné napodobení typu královské pečetí francouzské, počínajíc Ludvíkem VI., kde opět radla královského trůnu mají podobu lvích hlav a nohy trůnu podobu lvích nohou. Stačí jediný pohled na pečeť Jindřichovu, abychom mohli s jistotou uzavřít, že lvi tu nemohou být než součástí a nanejvýše strážci trůnu, protože štítů se znaky na pečetí Jindřichově vůbec ještě není. Pochybnosti, které by mohly vzniknouti v případě shora zmíněné pečetí Karlovy, protože orlice na ní zobrazené po straně trůnu vskutku příslušné štíty znakové drží za kroužky, které jsou do hlavy štítů zapuštěny, rozptýlují případy další. Je to především majestátní pečeť Ru-

k závěru, že nejstarší štítonoše českého i moravského znaku máme doloženy vlastně asi z téže doby. Ale nejen o časové, dokonce i o věcné souvislosti je tu možno mluvit. V čem kotví, pochopíme hned, řeknu-li, že nejstarší doklad strážce moravské orlice s počátku 15. věku se najde v slavném jihlavském kodexu Gelnhausenově. Neboť je dobře známo, jak úzkým poutem výtvarného vkusu byli vázáni k malířům, pracujícím na dvoře Václava IV., jejichž dílem je Václavova bible, neznámí mistři, kteří vyzdobili Gelnhausenův kodex.⁴⁾ Tuto souvislost musíme mít také

prechtova (*Posse*, I. c. II, tab. 4, čís. 4), na které se po boku trůnu zase vrací postavy lvů, kteří však se znakovými štíty, rovněž po boku trůnu umístěnými, nemají nejmenšího spojení. Zřejmě tu může jít jen o strážce trůnu. Na dvou uherských pečetích Zikmundových z let 1388 a 1401 (*Posse*, I. c. II, tab. 12, č. 3 a 5) jsou po boku trůnu štíty se znakem uherským. Na nich tentokrát *sedí* orlice - zase tedy nejde o štítonoše, mnohem spíš o heraldické vyjádření Zikmundovy hodnosti jako říšského arcikomorníka. Na uherské pečetě, které užíval Zikmund po své korunovaci na císaře, tvoří orlice postranní *opěradla trůnu*, a nejsou ve spojení se znaky okolo trůnu umístěnými (srv. *Posse*, I. c. II, tab. 15, č. 1). Pod nohama panovníkovými je zase, jako na pečetí Jindřichově, postava lva. Konečně na velké císařské pečetě Zikmundově (*Posse*, I. c. II, tab. 17, č. 1) nastoupili na místo orlic po boku trůnu orlové (nově se vyvíjející symbol císařské hodnosti říšské), ale tyto orlové tvoří *součást trůnu* a nejsou ve funkčním spojení se znaky okolo trůnu.

⁴⁾ Této věci věnoval mnoho pozornosti A. Friedl ve své knize *Přemyslovci a Lucemburkové*. (Praha 1938.)

na zřeteli, když zjistíme, že mezi štítonoši českého znaku v bibli Václavově se setkáme s postavou tak zvaného »divého muže« a že v doprovodu téhož heraldického symbolu je vymalována moravská orlice v kodexu Gelnhausenově.⁵⁾

Jde tedy zajisté jen o ryze módní záležitost a sotva právem bychom mohli tvrditi, že i snad jen po určité přechodnou dobu figuroval »divý muž« opravdu jako štítonoš českého a moravského znaku, tím méně pak něco z této jednoty štítonošů odvozovati. Proto se také vzdávám úkolu prvního známého štítonoše moravského znaku tu podrobněji popisovati. Bylo by to zajisté i proto zbytečné, že dokonalá reprodukce příslušného vyobrazení z Gelnhausenova kodexu je v literatuře přístupna.⁶⁾

Za dalším dokladem štítonoše moravského znaku musíme jít až do druhé polovice 15. stol. Za to je to však doklad zvláště cenný. Skýtá jej krásný erbovní list moravský, vydaný od císaře Fridricha III. r. 1462. Tímto erbovním listem byly totiž nejen polepšeny dosavadní barvy moravské orlice v tom smyslu, že z milosti císařské

⁵⁾ O »divém muži« jako štítonoši českého znaku v bibli Václavově mluví *Schwarzenberg*, I. c. str. 11.

Nepřesně však dí tamže, že »podobně je tomu v kodexu Gelnhausenově«. Tam se totiž český znak se štítonošem vůbec nikde nevyskytuje.

⁶⁾ V cit. knize *Friedlové*, tab. 35.

bylo Moravanům dovoleno, aby užívali místo dosavadního bílého (stříbrného) a červeného šachování orlice heraldicky vznešenějšího šachování žlutého (zlatého) a červeného, jak se tak často uvádí.⁷⁾ Ne sice slovy erbovního listu, ale aspoň k němu připojeným vyobrazením znakovým, byl stanoven také štítonoš moravské orlice. Spatřuje se tu (srv. obr. 1; pokud jde o barvy, čtenář může sledovati můj popis na barevné reprodukci celého erbovního listu, jíž je ozdobena známá monografie B. Bretholze o moravském zemském archivu)⁸⁾ anděl, klečící na pravém koleně, jehož postava je oděna v bílé, řasnaté roucho na prsou poněkud rozhalené, takže tu přichází k platnosti zelené spodní roucho andělovo jen nepatrně ve formě oválu pod andělovou šíjí vystřižené. Křídla andělova jsou mírně rozpjata, jeho hlava je nakloněna heraldicky vpravo, tvář naturalisticky pojatá je ovroubena světlými rozpuštěnými kadeřemi, které jsou přidržovány bílou stužkou. Modrý štít, ozdobený znakem orlice, drží anděl před sebou lehce oběma rukama.

Na pohled bychom snad mohli považovati za

⁷⁾ Vědomost o této znakové úpravě uvedl první do vědeckého světa *J. Habrich*, uveřejniv text listiny Fridrichovy v díle *Iura primaeva Moraviae* r. 1781. Pokud jde o další, velmi početnou literaturu, odkazuji na svou výše ohlášenou práci.

⁸⁾ *B. Bretholz, Moravský zemský archiv* (Brno 1908), tab. 9.

zbytečnou otázku, proč právě anděl byl r. 1462 zvolen za štítonoše moravského znaku a spokojili se obecným zjištěním, že andělé náležejí mezi nejoblíbenější štítonoše vůbec. Ale sotva lze přehlížeti poučení, které vyplývá z přehlídky českých panovnických pečeti z doby, z které nový znak moravský pochází. Podle V. Hrubého⁹⁾ užíval Ladislav Pohrobek majestátní pečeti, na jejíž přední straně je zobrazen král, sedící na trůně. Vpravo od něho drží anděl znak uherský, maje u nohou znak rakouský, nalevo podobný anděl drží znak český, maje u nohou znak moravský,

⁹⁾ Sám jsem neměl v ruce příslušný doklad a přidružuji se proto informací, uložených v knize Hrubého, *Úvod do archivní teorie a praxe* (1930), str. 113 a násl.

zatím co pod trůnem je znak lucemburský. Na rubu téže pečeti tři andělé (shora, z prava a z leva) drží velký znak český, kolem něhož jsou seškupeny znaky ostatních zemí Ladislavových. A podobně upravené majestátní pečeti - což by bylo zvláště důležité - užíval prý podle Hrubého také král Jiří. Dlužno ovšem dodat, že se vzápětí proti tomuto tvrzení Hrubého ozval kritický hlas, ba energické dementi: není prý vůbec pravda, že by měl král Jiří dvoustrannou majestátní pečeť a je vyloučeno, že by mohl Hrubý uvést jediný její doklad.¹⁰⁾ Dlužno připustiti i to, že ani za Ladislava, ani za krále Jiřího (pozdější vývoj tu už úmyslně ponechávám stranou) nebyl anděl *výhradním* štítonošem českého znaku, neboť na jednom ze tří známých typů tak zvané královské (méně slavnostní než majestátní a při tom nejčastěji užívané) pečeti Ladislavovy vidíme ve středu pečetního pole velký štít, ozdobený znakem českým a uherským, drženy dvěma orlicemi jako štítonoši,¹¹⁾ nikoli tedy anděly.

¹⁰⁾ Časopis Archivní školy VIII., str. 179-80, v referátu o knize Hrubého. V. Hrubý v replice (ČAŠ, IX-X, str. 412) připustil, že majestátní pečeť Jiříkovu »skutečně neviděl«; co dále k věci dodává, nemá váhy.

¹¹⁾ O této pečeti má zmínku Schwarzenberg, l. c. str. 14, a uvažuje o významu těchto orlic. Právě-li však na str. 11, že na pečeti Ladislavově a na pečetích Albrechtově a Vladislavově je štítonošem českého znaku dvouocasý, tedy český lev, bylo by

Jediný dochovaný a při tom stále a stále užívaný typ královské pečeti Jiříkovy nevykazuje rovněž anděla jako štítonoše českého znaku. Přísně vzato, nemá královská pečeť Jiříkova vůbec štítonoše. Po straně štítu s českým znakem, který je ve středu pečetního pole, jsou sice, podobně jako na pečeti Ladislavově, orlice, ale tyto orlice tentokrát nedrží štít, nýbrž stužku, na níž je napsána legenda pečetní.¹²⁾

Ale s andělem se za to setkáváme na dvou jiných typech královské pečeti Ladislavovy. Především na prvním, nejstarším typu, kde anděl drží vlastně pět štítů, navzájem spojených řetězem, visacím zámkem uzavřeným, přímo se dotýkaje jedině štítu rakouským znakem ozdobeného.¹³⁾

třeba tvrzení toto doložit. Typ pečeti Ladislavovy, o nějž tu jde, popisuje *Hrubý*, I. c. str. 113, a označuje jej jako druhý typ Ladislavovy královské pečeti. V praxi se setkáváme s tímto typem velmi často. Srv. v *mých Archivech zrušených klášterů* I. (1933), str. 298 č. 1409, 299 č. 1412, 1413 atd.

¹²⁾ *Hrubý*, I. c., str. 114, i tentokrát - podle mého mínění neprávem - mluví o orlech jako štítonoších na této pečeti. Pečeť Jiříkova, o které tu mluvíme, je vyobrazena v *Č. Vlastivědě*, sv. IV. Dějiny, Příloha u str. 261. V praxi se s ní setkáváme, probíráme-li listiny Jiříkovy, takřka napořád. Všechny listiny Jiříkovy, pokud je uvádím v shora zmíněných *Archivech*, jsou jí opatřeny.

¹³⁾ Popis této pečeti viz u *Hrubého*, I. c. str. 113, praktické doklady v *mých Archivech*, str. 295 č. 1394, str. 296 č. 1394, 1395, 1397, str. 297 č. 1400, 1402, str. 298 č. 1408.

Dále pak na třetím typu, kde se spatřuje velký, klečící anděl, kterak drží před sebou čtvrcený štít, na němž se střídá znak český s uherským.¹⁴⁾ Pokud pak jde o krále Jiřího, setkáme se s andělem jako štítonošem na obou dochovaných typech jeho malé, sekretní pečeti. V obou případech jde zase o klečícího anděla, jenž drží štít s českým znakem.¹⁵⁾ Konečně lze ještě dodat, že anděl je také ještě štítonošem českého znaku na pečeti choti krále Jiřího, královny Johanny.¹⁶⁾

Přehledně-li tyto doklady, smíme jistě říci, že anděl je v době králů Ladislava a Jiřího běžně užívaným štítonošem českého znaku. Začleníme do našich úvah nyní ještě i to, že Fridrichův erbovní list pro Moravu byl vydán krátce po tom, kdy byl císař Jiříkovou pomocí vysvobozen z krajně svízelného postavení, v němž se ocitl, když se Vídeň v srpnu téhož roku postavila ote-

¹⁴⁾ Popis tohoto typu je opět u *Hrubého*, I. c. str. 113-14, z praxe tento typ neznám.

¹⁵⁾ Jeden z těchto typů vyobrazil *A. Sedláček*, *Hračky a zámky české*, II., str. 56, druhý znám ze sbírky odlitků pečeti zemského archivu v Brně pod č. 62. Je zhotoven podle pečeti Jiříkovy na listině, chované v městském archivu ve Znojmě a pocházející z 25. března 1465.

Oba tyto typy jsou si velmi blízké, liší se v podstatě jen tím, že první typ je opatřen legendou, zatím co druhý typ je bez legendy.

¹⁶⁾ Pečeť je vyobrazena u *Sedláčka*, I. c.

vřené na stranu jeho nepřátel, ba přímo ve dnech, kdy císař s českým králem, dlíce pospolu, srovnávali v nejlepší shodě své politické účty a kdy Jiří přijímal z rukou vděčného císaře celý věnec milostí pro sebe i své země. Pak zajisté nebudeme moci upříti pravděpodobnost domněnce, že moravský erbovní list, který byl jednou z těchto milostí, byl v určitém smyslu předzvěstí památné listiny Jiříkovy z 13. ledna 1464, již byla Morava na věčné časy spojena s českým královstvím. V tom smyslu totiž, že úmyslným zvolením anděla jako štítonoše moravského znaku, tedy téhož znamení, které bylo štítonošem znaku českého, měla být v heraldické mluvě dokumentována jednota obou zemí, Čech a Moravy.

Ale stejně tak, jako tato jednota sama byla brzy poté aspoň na určitou dobu prolomena, když Morava připadla dočasně uherskému králi Matyášovi, zatím co v Čechách již vládl král Vladislav z rodu Jagellova, tak také její heraldické vyjádření ztratilo svůj faktický podklad. To proto, že v Čechách po smrti Jiříkově zřejmě ztrácí anděl, jako štítonoš českého znaku, půdu, nejša v praxi nahrazen vlastně s dostatečnou důsledností žádným znamením jiným. Takový dojem aspoň mám z toho, co pověděl o historii strážců českého znaku Schwarzenberg, i když připouštím s ním, že vývoj - třebaže dosti neurčitě - směřoval k tomu, že aspoň s určitou pravdě-

podobností za strážce českého znaku už od 16. věku smíme považovati dvouocasého lva.¹⁷⁾

Čtenář, znalý toho, co se traduje v literatuře o historii moravského znaku, očekává nyní zajisté jako další závěr, že i se strany moravské plánovaná snad jednota českomoravského štítonoše byla zrušena, neboť se obecně má dnes za to, že Morava má ve věci svého znaku jen teoretickou

¹⁷⁾ V celé věci je ovšem ještě dosti nevyjasněných bodů. Upozornil bych jen na to, že na velké majestátní pečeti Vladislava Jagellovce (srv. její vyobr. v Č. *Vlastivědě*, 1. c. str. 280-281) je štítonošem uherského a českého znaku ještě anděl. Majestátní pečeť, o kterou jde, je přesně datována r. 1490. Je to však nikoli česká, nýbrž uherská pečeť Vladislavova, takže je třeba připustiti, že štítonoš náleží ne k českému, nýbrž k uherskému znaku; a tím byl vskutku v té době zcela pravidelně anděl. Ale autor knihy *Naše státní znaky* (1921) str. 57 a ve shodě s ním *Schwarzenberg* (1. c. str. 11) zmiňují se (srv. také výše pozn. 11), že existuje také pečeť Vladislavova (onen mluví přímo o pečeti majestátní), bezpochyby česká, na níž je štítonošem českého znaku český lev. *Schwarzenberg* uvádí také doklady o tom, jak se za vlády Habsburků uplatňuje lev jako štítonoš českého znaku. K tomu je třeba doložiti, že prohlídkou příslušného materiálu v díle *Possebo* lze se přesvědčiti o tom, že aspoň český (dvouocasý) lev v této souvislosti na pečetích z doby habsburské dosvědčen není. Zato najdeme mnoho pečeti z doby habsburské, na nichž věnec znaků zemských, obklopujících hlavní znak pečetní, je držen andílky, jako štítonoši. Sdílím pochybnosti *Schwarzenbergovy* (str. 14), můžeme-li tyto andílky považovati za štítonoše; spíše jde o ryzí motiv ozdobný, bez heraldického významu.

výhodu v tom, že byl r. 1462 stanoven zvláštním erbovním listem zemský znak, zatím co se Čechům vůbec nikdy erbovního listu nedostalo, že prostě Fridrichova znaková úprava byla pouhou ranou do vody, neboť Morava se i po roce 1462 nadále přidržovala svého starého znaku, totiž orlice šachované bíle a červeně. Na jiném místě ukáží, do jaké míry je tento názor oprávněn. Zde bych chtěl říci jen tolik, že aspoň pokud jde o štítonoše moravského znaku nezůstala listina Fridrichova rozhodně bez odezvy.

Prvý doklad toho, že po roce 1462 žije vědomí, že anděl je štítonošem moravské orlice, najdeme - pokud vím - v známém brněnském prvotisku Olomouckého žaltáře z roku 1499.¹⁸⁾ Na obr. 2 tu reprodukuji krásnou dřevořezbu, již je ozdoben explicit tohoto tisku. K vyobrazení není třeba mnoha slov. Stačí položit je vedle moravského znaku z r. 1462 a vzít v úvahu, že určité rozdíly, které při srovnávání obou obrazů pozorujeme, jsou prostě podmíněny tím, že na obraze z r. 1499 anděl nadržuje před sebou jen znak zemský, nýbrž také městský znak brněnský, abychom došli k závěru, že souvislost obou obrazů je tak zřejmá, že přímo nutí k závěru, že mladší je přímou odvozeninou staršího. Jmenovitě bych

¹⁸⁾ Faksimilové vydání prvotisku pořídil Z. Tobolka a vydal r. 1932 jako 11. sv. sbírky Monumenta Bohemiae typographica.

upozornil na shody v tvaru a poloze křídel obou andělů, v kresbě jejich oděvů, v posici těla (poklek na pravé noze), ba i ve výrazu tváře.

Další doklad skýtají artikule moravského zemského sněmu. Vzácné tyto tisky, dochované nám ve více méně souvislé řadě od čtyřicátých let 16. věku,¹⁹⁾ jsou zprvu zdobeny v čele jednoduchým obrazem moravské orlice, položeným na štítě. V artikulích sněmu z r. 1556 najdeme však typ podstatně složitější,²⁰⁾ který tu reprodukuji jako

¹⁹⁾ Pěknou jejich sbírku chová mor. zemský archiv. Této sbírky jsem využil v této studii. Podrobný soupis tisků mor. sněmovních artikulů podává Z. Tobolka, *Knihopis čes. tisků II.*, str. 196 a násl.

²⁰⁾ Tisk je dílem tiskaře Jana Günthera z Olomouce, obraz znaku byl již reprodukován u Tobolky, str. 197.

obr. 3. Jak patrně, drží tu štít s moravskou orlicí dva andělci. Sotva lze pochybovati o tom, že i v tomto případě máme co činiti s reminiscencí na znakovou úpravu z r. 1462, při čemž ovšem základní obraz byl do značné míry přizpůsoben vkusu dobovému. A neváhal bych stejně - tedy zase jako volnou repliku znaku Fridrichova - posuzovati dva anděly, kteří figurují jako štítonoši moravské orlice v známé knize stavu panského markrabství moravského, která byla založena - a patrně také vyzdobena r. 1670.²¹⁾

²¹⁾ Tuto knihu popsal B. Bretholz v citované už monografii *Moravský zemský archiv* (1908), str. 129 pod č. 57 a na tab. XI. uveřejnil barevnou reprodukci titulního listu s obrazem Leopolda I. Není bez zajímavosti, že i na tomto obraze - jak je

Nepoměrně přesvědčivější doklady o tom, jak žil na Moravě obraz moravské orlice v plném lesku, fixovaný Fridrichovým erbovním listem, podávají se, sledujeme-li historii moravské stavovské pečeti. Mám-li vyjít od přímých dokladů moravské stavovské pečeti, musím připustiti, že jsem se s nimi, aspoň zatím, setkal až v době velmi pozdní. Oba typy moravské stavovské pečeti (větší a menší),²²⁾ které znám, sotva mohou být starší než z polovice 18. století. Na zemských písemnostech, zejména na tak zvaných »Památkách«, to jest stavovských dlužních úpisech, lze pak sledovati užívání této větší pečeti takřka až do r. 1848. Štít s moravskou orlicí na obou těchto pečetech drží před sebou anděl, který, třebaže neklečí, nýbrž stojí a třebaže je ošacen podle módy 18. věku, nemůže zapřít, že je rodným

patrně z příslušné reprodukce - je užito andělů jako štítonošů císařského znaku. Nasnadě je proto také možnost vyložiti anděly na moravském znaku z r. 1670 jako reminiscenci na současné pečeti císařské. Touž možnost nelze aspoň vyloučiti, vzhledem k tomu, co je tu povéděno výše, pokud jde o znak v sněm. artikulích z r. 1556.

²²⁾ Větší pečeť je opatřena legendou: INSIGNIA. QUATUOR. STATUUM. MARCHIONATUS. MORAVIAE. Na menší pečeti se čte legenda SIGILLUM. DOMINORUM DEPUTATORUM. MARCHIONAT. MORAVIAE. Větší pečeť je doložena mnohokrát, jak je i dále zmínka, v tak zv. Památkách stavovských, menší znám ze sbírky pečeti, která se chová v Bočkově sbírce zemského archivu pod č. 12.308.

bratrem anděla, který je štítonošem moravské orlice v listině Fridrichově. Čtenář může se o tom ostatně přesvědčiti sám, srovná-li připojené vyobrazení menší stavovské pečeti²³⁾ se shora citovanou reprodukcí listiny Fridrichovy. Ale je zajímavé, že i kdybychom neměli těchto přímých dokladů, mohli bychom přece s jistotou mluvit o tom, že se památka na moravský znak z r. 1462 udržela v moravské stavovské pečeti. To proto, že zprávy o této pečeti, které se nám dochovaly - a které nota bene jsou podstatně starší než kon-

²³⁾ Obr. 4.

kretní dochované případy - jsou zčásti tak určité, že opravňují samy k závěru, jakým obrazem byla moravská stavovská pečeť ozdobena. Jde o zprávy ze sklonku 16. a z počátku 17. stol., obsažené v tak zvaných moravských sněmovních Památkách.²⁴⁾ Neuvádím je do literatury po prvé. Na nich je totiž založeno to, co pověděl kdysi Fr. Kameníček o historii moravské zemské pečeti.²⁵⁾ Podivným nedorozuměním však Kameníček tyto zprávy v nejpodstatnějších věcech špatně interpretoval, ač jejich mluva je zcela jasná. Především se Kameníček očividně mylí, tvrdí-li, že »veřejné listiny, vydávané zemskými sněmy nebo soudy, byly pečetěny zemskou pečeti«, že se této pečeti, upravené po vzoru české zemské pečeti, »s příslušnými změnami« užívalo v 16. stol. velmi zřídka, takže dlouho zůstávala neporušena a teprve na konci 16. stol. bylo třeba nahradit ji pečeti novou. Neboť usnesení sněmu z r. 1595, které hned Kameníček potom jako prvou kon-

²⁴⁾ Užívám tohoto ustáleného termínu, ač by bylo vhodnější, aby nedošlo k záměně s pojmem »Památek«, o němž byla výše zmínka, mluvit přesněji o památných knihách zemských sněmů. Několik opravdu cenných poznámek o těchto důležitých kodexech podal Fr. Čáda ve své knize *Zemské zřízení moravské z roku 1535* (1937), str. XXV, pozn. 43, a na straně XXIV a dalších.

²⁵⁾ *Zemské sněmy a sjezdy moravské I*, (1902), str. 209 a násl.

kretní zprávu cituje,²⁶⁾ neklamně svědčí o tom, že pečeť zemská, o které se tu mluví, nebyla pečeti novou v tom smyslu, že by měla nahradit nějakou starší, nýbrž že pečeť zemská je r. 1595 na Moravě prostě novým zařízením, které se naším usnesením teprve uvádí v život.²⁷⁾ Ostatně ne na dlouho, neboť již r. 1601 nařídili stavové, jak Kameníček celkem správně uvádí, aby nedávno předtím pořízená pečeť byla zase zničena, protože prostě nebylo příležitosti k jejímu použití. Jak byla tato první moravská stavovská pečeť upravena, o tom nemáme nejmenších zpráv. Bohatší po té stránce jsou zprávy o dru-

²⁶⁾ L. c. str. 209, pozn. 1.

²⁷⁾ Na pohled jistě překvapí, jak je možné, že Morava až do té doby vystačila, při své bohatě rozvinuté správě bez zemské pečeti, zatím co v Čechách existovala pečeť zemská již od dob velmi dávných (otázku, od kterých dob, nemohu tu rozvíjet). Ale není nesnadno věc pochopit, vymaníme-li se z nesprávných představ Kameníčkových, že se zemskou pečeti na Moravě pečeti veřejné listiny, vydávané zemskými sněmy nebo soudy. Vpravdě totiž takové listiny na místě stavů pečeti jejich plnomocníci, zpravidla nejvyšší úředníci svými osobními pečeti. V tom ostatně nenastala změna ani po r. 1595, neboť bylo výslovně tenkrát stanoveno, že nově pořízenou pečeti zemskou mají býti pečeti výhradně jen tak zv. »pštolunky«, to jest pověřující listy pro velitele zemské hotovosti ke sbírání branného lidu. Dlužno dodat, že se na Moravě, na rozdíl od Čech, zemská pečeť neuplatnila také jako pečeť púhonná. Púhonci moravští se vykazovali rejstříkem púhonů, které měli doručiti.

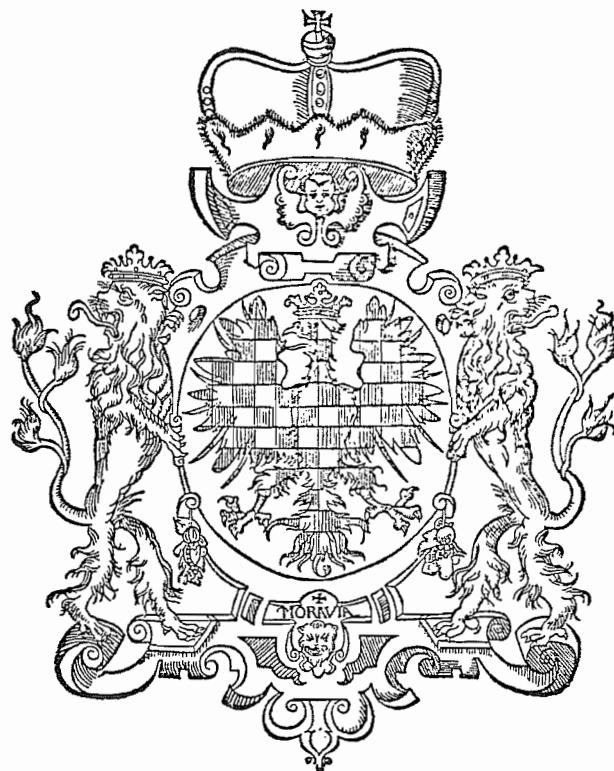
hé stavovské pečeti, kterou dali stavové zhotovit v letech 1608—1610, jak o tom Kameníček na základě příslušných zpráv ze sněmovních Památek mluví. V jednom ze zápisů se totiž výslovně praví, že bylo panu hejtmanovi v moc dáno pečeť »podle svého zdání« udělati dáti, ale že »J Mt pan Jetřich z Kunovic má dáti ten erb zemský, tak jakž v listu při svobodách zemských se nachází, vymalovati a velikost pečeti české změřice, to oboje J Mti panu hejtmanu odvésti.«²⁸⁾ Že je tu míněn erbovní list Fridrichův, není zajisté těžké uhádnouti a příslušný závěr se pak podává sám: moravská pečeť zemská, která vešla v užívání r. 1610 - tentokrát už vskutku, »aby se jí užívalo k nejpřednější věcem s dovolením všech čtyř stavů« - byla zhotovena podle přímého vzoru erbovního listu Fridrichova. Nesla tedy v pečetním poli beze vší pochyby v podstatě též obraz, jaký jsme shledali na pozdních stavovských pečetech z 18. věku - štítonošem zemského znaku byl na ní anděl, jehož nepřetržitá kontinuita aspoň od počátku 17. věku - ne-li od konce 15. věku - je tím dokázána.

Přece by však nebylo správné, kdybychom z toho, co tu bylo pověděno, chtěli snad odvoditi,

²⁸⁾ Pam. sn. VI. 21). Že šlo o zařízení nové, dokazují i průvodní ustanovení v tomto zápise obsažená o tom, kdo má pečeti užívati a jak, jak má být uschovávána atd.

že po celé toto dlouhé období zůstával anděl jediným oficiálním štítonošem moravského znaku. Probíráme-li totiž jednou tu už zmíněné moravské sněmovní artikule, přesvědčíme se o tom, že s výjimkou onoho případu z r. 1556 nikde jinde není strážcem moravské orlice anděl, ani andílci. Za to však počínajíc rokem 1598 se setkáváme v těchto tiscích s vyobrazením moravského znaku, jehož strážci jsou dva dvouocasí, tedy čeští lvi. Našel jsem celkem tři typy tohoto vyobrazení, z nichž jeden - s hlediska heraldického i uměleckého nejhodnotnější - tu připojuji.²⁹⁾ Dodávám, že jen s určitými mezerami, které jsou vyplněny různými typy mor. orlice bez štítonošů, se užívalo těchto tří typů v tiscích zemských artikulů sněmovních až do osmdesátých let 17. stol., tedy takřka po plných 100 let. Odtud setkáme se v našich tiscích zase už výhradně jen s prostými obrazy orlic bez štítonošů. Uvážíme-li, že tisky moravských sněmovních artikulů byly vydávány péčí zemských písařů a místopísařů, nebudeme moci jim a spolu také znakovým znamením v nich obsaženým upříti oficiální povahu. Ale pak docházíme k závěru, že se na Moravě užívalo - aspoň od sklonku 16. do sklonku 17. věku, oficiálně dvojích štítonošů zemského znaku,

²⁹⁾ Obr. 5. Snímek pochází z artikulů sněm. z r. 1593. Byl již reprodukován u *Tobolky*, str. 205.

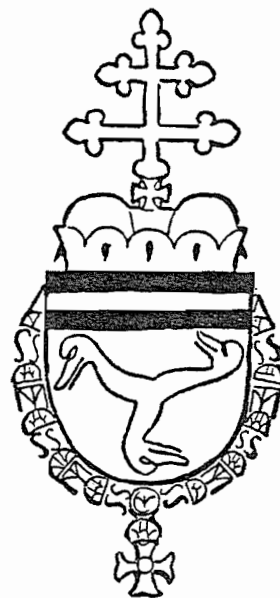
anděla a českých lvů. A sotva asi pochybíme, vyložíme-li si lvy jako štítonoše moravského znaku prostě jako nové, poměrům z konce 16. stol. - kdy anděl jako štítonoš nemá už spojitost s českým znakem a plný důraz spočívá na dvouoca-

sém lvu jako na symbolu české země - plněji odpovídající a proto snadněji srozumitelné vyjádření prastarého těsného vztahu mezi Čechami a Moravou jako hlavou koruny a nejpřednějším údem jejím. Důraz je na slovech »modernější vyjádření«, neboť, jak jsme viděli, i starší moravský štítonoš, anděl, vyjadřuje vlastně totéž, nebo aspoň kdysi vyjadřoval.

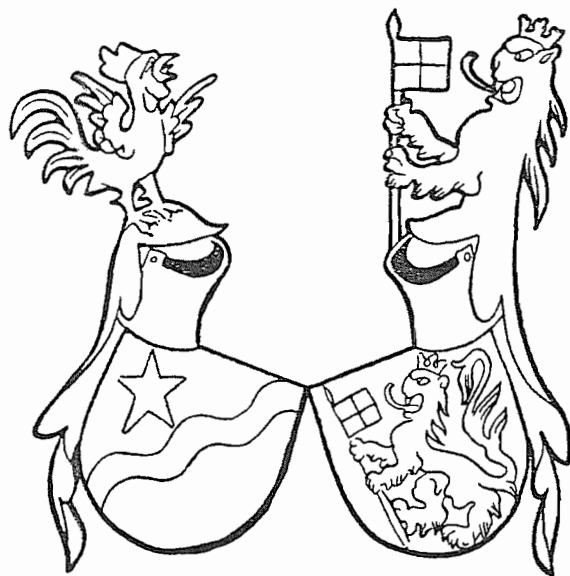
A tak, kdybychom dnes byli postaveni před úkol zobrazit moravský zemský znak v plném lesku, tedy i se strážcem znaku, nemusili bychom dlouho vážiti, zda anděl či lev tu má větší oprávnění. Neboť oba tyto symboly k nám mluví v zrcadle historického vývoje strážců moravského znaku touž přímou a jednoznačnou řečí.

Královská korunovace před 150 lety.

Text a kresby:
Karel kníže ze
Schwarzenbergu.

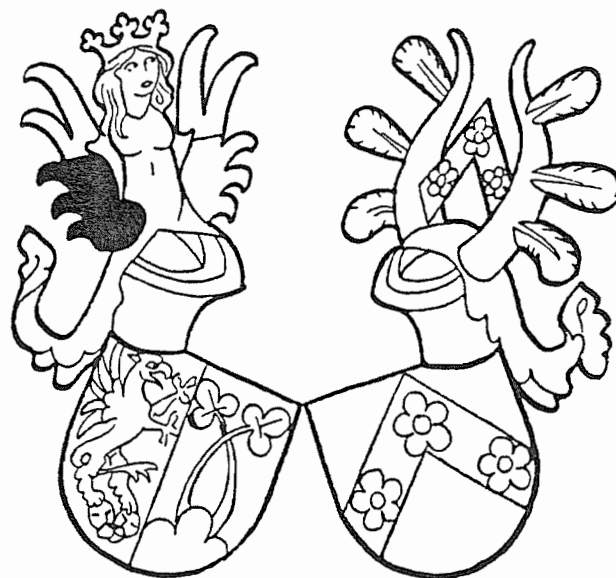
Leopold II. byl korunován 6. září 1791: dne 10. září udělil slavnostně knížecí léna arcibiskupu olomouckému a knížeti ze Schwarzburgu, zastoupenému vyslancem, udělil od české koruny v léno hrad a město Rudolstadt. Dne 12. září byla korunována jeho manželka Marie Ludovika, infantka španělská.

Korunovací vykonal kníže primas *Antonín Přichovský z Přichovic*, který pak korunoval též Františka I. a obdržel velkokříž řádu sv. Štěpána. Znak: v červeném štítě tři stříbrná husí hrdla, postavená do vidlice.

Nejvyššími úředníky zemskými byli:

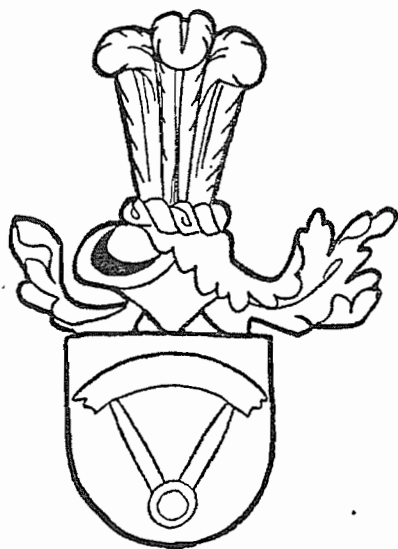
Nejvyšší purkrabí hrabě *Jindřich z Rottenhanu*. Erb: ve stříbrném štítě kosmý vlnitý pruh, nad ním hvězda, klenotem kohout, vše červené. Příkryvadla červená stříbrná.

Nejvyšší hofmistr hrabě *Jan Václav Sporck*. Erb: v modrém poli stříbrný korunovaný lev držící praporec červeně stříbrně čtvrcený. Klenotem též lev, přikryvadla modrá stříbrná.

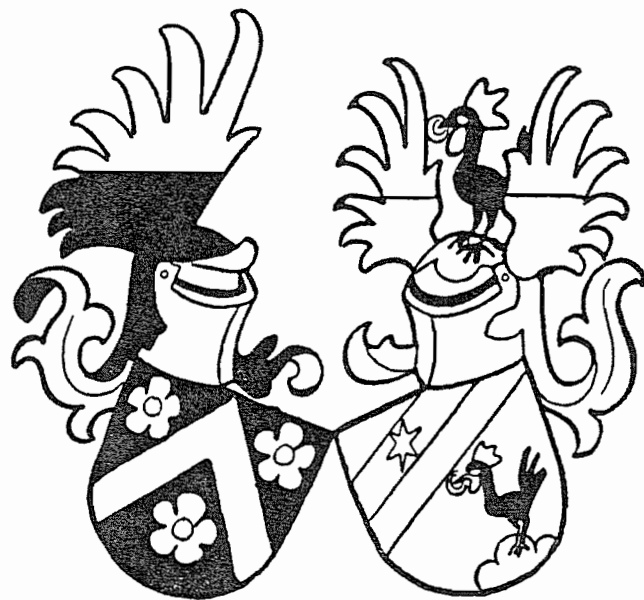
Nejvyšším zemským maršálkem jmenován kníže *August z Lobkovic*, vévoda roudnický. Erb viz v Erbovní knížce na rok 1937.

Nejvyšší komoří hrabě *Vojtěch Václav z Klebelsbergu*. Štít nazdél polovičný, v pravém poli červeném dovnitř obrácený stříbrný noh šlapající

dvě Turčí hlavy, v levém poli zlatém na kopci dva zkřížené trojlisty zelené, klenotem mezi dvěma křídly, zlatěčerně a červeněbílě napříč dělenými, trup korunované panny červeně oděné, přikryvadla červená stříbrná.

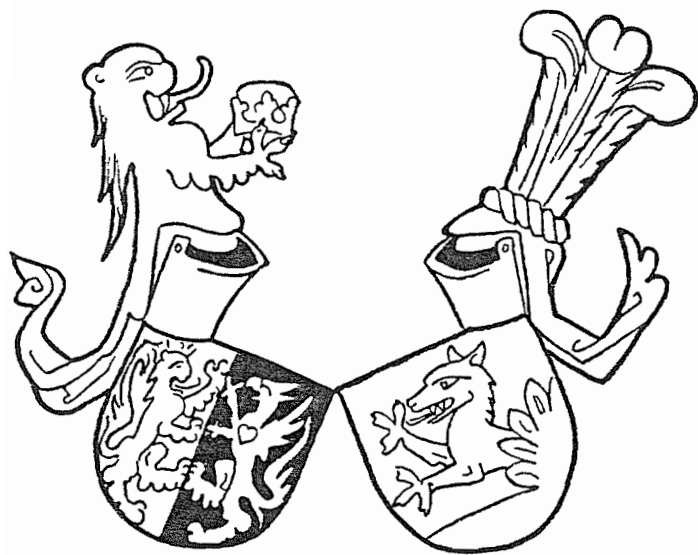
Nejvyšším sudím dvorským jmenován pan *František Václav Kager ze Stampachu*, štít červený, v něm stříbrná krokev pokrytá třemi růžemi též červenými, klenotem tatáž krokev mezi dvěma rohy, pravý stříbrný posázen třemi péry, červe-

ným, stříbrným, červeným, levý červený posázený třemi péry, stříbrným, červeným, stříbrným, přikryvadla červená stříbrná.

Nejvyšší sudí hrabě *Prokop Lažanský z Bukové*, erb v červeném poli stříbrná loukoť, klenotem tři péra červené stříbrné červené. Přikryvadla červená stříbrná.

Nejvyšší kancléř hrabě *Leopold Krakovský z Kolovrat*, štít modrý, v něm orlice stříbrně červeně nazdél dělená, s pružinou a korunou kolem krku,

vše zlaté; klenotem jsou křídla, stříbrné a červené, se zlatými pružinami, přikryvadla červená stříbrná.

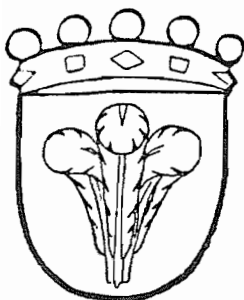
Nejvyšší písař *Jan Václav z Astfeldu a Vydří*, štít černý, v něm krokev provázená třemi růžemi, vše stříbrné, klenotem křídlo napříč stříbrně černě dělené, přikryvadla černá stříbrná.

Podkomoří pan *Jan Marcel z Hennetu*, štít šikmo dělený, v horní půlce červené modrý šikmý pruh, v něm stříbrná hvězda, v dolní půlce stří-

brné na hůrce slepice s prstenem v nose, klenotem táž slepice mezi křídly, červeně stříbrně a stříbrně modře napříč dělenými. Přikryvadla červená modrá a stříbrná.

Strážci koruny byli jmenováni: pan *Václav Margelík*, štít modrý, v něm tři stříbrná pera, a rytíř *František Hanisch z Greifentalu*, štít nazdél polovičný, v pravé polovině modré zlatý lev s červeně podšitou korunou, v levé černé noh též zlatý s červeným srdcem na prsou. Klenotem týž lev

tutéž korunu spáry držící. Přikryvadla modrá zlatá a červená stříbrná.

Hejtmanem hradu pražského byl tehdy *Arnošt Šiška z Jamolice*. Štít zlatý, ze zeleného keře vyrážející vlk. Klenotem tři péra, modré, zlaté, modré, přikryvadla modrá zlatá.

Nejvyšším dědičným komorníkem nad stříbry jmenován hrabě *František ze Salmu*. Erb viz v Erbovní knížce na rok 1937.

Korouhevníkem stavu rytířského jmenován *Adam Voříkovský z Kundratic*. Štít šikmo černě stříbrně dělený, v něm lev též tak dělený zlatý modrý, držící pravou tlapou tři klasy a levou rádlu, klenotem týž lev, přikryvadla modrá zlatá.

Královským almužníkem byl jmenován strahovský opat. Erb královské kanonie viz v Erbovní knížce na rok 1935.

Znamení Tovaryšstva Ježíšova.

Václav Ryneš.

V posledních staletích středověku byl namnoze starokřesťanský symbol Kristova jména (počáteční dvě písmena řeckého slova Christos, zkřížené psaná, při čemž řecké X je totožno s latinským Ch a P s latinským n) vystřídán novým symbolem. Tento symbol se skládal z tří písmen IHS, případně ihs (a též i: yhs). Psal-li se nový symbol velkými písmeny, byl nad H umístěn kříž latinský. Někdy bylo svislé rameno písmena h nahoře protato vodorovným břevnem na způsob kříže. Obdobně jako starý symbol byl zkratkou jména Christos, nebyl nový symbol leč zkratkou nejsvětějšího jména Ježíš, jež ve středověké latině bývalo též psáno jako IHESVS. Jiný výklad uvedených tří písmen má za to, že písmeno H ve zkratce odpovídá (ve středověku na západě mylně chápanému) řeckému *eta* (H) v řeckém IHΣΟΥΣ, jako by tu šlo skutečně o *h*, kdežto podle pravdy jde o dlouhé *e*.

Nebyla-li od počátku písmena IHS leč zkratkou jména Ježíšova, za nesprávné dlužno pokládati výklady dob pozdějších, jako by snad tato písmena znamenala »Ježíš Spasitel lidstva (*Jesus Hominum Salvator*), »V tomto znamení zvítězíš« (*In hoc signo*) a pod. K velkým hlasatelům úcty

k nejsvětějšímu jménu Ježíš náleží v pozdním středověku proslavený františkán sv. *Bernardin Sienský* (1380-1444) a jeho souvěkovec a žák sv. Jan Kapistrán (1385-1456). Byl to horlivý kazatel a reformátor svého řádu sv. Bernardin, jenž míval při svých kázáních u sebe na kazatelně ozdobnou okrouhlou desku se zkratkou jména Ježíš - ve svatozáří. Totéž znamení ve svatozáří na zvláštní korouhvi umístil po vzoru Bernardinově sv. Jan Kapistrán, jehož činnost dotkla se i našich zemí, v jejichž katolických městech též kázal s velkým úspěchem. Byl to též sv. Jan Kapistrán, jenž obhájil sv. Bernardina, když byl pro nevidaný dosud způsob úcty Ježíšova jména obžalován u papeže. Při té příležitosti schválil papež úctu obou kazatelů k jménu Ježíšovu.

Avšak mezi ctitele tohoto jména v pozdním středověku náleželi i jesuaté, kteří jako svého znamení v 16. stol. užívali písmen IHS, s křížem nad H a s třemi zkříženými (ostřím k sobě položenými) hřeby pod písmeny. Tyto hřeby nebyly leč symbolem Ježíšova utrpení: bylť Pán náš podle jedné verse na kříž přibit třemi hřeby. Jesuatský řád (zrušený papežem Klementem IX. roku 1668) byl k službě nemocným založen v *Sieně* roku 1365 sv. Janem Colombinim (1304 až 1367). Uvedeného jména dostalo se jesuatům z toho důvodu, že jméno Ježíš se stále ozývalo v ústech zakladatele řádu.

Avšak vlastní slávu symbolu jména Ježíšova založil až sv. *Ignác z Loyoly* (1491-1556), jedna z největších postav církevních dějin. Hluboce bylo vryto jméno Ježíš do srdce Ignácova. Opět a opět je vyslovoval, opět a opět vycházelo z jeho péra. Počínaje nejstarším zachovaným dopisem z 6. prosince 1524, adresovaným Anežce Pascualové z Manrese, je všechna jeho korespondence *v záhlaví* opatřena zkratkou Ježíšova jména IHS (případně ihs) s křížem. Před čtyřmi sty lety dne 27. září 1540 dosáhl někdejší králův bojovník a rytíř sv. Ignác, že po odstranění nejedné překážky dostalo se papežského schválení jeho družině, nazvané (způsobem v té době nezvyklým) Ježíšovým Tovaryštvem (španělsky *Compañía de Jesus*). Opět a opět jméno Pána Našeho, jehož napodobování je životním cílem jesuitů, ozývá se v Konstitucích nového řádu.

Nemůže tudíž překvapiti, že v 16. století rozšířená zkratka jména Ježíšova byla již za života sv. zakladatele umístěna na pečetích Tovaryšstva Ježíšova a že z pečeti přešla jako projev úcty k Pánu Ježíši a zároveň i jako typické znamení řádové na kostely, kláštery a jiné budovy Tovaryštvem vystavěné, jakož i mnohdy zdobila knihy od členů řádu sepsané.

Na nejstarší zachované pečeti generála Ježíšova Tovaryšstva byla uprostřed pole umístěna (malá) písmena ihs (křížem zakončená) a pod nimi byl

obrázek měsíce se dvěma hvězdami. Kol dokola byl nápis: *Sigillum Praepositi Societatis Jesu*. Pečetidla s tímto znamením užívali prý generálové od nástupce Ignácova Jakuba Layneze. Avšak již sv. Ignác opatřil touto pečetí jakousi »obligaci«, vystavenou dne 18. října 1550 Camillu Stallovu.

Vedle velké generálovy pečeti uvádějí se na počátku řádu ještě tři menší. Na *prvé* z nich, již byl dne 9. března r. 1555 opatřen dopis vévodovi ferrarskému, jsou toliko (malá) písmena ihs, zakončená křížem.

Jiná je menší pečeť, jež se nalézá na dopisu sepsaném na rozkaz sv. Ignáce generálním sekretářem řádu P. Janem Polanco dne 2. září 1548; představuje pečetní znamení velká (křížem zakončená) písmena IHS; pod písmeny je symbol utrpení Páně: tři ostřím zkřížené hřeby.

Písmena IHS, kříž a tři hřeby jsou kolem dokola ovinuty trnovou korunou na *třetí* menší řádové pečetí, umístěné na dopisu, který dne 2. září 1557 napsal P. Jan Polanco pro P. Františka Villanueva.

Pečetní obrazy druhé a *třetí menší* řádové pečeti staly se vlastním znamením (či snad lépe: *znakem*) Tovaryšstva Ježíšova. Nevyskytuje-li se u nás (na příkl. na rozdíl od Španělska) na jezuitském znaku trnová koruna, bývají zde *písmena IHS, kříž a tři hřeby* umístěny někdy na kulatém, jindy na oválovém poli. Avšak na př. na průčelích novoměstského kostela sv. Ignáce a malostranského kostela sv. Mikuláše v Praze je jezuitský znak umístěn na poli v podobě kříže, utvořeného ze čtyř půlkruhů. Někdy spočívají hřeby na obraze *srdce* Páně (průčelí jezuitského kostela v Klatovech).

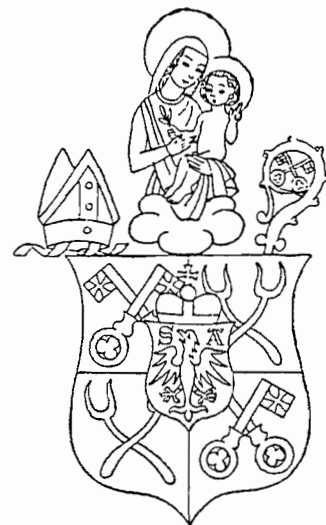
Po světové válce obnovená a na tradici staré české provincie (založené roku 1623) navazující česká provincie (existující do roku 1939 pode jménem čs. provincie) přijala na svou pečeť vedle zkratky Ježíšova jména, kříže a tří hřebů i *plaménky*, mocně dovnitř šlehající kol dokola vnitřní obruby pečetního oválu. Tyto plaménky nesympolisují jen žár nadšení žáků svatého Ignáce, muže, který chtěl zapáliti celý svět láskou k Pánu Ježíši, nýbrž jsou - byť mimoděk - i přiznáním se k té zemi, jejíž první erb - svatováclavskou čer-

nou orlici v bílém poli - zdobily kol dokola vyšlehující plaménky. Skutečnost pak, že obraz dnešní provinciální pečeti byl převzat z tisků někdejší české provincie, jest důkazem uvědomělé vůle navazovati na nejlepší tradice české jesuitské minulosti, té minulosti, jež Bohu a církvi dala řadu mučedníků a vyznavačů a českému národu řadu jeho prvních buditelů.¹⁾

¹⁾ Sepsání práce bylo autoru umožněno laskavou radou a pomocí vdpp. profesorů P. Dr. Jos. Vraštila T. J. a P. J. Ovečky T. J. Z literatury jsem použil: Doering Hartig: *Christliche Symbole* (Freiburg 1940), J. Ovečka: *Výbor z listů sv. Ignáce* (Praha 1940), *Cartas de San Ignacio*, tomo I. (Madrid 1874), J. Vondruška: *Životopisy svatých*, 3. díl (Praha 1931), B. Spáčil: *Jesuité* (Praha 1923).

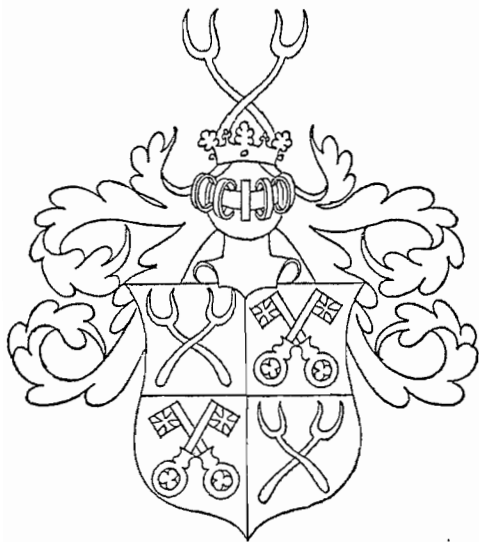
Želiv a Leskovci.

Emanuel Hauner.

Znaky premonstrátského kláštera v Želivě a pánů Leskovců z Leskovce, strýcovské od roku 1669, obestírá romantická mlha záhadnosti. Z těch našich badatelů, již o těchto znacích psali, někteří nebyli dosti poučení, někteří jakoby ostýchavě se dotýkali záhady zrcadlení znaku Leskovců ve znaku Želiva.

O těchto znacích více méně správně psali - ovšem vyhýbajíce se řešení jejich záhady - Jaroslav Schal-

ler v topografii kraje čáslavského (str. 181), P. Frant. Norb. Vlasák, P. Viktor Bezděka O. S. N., P. Jeronym Solař O. S. N. (vesměs v Pam. arch. II. a III. sparsim), Ant. Rybička (O erbích etc. stavu kněž. etc.), V. Král (Heraldika), M. Kolář a A. Sedláček (Č. M. Heraldika) a tento autor sám (Hrady a zámky IV.).

Kdybychom vycházeli - jak obvykle se činí - jenom ze znění darovacího listu posledního Leskovce Jana Křištofa (1601-1680), datovaného na zámku Božejově dne 21. října 1668, neměli bychom před sebou záhadu. Zde se prostě a jasně

praví, že dárce připouští a přijímá (admittimus et adoptamus) tehdejšího opata (Siarda Falcona, 1661-1677) a celý želivský konvent jakožto své duchovní spolubratry k držení a užívání rodového znaku Leskoveckého domu: »hoc est, ut pone Claves suas aureas in campo caeruleo, Nostris argenteis Furcis in campo rubro etc. utantur, fruuntur« (t. j. »aby vedle svých zlatých klíčů« - doslovně »za svými zl. kl.« - »v modrém poli užívali a požívali našich stříbrných vidlí v červeném poli«). Císař Leopold k žádosti obou erbovních strýců nepřidal, mimo potvrzení, k želivskému znaku než přemyslovský střední štítek s vévodskou korunou a klenot, přiměřený duchovnímu stavu: Marku Boží s Děťátkem v oblacích, mitru a pedum. Od 15. ledna 1669 tedy užívali želivští premonstráti nového (barokně koncipovaného) znaku (viz Erbovní knížku na rok 1935, str. 41)¹⁾ tak, že na opatském štítu sedí mitra a pedum, kdežto na konventním znaku jich není.

Není také záhady kolem původního znaku kláštera želivského: dvou zkrřížených zlatých klíčů v modrém poli, třebaže vznik a užívání toho znaku jest značně zamlženo. O původu tohoto želivského znaku víme pouze z velmi pozdní tradice, jak ostatně doznávají i autoři díla »Arcana status

¹⁾ Zde ovšem P. Maria vyrůstá z koruny; koruna je sice heraldicky vzhlednější, ale byla přidána jen autorem kresby.

Siloč (1729): »insignia cruciata clavium Pontificalium quibus Siloa a tempore hujus D. Abbatis« (t. j. Bohuslava, 1360-1371) »usa perhibetur«. Vznikl prý z výsady papeže Řehoře XI. v roce 1367, jak A. Sedláček (Č. M. Heraldika, str. 22) nesprávně tvrdí, řídě se patrně zběžným čtením D. K. Čermáka (Premonstráti v Č. a na M.) a nedbaje, že zmíněný papež ani nesídlil v Římě, ani toho roku ještě nepanoval v Avignonu. Podle mého soudu pravděpodobně nebyl tento znak udělen želivskému klášteru řeholních kanovníků premonstrátských k právnímu užívání, ale spíše byl klášterem osvojen snad z titulu exempce, na niž privilegium udělil papež Alexander V. celému premonstrátskému řádu bullou »Excitat nostrae mentis arcana« ddto 31. července 1409. Velmi starou analogii toho bychom mohli spatřovati ve znaku starobylé exemptní vyšehradské kapituly. Avšak pečetní znamení opatů a konventu kláštera v Želivě - pokud jsou známa - vykazují až do doby zániku toho konventu v Jihlavském exilu (20. IX. 1567) všeliké jiné obrazy, jenom zkřížené klíče nikoliv. Buď na nich vidíme pontifikanta, představujícího auktora premonstrátské řehole sv. Augustina, nebo po výtce matku a vladařku norbertinského řádu Rodičku Boží s Děťátkem. Jedině na pečeti opata Marka (1443-1447), jež se nachází na Strahově a jest z roku 1445, setkáváme se s heraldickým štítem, obsahujícím pentagram -

jest umístěn pod gotickou arkaturou, v níž spatřujeme poloviční obraz Matky Boží s Ježíškem -; bylo by snad dovoleno, abychom ten obrazec pokládali za náznak zkřížených klíčů nejen z důvodu podoby, nýbrž i z důvodu, že takové a podobné figury (na př. i hexagram) byly nazývány claviculae (klíčky exorcisační). Můžeme však věřiti želivským historiografům, kteří předložili mědirytci Ant. Mansfeltovi staršímu (v Praze od r. 1705-1748) vzory želivských pečeti v jejich historickém vývoji, aby je vyryl na »Prospectus Monasterij Siloensis in Regno Bohemiae« (originální deska i otisky v želivském museu), že znaku zkřížených klíčů užil k pečetění teprve opat obnoveného želivského kláštera Štěpán Magni (1643-1649). Tento po Kašparu z Questenberka, obnoviteli želivského kláštera, první samostatný opat podepsal r. 1643 smlouvu se Strahovem o náhradě rekuperačních výloh, o uznání strahovského opata za otce-opata želivského a zároveň o spoluužívání želivského znaku Strahovem. Smlouva potvrzena Ferdinandem III. dne 16. prosince 1643.

Jinde než na pečetích, najdeme ještě želivské klíče vytesané v gotické arkatuře nad původním tabernaklem z roku 1462, umístěným na severovýchodní stěně presbytáře, který v Želivě vybudoval opat Jan II. (1456-1467); viz náčrt v mé knížce »Konventní a farní chrám titulu Narození Panny Marie v Želivě«. Poté až roku 1570 dal

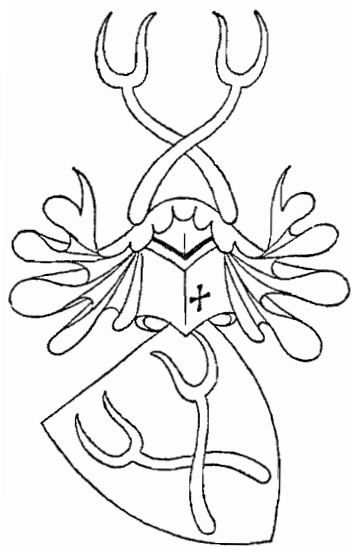
zábrdovický opat, probošt novoříšského, tehdy panenského kláštera a titulární opat zaniklého želivského kláštera Kašpar Schönauer vytesati na novou budovu proboštsství v Nové Říši znak želivského opatství (Pam. arch. II., str. 174). Želivské klíče

konečně najdeme i na knižních vazbách, pořizovaných opatem Janem Loheliem pro Strahov, jako supralibros. Provázejí tu znak pražského arcibiskupství a kapituly (zlaté břevno v černém) a octly se tam osvojením v důsledku majestátu císaře Rudolfa II. z r. 1591, jímž se přiznává strahovským opatům titul opatů želivských (viz moje »Vlastnické knižní značky premonstrátské« etc., 1940, č. 9., 10., 11., 12.). Mimo to lze v želivském museu viděti stříbrnou, emailovanou kruhovou deštičku (zřejmě z nějaké liturgické nádoby) se znakem zkřížených klíčů a jménem opata Štěpána Magniho.

To všechno, co bylo lze zaznamenati o znaku zkřížených klíčů želivského kláštera, ukazuje spíše na původní znamení privilegovanosti kláštera, z něhož se časem vyvinul erb ve funkci právního znamení.

Poněkud jiné a lze hned předem říci, že základné jsou cesty vývoje leskoveckého erbu. Leskovci z Leskovce byli starožitnou, v jihovýchodních Čechách silně rozvětvenou rytířskou rodinou, jež se připomíná na počátku husitských nepokojů jako věrně katolická. Nehledíme-li k pečeti zkřížených vidlí Jana Hazmuky z Proseče z r. 1370, vykazuje pečeť Jana Leskovce (podle Sedláčka, Č. M. H. II., str. 160) k roku 1400 zkřížené vidle na štítě, k roku 1418 tytéž nad helmem, pečeť jeho syna Arnošta k roku 1424 na štítě i nad helmem, stejně jako jeho bratra Václava (viz Hradý IV., tab.), ale tak, že vidle se volně vznášejí nad helmem, jenž nemá ani točenice, ani koruny, z níž by vyrůstaly. Klenot zkřížených vidlic, nasazený přímo na kolčí helm, najdeme ještě na náhrobníku Jana staršího z Leskovce z r. 1545 v Kamenici nad Lipou (Soupis okr. Pelhřím., str. 85). Avšak již na pozoruhodném náhrobníku (neumělé práce) z r. 1555, zasazeném nyní na severní stěně vně kostela v Novém Rychnově a určeném paní Žofce Leskovcové z Lukavce, manželce p. Vlachyně z Liskovce, vyrůstá zmíněný klenot z rozložené otevřené koruny. Štít tohoto náhrobníku jest podle mého vědomí první čtvrcený štít Leskovecký, jenž mimo zkřížené vidle v 1. a 4. poli vykazuje ještě zkřížené klíče (na způsob želivských) v 2. a 3. poli. Později datované štíty toho druhu lze viděti: Renaisanční štítek leskovecký o 4 polích, mimo

jiné jednoduché znaky Leskovců a znaky jejich manželek, jest vytesán na krbu zámku v Červené Řečici již roku 1560 za Šebestiána Leskovce (cit. Soupis, strana 252). Uměle pracovaný znak Jana Leskovce z Leskovce na Cerekvici a Leskově, císařského rady, z roku 1567 (tamtéž, str. 7), na desce zasazené v průjezdu zámku božejovského; dále na křtitelnici krásného díla Brikciho z Cimperka (cit. Soupis, str. 239), kterou r. 1583 věnoval Křištof Leskovec kostelu v Novém Rychnově, a konečně na desce nad vchodem do bože-

jovského zámku z r. 1643, na níž vidíme pod společnou korunou čtvrcený štít (vidle, klíče) pana Jana Křištofa z Leskovce, posledního svého rodu, v alianci se štítem jeho třetí choti Markety Evy z Cetně (trojlist) (Hrady IV., str. 178).

Nuže, zde stojíme před dvojí záhadou, jednak kdy nastalo rozmnožení znaku Leskovců, jednak z jakého zdroje se toto rozmnožení událo. - Na novorychnovském náhrobníku čteme na samém počátku legendy: »Erb a pohřeb pánů z Liskovce,« což si můžeme zcela ve vlastním smyslu slova »erb« vyložit na znak zděděný. To by vzhledem k datu zhotovení náhrobníku v r. 1555 a vzhledem k otci Vladyňovu Křištofovi, o němž se dějí zmínky v první čtvrti XVI. století, ukazovalo na rozmnožení původního leskoveckého erbu v době před zkázou zemských desk v roce 1541, avšak po roce 1534, kdy Křištofovi bratři Jan a Bohuchval pečtili ještě jednoduchým štítem zkřížených vidlí (G. Dobner, Monumenta I., tab. II.). Domněnka, vyslovená P. A. N. Vlasákem (Pam. arch. III., str. 96), jako by užívání rozmnoženého (čtvrceného) štítu Leskovci mělo svůj počátek od r. 1583, kdy pan Jan Leskovec z Leskovce, pán na Cerekvici, Leštně a Božejově, byl přijat do stavu panského, nemá platnosti vzhledem k užívání téhož znaku jinými Leskovci již dlouho předtím. Ne-najdou-li se nové prameny nebo aspoň náznaky o tomto předmětu, zůstane záhada nerozluštěna.

O zdroji, z něhož se stalo rozmnožení znaku Leskovců zkříženými klíči, není jistoty mimo nedoložené domněnky. - Bez podkladu jest konjektura Králova (Heraldika, str. 157): »Pro různá obdarování, která tento rod učinil klášteru želivskému, rozmnožen byl erb jejich se svolením papežské stolice dvěma zl. klíči na 1. a 4. poli čtvrceného štítu, kdežto původní znamení dvě vidlice umístěny byly v 2. a 3. poli štítu.« S hlediska heraldického je to hotový nesmysl (od doby Karla IV. udělování a sdílení erbů je regál), podle skutečnosti nepravda. Ale ani taková auktorita jako A. Sedláček není prost vážného pochybení, praví-li o Janu Křištofu Leskovci (O. S. N., heslo: Leskovec z Leskovce): »přijal opata s klášterem ke svému erbu a ovšem svůj erb zase kláš. rozhojnil.« To přece neměl tvrditi autor »Hradů a zámků«, jenž v jejich IV. díle dal na str. 178. vyobraziti znak posledního Leskovce z r. 1643, umístěný na božejovském zámku, kde zkřížené vidlice jsou čtvrceny zkříženými klíči.

Tvrzení o darování zkřížených zlatých klíčů v modrém poli do erbu Leskovců z Leskovce jsou pouhé legendy o vděčnosti kláštera želivského a vznikly asi na základě události, kterou zaznamenal ve své kronice Beneš Krabice z Veitmile: »U kláštera Želiva svedli katolíci s husity bitvu r. 1424, v kteréž Jan z Leskovic, vůdce katolíků, s mnohými zahynul« (Bezděka, »Památky kláštera Želiv-

ského« v Pam. arch. II., str. 146). I syn Janův Arnošt, pán na Orlíku nad Humpolcem, člen jednoty katolické, se zasloužil o věc katolickou jsa jeden z prvních, jenž prorazil vozovou hradbu Tábořských u Lipan (Palacký III., 2., 296). Ale později někteří z Leskovců byli utrakvisty a docela Jan Leskovec z Leskovce a na Cerekvici, hejtman kraje bechyňského, se podpisuje r. 1554 »ochránce administratora i konsistoři Pražské pod obojí spuosobů« (Hrady IV., str. 314), i nebyli asi příznivci klášterů, tím méně vzdáleného titulárního želivského konventu v Jihlavě. A právě v XV. a XVI. století, kdy želivští premonstráti vězeli v stálém utrpení a bídě a od poslední třetiny XV. století živořili v jihlavském exilu, nebylo ani příčiny ani příležitosti k erbovnímu sbratřování, jež vlastně vešlo v obyčej až v XVI. století, když městský stav se vyšinul a hojně byl nobilitován.

Nicméně znak zlatých v modrém poli zkřížených klíčů se vztyčeným, avšak divergentním ozubím, shoduje se pouze v dvou erbích, totiž v želivském a Ichtryců (Uechtritzů) z Ichtryc (Sedláček, II., str. 454), z nichž by snad byl mohl přejíti do znaku Leskoveckého, kdyby někdy v první polovině XVI. století byla možnost, podmínky neb podnět k udělení toho znaku Leskovcům nebo k jeho osvojení Leskovci. Ale k rozmnožení záhadý přispívá právě osamělý znak zde popsáných klíčů v renaissančním štítku, vytesaný na supra-

portě vchodu do severní bašty zámku v Červené Řečici, jenž pochází z doby, kdy Č. Řečici drželi Leskovcové (od konce XV. stol. do r. 1597). - Pokusí se někdo o tento těžký, ale zajímavý problém? Rozluštění by přineslo mnohý užitek naší heraldice i historii.

Barokní heraldická symbolika.

Rudolf Holinka.

Četná barokní kázání příležitostná, zvláště při pohřbech, svatbách, vstupu do kláštera a pod., v naší literární historii dosud nepovšimnutá, poskytují hojný materiál kulturně historický a jsou i jazykově zajímavá. Kazatel obyčejně vypočítává v rámci života zemřelého jeho »dobré skutky« (na př. stavby nebo opravy kostelů, oltářů, jejich vyzdobení obrazy a sochami, fundace, politické i válečné činy a pod.), a některá kázání, jako na př. řeč při pohřbu pana Jana staršího z Talmberka z r. 1664, jsou po této stránce malou biografií dokumentární ceny. V jiných překvapí nás jadrná úsloví i lidové popěvky, jež kazatel vplétá v pásмо svého elogia. Nepochybuji, že systematické a odborné prozkoumání tohoto druhu naší barokní literatury a po případě i vydání některých znamenitějších kusů bude také prospěšné k správnému výkladu a chápání ducha této epochy.

Zde nás ovšem zajímá jiná věc, i když ji nemůžeme studovat v celé šíři. V četných kázáních se také popisuje a vykládá znak osoby, o níž se mluví. Způsob, jak se to děje, je charakteristický pro barokní cítění erbovních symbolů. Popis znaku bývá obyčejně velmi důkladný a poslouží

leckdy i odborníkovi jako materiál heraldický, zvláště běží-li o osobu sporného nebo neznámého erbu, ale ani výklad, který obyčejně následuje, není bez významu v »čisté« heraldice, i když vlastním předmětem této heraldické symboliky jsou křesťanské a heroické ctnosti, jimiž se sytilo původní rytířství. A o takovou obnovu snaží se právě doba barokní a v tom jaksí navazuje na gotiku (srv. na př. symbolický výklad znaku v Kanceláři císaře Karla IV. v Erbovní knížce 1939, str. 20-21).

Možno stručně říci, že v barokním cítění skutečné rytířství je nemyslitelné bez ctností křesťanských a (u nás velmi brzo) i bez věrnosti vlastenecké a dynastické. Šlechtictví nejen zavazuje, nýbrž je příkazem. Bez těchto vlastností je erb pouhým znamením něčeho bez skutečného obsahu, tedy mrtvým znakem.

Vidět to na př. v kázání františkána Michala Pelišhotiho: »Lidu - mila, aby byla Bohu - mila, totiž výsoce urozená slečna Marya Lidmila Antonya z Ržičan v den oblačenj svého...« (Praha, K. Frant. Rossenmüller 1720) a stejně pozoruhodně jeví se tato tendence v pohřební řeči neznámého člena řádu bosáků sv. Augustina u sv. Václava v Novém městě Pražském nad panem Jiřím Šebešovským z Šenovic, »J. M. C. slavných soudů dvorského a komorního raddou a hejmanem královského Nového Města Pražského«

(Praha, u Lidmily Sedlčanské 1664), z nichž jsou tyto charakteristické úryvky:

I. Pozoruji v tom výsoce urozeném a slavném rodu erb, v kterém vidím jetel zelený v červeném a bílém poli. A znamenám trojí barvu: bílou, zelenou a červenou a v těch barvách znamenám tři ctnosti theologické: v bílý barvě víru, v zelený barvě naději, v červený barvě lásku. Výsoce urozený a slavný rod z Řičan má v erbu svém bílé pole, víra bílá, a ta křesťanská, která poškvru kacírstva netrpí: tento slavný rod starý v víře jak u Boha, tak u lidí, že o něm co o Mojžíšovi se může říci: »*dilectus Deo et hominibus*«: milý Bohu i lidem. Nebo věrný byl Čechovi, prvnímu knížeti, věrný knížeti Přemyslovi, věrný knížeti Nezamyslovi, věrný knížatům jinším: věrný králi Ottogarovi druhému, věrný králi Karlovi čtvrtému a jiným králům a císařům až do dnešního dne...

Horlivost a víra křesťanská veliká byla mezi těma urozenci, však o tom výsoce urozeném a slavném domu z Řičan tu chválu jsem četl: »*Řičanové tehdaž nejhorlivější křesťané byli.*« O jistě! *Dilectus Deo et hominibus*, milý Bohu a lidem, a to v víře. Ukazuje v svém erbu jetel, který zelený jest: zelenost znamená naději. Každá věrnost a služba k odplatě záslužný má naději, která usiluje vejš a vejš povýšiti: povýšený jest tento výsoce urozený a slavný rod k svobodnému

panství, by se jemu (jak dávno záslužno jest), řeklo jako onému hostinskému příteli: »*Amice, ascende superius*« (Luc. 14). Ukazuje v svém erbu červené pole. Láska, když vře, červená: velikou lásku má tento vysoce urozený a slavný rod jak k Bohu, tak k lidem. K lidem, že přívětivý jest, k Bohu, že sebe celého jemu obětuje, když již mnoho vysoce urozených osob jednou dajíce světu Vale, duchovní stav jak církevní, tak řeholní sobě vyvolily, anobřz což i nyní vědomo jest, že vysoce urozené *slečny z Říčan*, dříve než vědí, co jest svět, učejí se v svato-panenských klášterích Boha znáti...

II. Mluvíme-li o jeho erbu, pozorujte dobře, že má na sobě jestřába, který zlatý prsten s turkusem v šnablu svém drží. Item má podkovu a v té podkově kříž na modrém poli. Item má dva vorly. Nu, co vyznamenává jestřáb? Píší páni naturalistae: »*Accipiter in bonum et in malum accipi potest*« - Jestřáb k dobrému i k zlému přirovnati se může. Zlého tedy nechejme na straně a přirovnejme k dobrému. Pověděl o tom sv. Job v 39. k.: »*Penna struthionis similis est pennis herodii et accipitris*« - Péro pštrosové podobno jest k péří rarocha a jestřába. Ten jestřáb jest byl figura sv. Otcův, kteří k těm věcem, které mohli rozumem pochopiti, přičinili se i dobrým životem doletěli. Item píše se o jestřábu, že jest tak bystrý v letění a očích svých hledění. Item kaž-

doročně, rozložíce křídla svá proti větru polednímu, nové péří dostává. Co to chce řícti? Nežli že vyznamenává lidi bohabojné, kteří Duchem svatým rozpálení a roznícení, hříchů zanechávají a nového člověka způsob na sebe oblíkají, podle slov učitele národův k Kol[osenským 3. kap.: »*Expoliantes vos veterem*] *hominem cum actibus suis*« - Svleknauce z sebe člověka starého i skutky jeho. Item jestřáb nejlípe ptačího srdce, jak Plinius v knize 2., v kapitole 8. znamená a učí. Prsten zlatý vyznamenává lásku a kámen turkus (to jest nebeský) ji spojuje, v šnablu ji drží, nebo láska nejvíceji řečí urážena bývá, když ústa proti ní bublají a reptají. Podkova na modrém poli, majíce na sobě kříž, co chce řícti? Modrá barva jest znamení nebeské, podkova jest znamení zemské, pracovitě, kříž pak bolestí, trápení a nemoci. Dva orly vyznamenávají první rodiče naše Adama a Evu, vyznamenávají i stav manželský, kterak spolu laskavě mají živi býti. Nu k našemu předsevzetí jestřáb dobrý byl urozený pán *pán Jiří Šebešovský*...

Poznámky k legendám, tradicím a pověstem erbovním na Litoměřicku.

Edmund Donek.

Nespočetné pověsti erbovní jsou buď v celém svém rozsahu vymyšleny nebo skreslují původ a vznik rodových znaků i význam heroltských figur a znamení na erbovních štítech. Mnohý omylný výklad jde také na vrub řemeslně pracujících výtvarníků, jen povrchně seznámených s heraldickými pravidly. I pouhé náhody působí svým vlivem, zastírajíce logické souvislosti, a tím přivádějí nejen širší veřejnost, ale i badatele úplně na scestí. Několik příkladů z Litoměřicka poučí o rozsahu i dosahu omylů.

Na severní straně hlavního náměstí v bývalém královském městě Litoměřicích nalézáme nad vedlejším vchodem do budovy čp. 162 (nynější lékárna) polychromovaný kamenný znak nevelkých rozměrů, což svědčí o bývalém sídle šlechtické rodiny. Znak vykazoval původně štít rozpoltný, v pravé polovici vinný keř na zeleném kopci v modrém poli (přesto, že heraldická pravidla nepřipouštějí kombinace barvy na barvu); v levé polovici byl umístěn stříbrný korunovaný

lev, vyrůstající ze stříbrné ozubené hradební zdi v červeném poli. Téhož lva bylo také užito v klenotu; barvy pokrývek byly v úplné shodě s barvami na štítu. Za nedávno provedené renovace průčelí byla polychromie znaku »restaurována« natěračem, který podle svého vkusu pozměnil kolorit všech součástí znaku, uživ při tom nevhodných, šedivých odstínů jiných barev. Ale nynější zohavení nebylo nejhorším údělem erbovní památky, neboť dnes víme, že se stala již dávno předtím obětí nesprávné tradice. Majitelem domu byl od roku 1704 lékař a pozdější císařský rychtář František Ignác Biener (†1743). Zakladatelem rytířské rodiny Bienerů z Bienenberka byl Filip, poslední císařský rychtář v Litoměřicích (†1791). Z téže posloupnosti pocházel také známý archeolog a krajský hejtman královéhradecký Karel Josef Biener z Bienenberka (1731-1798).

Za doby Bienerů (v 18. stol.) nebyla budova vůbec znakem opatřena, neboť předkové rodiny vlastnili ještě druhý dům v městě (čp. 3 v nynější Jesuitské ulici), jehož majitelem byl v době války třicetileté význačný člen rodu Jiří Biener. Vlastivědné a místopisné články poukazují výslovně na okolnost, že prý znak rodiny nachází se doposud nad vchodem do zmíněné budovy (čp. 162). Pozdější majitel domu, lékárník Kostecký, velký přítel památky Bienerů, dal zhotoviti štukovou reprodukcí znaku, který byl na domě

umístěn v 19. století a užil této okrasy k výzdobě portálu svého nově zbudovaného domu na Pfalcově náměstíčku. Zřejmě si nebyl toho vědom, že tak činí pod vlivem nesprávné novodobé tradice.

Každý zkušený heraldik pozná přece na první pohled, že v tomto případě nepřichází v úvahu erb bienerovský (přeplněný heroltskými figurami jak ve štítu, tak i v klenotu dvou přílbic!), nýbrž že jde o znak dávno zapomenutého rodu *Kandorských z Kandorské Hory*, povýšeného do rytířského stavu již r. 1560. Jakou hrou okolností octl se erb cizí rodiny na bývalém domě Bienerů, bylo pouhou náhodou zjištěno z aktů městského stavebního úřadu. Původně zdobil tento znak rodinný dům Kandorských v Dlouhé ulici, v těsném sousedství bývalé »Dlouhé brány« ve východní části města. Při demolování brány stalo se starobylé, ale skromné sídlo Kandorských obětí nové úpravy dotyčné části města. Při zbouření domu nebyl však kamenný portál, znakem ozdobený, zničen, nýbrž prodán tehdejšímu majiteli domu bienerovského, který ho použil při renovaci a přestavbě budovy na náměstí. Na změnu se brzo zapomnělo a ta zavinila pozdější nesprávnou identifikaci znaku domácími vlastivědnými pracovníky. Omyl se nepodařilo doposud vymýtit.

Blasonování pravého znaku bienerovského nepostrádalo by v mnohém ohledu zajímavosti.

Stačí snad jen upozornění na heroltskou figuru v patě štítu, která symbolickým způsobem poukazuje na povolání prvního nobilitovaného Bienera, jenž byl původně vojenským auditorem v hodnosti setníka. Představuje totiž úplně obnažené (tedy nikoli po rytířsku obrněné) rámě nebo ruku, třímající ostrý meč. Budiž poznamenáno, že roku 1796 byl Antonín Biener z Bienenberka společně s Marií Annou Světeckou z Černčic (příbuznou proslulého slavisty Josefa Jungmanna) v Litoměřicích kmotrem při křtu populárního romantického zbojníka Václava Babinského. Ačkoli místo narození jest zřetelně uvedeno v litoměřické farní matrice, vyvinula se během doby klamná tradice, že rodištěm Babinského je sousední vesnička Pokratice. Tento názor se všeobecně tak vžil, že by se popřením legendy sotva někdo pokratickému obyvatelstvu zavděčil; osobnost Babinského zůstává proto stále v živé paměti. Za to je ale zcela neznámým rytířský rod *Kamýků z Pokratic*, který v šeré minulosti obýval *dvě tvrze* v jmenované obci!

Další historii plnou omylů vykazuje v Litoměřicích také dům na jižní straně velkého náměstí, nápadný svou bání či střechou v přibližné formě obrovského kalichu. Název »Dům pod kalichem« (»Kelchhaus«) místo starobylého českého názvu »Dům pod bání« (Knopfhaus«) jest - jak se zdá, vynálezem topografa Sommera.

Budova nepochází podle vžitě tradice z dob husitských, ale byla postavena teprve na sklonku století XVI. jako majorátní sídlo zámožné rodiny Mrázů z Milešovky, jejíž kamenný erb zdobí portál budovy. Vykazuje štít rozpoltěný (štípený), v pravé polovici vzpřímeného nekorunovaného lva, v levé polovici špičatou skálu, která má představovat zřejmě Milešovku, nejvyšší horu českého Středohoří. V klenotu zříme téhož lva jako ve štítu. Každý pozorovatel bude jistě přesvědčen, že erb, umístěný na honosné majorátní budově tak význačné rodiny, možno považovati za spolehlivě autentický. A přece tomu tak není. Pravá polovice štítu nemá vykazovati lva vzpřímeného, nýbrž lva vyrůstajícího z ozubené hradební zdi! Marně přemýšlíme, proč svého času onen nápadný poklesek nebyl objeven. Lépe, leč přec ne docela správně jest znázorněn tentýž znak na náhrobním kamenu Ludmily Mrázové z Milešovky z roku 1617 (nyní umístěn na dvoře čp. 84 v Novobranské ulici), pak na náhrobníku mladičkého Jana Theodosia Sixta z Ottersdorfu z r. 1568 (nyní ve vestibulu staré radnice), jehož matka Kateřina byla rozená Mrázovna. V obou případech bylo užito chybně podoby lva s rozeklaným ohonem, při čemž však heroltská figura vyrůstá správně z ozubené hradební zdi.

Význačná rodina Mrázů z Milešovky, původně

velmi rozvětvená, vymřela za pouhých 70 let (1646), značný počet členů zahubila hrozná morová epidemie r. 1582, která sklátila do hrobu též učence a král. rychtáře mistra Jindřicha Mráze. Mrázovskému domu »Pod bání« bylo přiděleno po staletích čestné místo v české literatuře. Stalo se tak v povídce Václava Beneše Třebízského »Svatba litoměřická«.

Téměř v sousedství domu »Pod bání« zříme rázovitou renesanční budovu, v níž jsou dnes umístěny kanceláře městského úřadu. Nad vchodem spatřujeme nepatrný, v kamenu tesaný nápis »Salva guardia«, a vysoko nad ním malý a zdola ne dosti zřetelný reliéf, který dal podnět k povídačce o t. zv. »litoměřickém draku«. Že se drak v žádné končině světa nevyobrazuje v podobě vola s dlouhýma rohama, nýbrž všude jako okřídlený a po případě i z tlamy a nozder páru a oheň dštící strašlivý ještěr, to v našem případě nepřichází patrně v úvahu.

Reliéf připomíná však pozorovateli původní, skutečnou erbovní pověst rodiny Šimona Petra Oulíka z Třebnice (nikoliv z Třebenic!) a na Králově Hrádku, císařského rychtáře, zemského úředníka atd. († 1657), jejímž majorátním domem budova byla. Oulíkův erb zachoval se podnes nejen na oltáři kaple farního kostela, ale i na podstavci zchátralé sochy sv. Václava na pozemku zvaném od starodávna »Na újezdě« na zá-

padní straně města. O pozemky ony připravil Oulík v době protireformační sirotky rodiny Václava rytíře Kamýka z Pokratic. Zřízení sochy sv. Václava, která byla ostatně za strašlivé bouře v srpnu r. 1939 částečně zničena, možno proto považovati za jakýsi druh pokání, čímž arci zubožené rodině Kamýckých poslouženo nebylo. Smutně proslulý rod Oulíků z Třebnice a na Králově Hrádku jest již dávno zapomenut; poslední příslušnice rodiny, Rozina, zakončila svůj neradostný život v městském chudobinci. Rovněž i erbovní pověst, týkající se divokého vola, řítícího se ze skalní jeskyně, upadla v zapomnutí a na její místo nastupuje poznenáhlu vymyšlená novodobá povídka o litoměřickém draku...

Na nárožním sloupu staré radnice litoměřické pod pozdější soškou domnělého Rolanda zříme nejstarší autentický erb města Litoměřic z doby poslední přestavby budovy po druhém požáru r. 1539. Na galerii ve vestibulu vidíme známou podobu královského českého lva, obráceného k heraldické straně levé, což neodpovídá pravidlům heraldické vědy. Na západní straně síně vysoko na zdi jest od nedávné doby umístěn dar místního mecenáše: velký barevný znak, zhotovený zřejmě k účelům dekoračním a ve všech částech nadobro fantastický. Není známo, v čí hlavě se zrodila myšlenka, že jde o erb Sekerků ze Sedčic, kteří byli podle tradice odnoží slav-

ného rodu Vršovců, hrající za starodávna (v XII. století) určitou úlohu v místní historii. Vršovci měli - jak známo - v erbovním štítu vrš, Sekerkové dvě zkřížené bradatice. (Ludmila, rozená Sekerková ze Sedčic, vdova po Vilému Kamýtském ze Lstiboře [Elstiboře] měla své skromné vdovské sídlo na hradě Kamýku v blízkosti Litoměřic.)

U východu z radnice pod podloubím si všimneme ještě dvou z pískovce tesaných, již valně zchátralých znaků. Jsou to podle místní tradice znaky Čech a Moravy, jež byly původně umístěny na bývalé »Dlouhé bráně«. Tato tradice je však pochybená; domnělý znak Moravy je ve skutečnosti orel t. zv. »svaté římské říše«.

V bezprostřední blízkosti staré radnice vede směrem k východní straně »Dlouhá ulice«. Na jednom domě ve střední části ulice nalézáme nad balkonem ve výši prvního poschodí ve zdi zasažený relief slušně pracovaného znaku, který byl povždy chloubou dřívějších majitelů budovy, neboť dokumentoval zdánlivě neklamným způsobem, že dům byl kdysi honosným sídlem šlechtické rodiny. Že se v přízemí domu nacházela od nepaměti až do první polovice minulého století starobylá kovárna s kůlnou pro kování koní a že v městě nežila nikdy rodina, užívající uvedeného znaku, tradici pranic nevadilo. Znak je na pohled honosný: na štítu koruna královská

s třemi krátkými mečíky (snad i dýkami nebo krájecími noži) z koruny vystupujícími. Ostatní dekor je po způsobu rytířském. Přesto ale nemá znak nic společného s heraldikou šlechtickou, dokazuje nanejvýš jen, že dřívějším majitelem domu byl příslušník počestného cechu nožířského a brusičského. Umístění znaku na budově bývalé kovárny nebylo by ostatně nic podivuhodného. Zikmund Winter se přece výslovně zmiňuje, že nožíře zastupoval v menších městech kovář! Na slovo vzatí badatelé tvrdí, že znaků a pečeti na způsob rytířských užívalo v Čechách jedině šest cechů, pořádků, bratrstev a tovaryštev. Nožíři ale mezi nimi zastoupení nebyli. Heroltská figura na štítu litoměřickém odpovídá popisu nebo kresbě obsažené v Paprockého »Diadochu« i v Hájkově kronice. Jak z protokolu městské rady litoměřické z roku 1627 vysvítá, existovalo v městě 20 samostatných a 5 sdružených cechů. Nožíři nejsou v tomto případě zastoupení, zato vyskytují se mečíři ve společnosti sklenářů a brzo potom i špendlíkářů. Mečíři užívali však - podle různých dokladů - znaku zcela jiného, majíce ve štítu ozbrojence s mečem a ostruhami. Z uvedených podrobností vzniká arci chaos. Německý heraldik Gatterer uvádí, že heroltská figura ve znaku mečířů pozůstávala ze tří stříbrných mečů a zlaté koruny a vysvětluje zároveň, za jakých okolností této

pocty získali. Mečíř císařské gardy zmocnil prý se za dva dny pevnosti, kterou císař marně obléhal. Za to bylo mečířům uděleno právo užívati zmíněného znaku, při čemž byl zároveň dotýčný udatný mečíř jmenován »komandantem« v Praze! (Srv. »Erläuterung der Heraldik, etc., Nürnberg 1789, str. 4.)

Tento řetěz záhad dokazuje, s jakými nesnáze je někdy identifikace znaku spojena, leč vždy si razí cestu zásada, že pro heraldické výzkumy je důkladná znalost místní historie nezbytná, nebo alespoň v nejvyšší míře prospěšná. Přesvědčí nás o tom ještě některé příklady:

U litoměřického kostelíka sv. Vojtěcha, který byl kdysi obklopen hřbitůvkem, uzmíme v přízemní části zvonice ve zdi zasazený náhrobní kámen s postavou obrněného rytíře, dovedně ve slohu renesančním vytesaný. Pochází zřejmě z 2. polovice XVI. stol. a jest ozdoben pěti erbovními štíty; postrádá obvyklého nápisu na obrubě náhrobku. Zaráží nás však německý nápis, vytesaný na spodní části kamene, hlásící, že dne 22. března 1796 zemřel a byl pod tímto kamenem pochován Antonín Schleider, bývalý auditor v hodnosti setníka i purkmistr města Litoměřic. Uvědomujeme si okamžitě, že jde o hrubý anachronismus. Kámen kryl původně pozůstatky Bedřicha Sezimy ze Sezimova Ústí, hejtmana kraje litoměřického, jenž zemřel r. 1582 morem

a byl za oltářem farního chrámu pochován: hlavní (velký) znak na desce vykazuje heroltskou figuru pětিলísté růže jako rodinný erb Sezimů ze Sezimova Ústí nad Lužnicí. O růži na štítě tvrdí stará tradice, že barva její byla černá ve zlatém poli, poněvadž Sezimové pocházeli prý z nemanželského lože. Tato okolnost není arci nikterak prokázána. Skutečnost ukazuje, že rod užíval v erbovním štítu růže modré ve zlatém poli, právě tak jako pánové ze Stráže nad Nežárkou. Ostatní, malé, ale dosti dovedně tesané znaky po obou stranách rytířské postavy připomínají vývod zemřelého po přeslici. Jsou to erby: na heraldické straně pravé u nohou rytířské postavy Sabina Beřkovská ze Šebířova (ve štítu stylisovaná lilie, v klenotu tatarský klobouk, ozdobený vějířem sedmi per), na téže straně u hlavy Eliška Kostková z Postupic (ve štítu hrábě, v klenotu zřetelná hlava psi se svislýma ušima, místo hlavy vlčí!), na levé straně u nohou Zdislava z Dubé a z Lipého (ve štítu zkřížené ostrve, v klenotu totéž na křídle), na téže straně u hlavy Kateřina Cardová z Petrovic (ve štítu hák čili hrot sudlice, v klenotu totéž na křídle). Jak z popisu vysvítá, jsou zastoupeny význačné rodiny v litoměřickém kraji kdysi usedlé.

Náhrobní tento kámen má svou zvláštní historii. Bedřich Sezima byl po své morem způsobené smrti (zemřel dne 17. listopadu 1582, ná-

hodou jako poslední oběť epidemické nemoci) pochován za oltářem farního chrámu. Dotyčné pohřebiště zakoupili jeho příbuzní »na věčné časy« za značnou částku 60 kop grošů. V době protireformační byl však památník nekatolického pána z kostela odstraněn a zasazen do zdi, obklopující hřbitov kolem kostela. Po zrušení hřbitova a odstranění zdi roku 1793 byly veškeré náhrobní kameny připraveny k prodeji jako stavební materiál. Prodej však vázl, ježto pověrčiví stavebníci neradi kupovali náhrobní kameny a zvláště kameny osob zemřelých morem. I náhrobek Sezimův odpočíval - podle záznamu soudobého místního kronikáře - po celá tři léta na rumišti blíže farního chrámu. Náhrobník zakoupila konečně za pouhé čtyři zlaté Kateřina roz. Lippmanová, vdova po zemřelém Antonínu Schleiderovi, vojenském auditoru a purkmistru města Litoměřic, která dala původní český nápis na obrubě a ve spodní části kamene otesati a nahradila ho nápisem německým. Schleider byl společně se svým nejstarším synáčkem pochován na nově zřízeném hřbitově »Na Polabí«. Těžký náhrobní kámen zapadl během doby do země, načež byl vyzdvížen a položen na vyzdřený podstavec v podobě tumby. Zde zůstal až do roku 1889, kdy byl přenesen na nynější místo a zachráněn před zkázou. V oné době byla postava Sezimova nejen v městě, ale i v blízkém okolí

dosti populární pod názvem »Kamenný rytíř« (Der steinerne Ritter) a byla také opředena různými pověstmi. Že bylo náhrobníku Sezimova užito dvakrát, není vzácností. Na starém hřbitově u sv. Havla v Mladé Boleslavi je podnes náhrobník Zuzany Sommerové († 1635), na jehož opačné straně se zachoval nápis z r. 1522, z něhož vysvítá, že jde o náhrobní kámen urozené paní Kateřiny Hložkové ze Smojna.

Na témže hřbitově jsou také tři náhrobní kameny členů rytířského rodu Kamýků z Pokratic, které zasluhují zvláštní zmínky. V »Českomoravské heraldice« Martina Koláře, upravené Aug. Sedláčkem, tvrdí autor, že Kamýkové patří mezi rody, u jichž erbu se dědili t. zv. štítonoši (str. 44). Na jiném místě čteme: »V Litoměřicích na hřbitově sv. Vojtěcha pochován jest r. 1561 urozený pán Řehoř Kamýk z Pokratic a na jeho náhrobku drží štít s jednorožcem dva muži v kabátech s varhánky« (str. 267). Zpráva je nepřesná. Pohřebiště Kamýků nebylo nikdy na hřbitově, nýbrž samozřejmě v kostelíku, jehož patronát spočíval v jejich rukou. Tři sklípky byly uzavřeny náhrobními kameny Václava, Jaroslava a Řehoře. V době protireformační byly náhrobníky z podlahy vyzdviženy a přeneseny na hřbitov.

Kamýkové také nikdy štítonoši ve svém erbu neměli; na náhrobníku Řehoře Kamýka, kterého r. 1561 podle ověřené pověsti připravilo o život

chutné víno (upil se k smrti v krčmě sousední vesnice Žitenic), vyskytuje se první a jediný případ. Na ošlapaných kamenech Václava a Jaroslava zříme uprostřed veliký štít s heroltskou figurou jednorožce, ozdobený helmou, klenotem i pokrývkami, arci bez štítonošů. Jak dosud zachované fotografie z dřívější doby zřetelně ukazují, nepřicházeli také na Řehořově náhrobku v úvahu štítonoši muži, nýbrž malá pacholata (andílci?) v řasnatá roucha oděná. V Králově »Heraldice« je uvedena heroltská figura ve štítu Kamýckých z Pokratic jako »bílý jednorožec v černém poli«, což se neshoduje se skutečností. V českém graduále v městském museu chovaném (na rozdíl od proslulejšího latinského kancionálu!) jest vypodobněn znak Kamýků, jehož štít vykazuje bílého jednorožce v modrém poli.

Osud rodu Kamýků byl po dlouhou dobu opředen legendou, že vymře teprve tehdy, »až bude v litoměřickém kraji nalezena kostra jednorožce« (čímž by tedy byl rodu zaručen život věčný). Aug. Sedláček uvádí, že roku 1589 seděl na svobodném dvoře v Pokraticích Ondřej Kamýk, který byl prý *poslední svého rodu*. Jinak jest ale známo, že mnohem později, t. j. roku 1622, byl Václav Kamýk z Pokratic odsouzen podle konfiskačního patentu pěti dílů svého jmění pro účast na stavovském odboji, při čemž jeho statek Henychovský v Pokraticích byl odhadnut na

4457 kop. V oné době odpočíval však Ondřej Kamýk již po mnoho let v rodinném sklípku kostela sv. Vojtěcha. Legenda o erbovním jedno-rožci oživila znenadání roku 1694. Podle zprávy současného pisatele místních »Pamětí« byla prý při kopání studně ve dvoře »Na Hrádku« (bývalý královský hrad z dob Karla IV. uvnitř města) objevena *neporušená kostra jednorožce*, což vzbudilo vzrušení a oživilo upomínku na pokračitické Kamýky. V některých tradicích působí také chaos okolnost, že rod měl své sídlo na hradě Kamýku v blízkosti Litoměřic. To je omyl lehce vysvětlitelný nebo omluvitelný: v tomto případě přichází totiž v úvahu rod Kamýků ze Lstiboře (Elstiboře), který však užíval erbu ve všech částech odlišného.

Do kostelíka v Levíně u Úštěku putují odedávna četní přátelé domoviny, aby tam shlédli na sloupě za oltářem zazděného »Levínského kocoura« (Lewiner Kater), obklopeného osmi záhadnými písmenami. Jediný pohled na onu kamennou památku stačí zkušenému heraldikovi, aby poznal, že předmět je kulatý svorník z nějaké kostelní nebo jiné klenby a zvíře na něm vytesané nemá nic společného s kocourem. Kočky nejsou přece přírodou obdařeny chumáčem chlupů čili chvostem na konci ocasu, jak ukazuje s nápadnou zřetelností levínský čtyřnožec: z kocoura se vyklube poctivá heraldická *lvíce*.

Je to očividně heraldická figura, již užívaly *původně* (až do konce XIII. století) vynikající odnože Markvarticů, t. j. pánové z Michalovic, Lemberka, Zvířetic a Vartemberka. Markvartici byli také v dobách středověku skutečně majiteli Levína, jakož i jiných statků v dotyčné oblasti. Na zmíněné okolnosti upozornil jsem v č. 7. vlastivědné publikace »Unsere Heimat« (příloha »Leitmeritzer Zeitung« z r. 1928). Netrvalo dlouho a v jiné německé publikaci objevil se inspirovaný a nepodepsaný článek o tomtéž předmětu, který nepostrádá heraldické zajímavosti. Dovídáme se především, že český starožitník Jan Erazim Wocel zjistil v záhadném heraldickém zvířeti *kocoura*, který byl představitelem slovan-ského Černoboha. Konservátor Jost Ackermann zjistil však, že nejde rozhodně o kocoura, nýbrž o *ďábla ve zvířecí podobě*. Vlastivědci Friedrich Bernau a A. Paudler prohlásili však se vši určitostí, že jde o symbol *beránka božího*. Stephan Krause a Ad. Pientka se přiklonili k názoru, že v úvahu může přicházeti jedině lev. (O lvici arci zmínka činěna nebyla. Pokud jde o lva, vyslovili poslední dva pisatelé bezděky tutéž zásadu, kterou již na sklonku XVIII. stol. stanovil průkopník vědy heraldické v Německu Joh. Christ. Gatterer: »Lev je až příliš obvyklou figurou na erbovním štítu a proto se doporučuje každého neznámého čtvernožce ve znaku považovati klid-

ně za lva.« Tím opakoval jen zásadu starých francouzských heraldiků: »Si tu n'as point d'armes, prens le lion.«) O stanovisku, které k levínské záhadě zaujali naši domácí heraldikové Aug. Sedláček, Martin Kolář a Vojtěch Král z Dobré Vody, pisatel článku zřejmě nevěděl. Problém zůstal zdánlivě nevyřešen. Četní přátelé domoviny putují dále do vesničky, aby shlédli proslulého kocoura v kostelíku. Domácí lid nenazývá zmíněnou lvici nikterak »posměšně« kocourem, jak tvrdí Martin Kolář. Čím záhadnější a tajemnější je případ, tím bezpečněji se stává kořistí nekritické tradice.

Že se všechna heroltská znamení a všechny figury nezachovaly až po naše časy v původní formě, je pochopitelné. Změny povstaly polepšením čili rozmnožením znaku ze zvláštní milosti panovnické v případech povýšení do vyšší kategorie šlechtického stavu, propůjčení významných úřadů, získání určitého vlastnictví koupí nebo dědictvím, v důsledku manželských aliancí atd. Hraběcí rodina Michnů z Vacínova (později von Waitzenau) měnila svůj znak, vykazující polovičního zajíce, průběhem doby několikrát. Někdy přicházely v úvahu důvody malicherného rázu. Víme na př., že norimberský purkrabí Friedrich IV., jehož nejvyšším ideálem bylo zařadit do klenotu svého znaku psí hlavu, získal toto právo r. 1317 od Leutholda z Regensberga

za 36 říšských marek ve stříbře. Naproti tomu je laikům podivné, že se některé rodiny nesnažily, aby se zbavily heroltských figur málo líbivého, ba až odporného vzhledu. Pánové z Leichnam honosili se »mluvícím« znakem mrtvoly na marách; jiné rodiny měly ve štítu umrlčí lebky, lidské hnáty a pod. Kolik strašidelných erbovních pověstí z toho vzniklo!

Téměř každý erb má nebo kdysi měl svou zpravidla honosnou tradici, která vysvětlovala skutečný nebo jen domnělý vznik figur ve štítu.

O domácích pověstech erbovních se rozepsal Ferdinand Menčík pod titulem: »České pověsti erbovní« (Světobor 1888). Jinou pozoruhodnou sbírku pověstí napsal r. 1895 August Sedláček. Různé články vyšly v časopisech a novinách, v »Prager Zeitung« (1846), v »Pražských novinách« (1847), v »Lumíru« (1861), v olomouckém »Pozoru« (1880). Německy psali o našich erbovních pověstech Legis Glückselig (Chronol. Gesch. Böhm. I., 1852), Graesse (1876), Heber, Bernau a jiní.

Erbovní pověsti, legendy a tradice tvoří důležitý materiál pro vážný historický výzkum. Jimi možno vniknouti do záhad a tajů tohoto oboru vědy heraldické tím hlouběji, čím více jest badatel seznámen s podrobnostmi místních dějin.

O heraldické kresbě.

Břetislav Štorm.

Zcela podle zásad eklektického sklonku století devatenáctého objevil se mezi heraldickými pravidly také požadavek, aby znaky byly kresleny vždy podle slohu doby, ve které vznikly. Sloh rané gotiky byl při tom vyhrazen jen znakům rodů prastarých a jen tehdy, nebyl-li jejich erb později polepšen nebo rozmnožen podle vkusu věků pozdějších.

Stylové čistoty při kreslení znaků bylo velmi přísně dbáno, tak přísně, že byly napodobovány i podrobnosti nepodstatné. Není to ovšem nic divného v údobí novogotickém, které se proslavilo zvláště svou láskou k slohové čistotě středověkých pozůstatků stavebních. Všechno, co nebylo středověké, nebylo sice výslovně odmítáno, ale byla tu přece jen jakási nechť k heraldické tvorbě novější.

Tento jednostranný zájem měl i své světlé stránky. Heraldika znovu se osvěžila vzpomínkami na dobu svého největšího rozkvětu, heraldikové si jasně uvědomili podstatné vlastnosti znaku. Můžeme jim tedy dobře odpustiti trochu hnidopišský zájem a často i dosti bezduché napodobování středověkých památek. Uvažme také, že stav tehdejší heraldiky nebyl nijak uspokojivý.

Erbovnictví se po ranách z dob osvícenství těžko zotavovalo. Bylo nutno zachovati, co ještě nebylo zničeno a ukázati na slavný odkaz středověku. V tom lze také hledati původ úzkostlivého pravidla, podle kterého mají být znaky kresleny vždy jen podle slohu, ve kterém vznikly. Erbovní výtvarnictví na počátku heraldického obrození bylo velmi slabé a většinou jen diletantské. Nesmíme se tedy divit určité maloduchosti a nesamostatnosti heraldické kresby ze sklonku devatenáctého století: duch konservátorský, trochu goticky orientovaný a výtvarně nesamostatný, naplňoval celý duchovní život této doby.

Takový, celkem odmítavý postoj k nové heraldické tvorbě měl ovšem i své skryté příčiny. Mezi řádkami heraldických knih z konce devatenáctého století můžeme čísti, že heraldika je už umění do sebe uzavřené, dalšího vývoje neschopné. Živa je už jen věda heraldická a umění se musí spokojiti s tím, co žádá věda, a ta věda, jak známo, potřebuje výtvarné umění jen velmi poskrovnu.

Jest nyní otázka, zda nyní, když heraldika již není přísně rozdělována na složku vědeckou a praktickou, platí ještě pravidlo o kreslení znaků podle doby jejich vzniku.

Uvědomíme-li si, že erbovnictví je znovu věcí živou, že zájem o heraldiku stále stoupá (tedy nejen zájem o učená pojednání nebo o pěkné obrázky, ale o heraldiku), připustíme i možnost

nového heraldického slohu, platného pro kreslení znaků všech dob minulých i doby přítomné. Je dosti možné, že tento sloh bude třeba i v příkřím rozporu s heraldickou tvorbou z dob úpadku heraldiky, ale pak bude věcí tvůrčího úsilí přetvořiti její kresebnou stránku podle nového slohového cítění. Mezi ctiteli heraldiky je ještě dost vyznavačů tak zvané slohové čistoty znakové kresby. Odmyslíme-li si velkou většinu obkreslovačů, kteří tuto podmínku heraldické kresby obhajují z pohodlnosti a u vědomí vlastní nemohoucnosti, zbude nám nakonec jen zcela nepatrná hrstka upřímně smýšlejících milovníků erbovnictví, kteří se své zásady drží jen ze strachu před něčím novým a neznámým.

Skutečný heraldik se však nebojí nového slohu, protože ví, že sloh se netvoří na zavolanou nebo ze svévole. Přijde sám, nikým nezván, jako věc hotová. Sloh je výronem plnosti.

Sloh ovšem platí bez omezení. Není nějakých výjimek, pro které sloh neplatí. Jsou a budou jistě ještě mnozí uživatelé berliček slohového eklekticismu; pro ty však neplatí sloh, ale vzory.

Že se ocítáme na prahu nového slohu, lze doložit skutečností, že mladším heraldikům jde vždy spíše o správné užití skutečně neměnných heraldických pravidel a čistotu kresby jako díla uměleckého, než o dodržení kresebných zvyklostí některého údobí dějinného.

Záleží tedy především na síle a vroucnosti heraldického citu a pevné víře v pravost neproměnných pravidel heraldických. Všechno nepodstatné, slohovým proměnám podléhající, ustoupí novému vkusu.

Znovu se vracíme k svým předchůdcům z dob pozdní romantické gotiky minulého století. Náleží jim dík za to, že pátrali po pravých základech heraldiky, že ze změní neuvědomělého tradicionalismu vynesli na světlo boží zářící příklady erbovní tvorby středověké. Na těchto základech spočívá i řád nové tvorby znakové, již jde více o věrnost duchovnímu odkazu a naplnění kano-nických pravidel, než o nápodobu zevnějšků.

Znak básníka Julia Zeyera.

Bohumír Lifka.

Dvojí významné zeyerovské výročí, 100 let od narození a 40 let od smrti, vrší se v prvních čtyřech měsících roku 1941, znamenajíc nepochybně zároveň plné a konečné vtělení básníkovo mezi nejvýznačnější tvůrčí postavy našeho písemnictví. Celým rázem své tvorby i života aristokrat, přijal Zeyer nakonec myšlenku o svém francouzském šlechtickém původu, na kterou připadli nejprve jeho přátelé a ctitelé, svedení mlhavě tradovaným faktem, že děd básníkův přišel z Alsaska, a mohli tak zároveň objektivovati svůj dojem z básníkovy osobnosti a díla. V pestrých osudech rodu, jehož člen se náhle objevil v Praze a zde sňatkem s velmi prostou českou dívkou r. 1802 založil českou rodovou větev, která zažila prudký společenský vzestup i pozvolný úpadek, tkvělo samo o sobě dosti romantiky životní. Na svých mnohých cestách po evropském západě jistě Julius Zeyer nevědomky kráčel po místech, kde kdysi žili jeho předkové, ale sám ze sebe nikdy po své genealogii nepátral. V tom pomohli mu jiní, aniž si však dali se svými dedukcemi mnoho práce. Zápis v Zeyerovských annálech, vedených od jeho smrti v knihovně Náprstkova musea, které chová básníkův interiér bytový a

jeho knihovnu i umělecké sbírky, sděluje, patrně z autority některého člena rodiny a na základě nákresu, přivezeného básníkem z Italie, že zeyerovský znak byl »gehoben aus denen wahren alten Büchern von Antonio Bonacina in Santa-Margarita Gasse bei dem Crucifix in Mayland«. Bonacina hostil ve svém bytu Zeyera hlavně v Římě (o něm viz Otomar Schiller, »Julius Zeyer a Italie«, otisk z Výr. zpr. gymn. v Hradci Král. 1914, s. 8) a byl patrně heraldický amatér, který se probíral starou literaturou o znacích. Také s české strany byl básník přiveden na znak

staré rodiny »von Zeyern«: v bílém nebo stříbrném štítě dvě utaté černé medvědí tlapy, křížem napříč přeložené pravá přes levou, nad štítem otevřená přilba vlevo obrácená, s medvědí hlavou a krkem, hlava je od tlapy do temene proražena mečem, pokryvadla černá stříbrná, rozbíhající se přímo s medvědího krku bez koruny. Znak tento našel známý advokát a genealog Dr. Čeněk Pinsker ve Voticích (žil 1846-1913) v knize »Deutsches Wappenbuch«. I. Theil. Nürnberg 1655, na listu 108. a doprovodil kresbu znaku, básníkovi věnovanou, kterou pořídila jeho dcera Louisa, dopisem z 5. července 1896, v němž píše: »Poněvadž pak děd Vaší Slovnosti přišel ze Strassburka, jest věc vyložena. Ostatně si dovolím ji kontrolovati jinými pomůckami.« Dr. Pinsker sice slíbil hledati zprávy o rodu a znaku dále, ale neměl již příležitosti (v dopise z 19. XII. 1896 praví: »Že jsem se o Zeyery staral, poněkud seznati rače z přílohy listu, bohužel s výsledkem záporným. Až zde půjde poštou skrz Rombaldův Siebmacher v přiloženém listu zmíněný, zachytím ho, abych se přesvědčil, není-li v něm ničeho o rodině té. Znak jest zcela správný«), a básník se tímto zjištěním spokojil. Svobodnou volbou přijal znak staré vymřelé rodiny za svůj a pečetil jím, na malém mosazném pečetítku (Zeyerův interiér v Náprstkově museu, inv. č. 621), své listy. Dvě

medvědí tlapy v jiném štítovém obrazci mají z českých rodů ve znaku také práchenští Hořčicové z Prostého na Bratronicích, Čábuzští a Záleští.

Přezkoumáme-li údaj dra Pinskra, shledáme především, že rod »von Zeyern« není francouzský, ale bavorský. Jeho znak, s adoptovaným zeyerovským totožný a stručnou zprávu rodopisnou najdeme v novém velkém vydání Siebmacherova Wappenbuchu v VI. dílu, I. odd., Abgestorbener Bayerischer Adel, III. část, zprac. Gust. A. Seylerem (Nürnberg 1911) na str. 150. a na tab. 104. Podle Kronachova díla Oberfranken je Hans von Zeyern doložen po prvé 1398, kdy dostává lénem od purkrabího Jana III. z Norimberka dva dvorce a ves Hesselbach. Jako poslední členové rodu připomínají se na zámku Friesen a na rytířském sídle Gebürg Kryštof a Kašpar von Zeyern k r. 1543.

Ještě jednu malou modifikaci, která by mohla lákati k rodopisným a znakovým kombinacím, poskytuje sám Siebmacher v serii Bürgerliches Wappenbuch, díl V., část 7. (vyd. 1906), v tab. 20.: v slezské znakové knize k r. 1578 vyskytuje se Hans Seyer: ve štítě zlaté hroty, klenot tytéž hroty, posázené pštrosími pery, zlatým, černým, zlatým, mezi dvěma zlatými rohy.

Zeyerovská legenda šlechtická zdá se rozplývati také ze zkoumání rodopisného, pokud bylo

dosud provedeno. Čeští zeyeristé se prozatím od J. Voborníka až po M. Hýska spokojovali nepřesnými údaji nejdále jdoucími k básníkovu otci a dědu a od nich k další descendenci. Před děda k prapředkům pokusil se jíti vlastně pouze Karl Treimer v krátkém článku »Bausteine zur Zeyerforschung. I. Der Zeyerische Stammbaum« v »Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven«, Neue Folge, Band X., Breslau 1934, s. 501—504, v němž zjistil (ale s mnoha drobnými nepřesnostmi v životních datech českých descendantů), že běží o prapředky z franko-švábské kmenové hranice ve Wirtembersku. Jako první básníkův prapředek přicházel by v počet Hans Zeyher, tesař, usazený v I. pol. XVII. stol. v Brettachu, amt Neuenstadt, v Neckarsulmu. Teprve jeho pravnuke Johann Baltazar Zeyer, tesař, usadil se, žil a měl potomstvo v Horním Alsasku v Reichenweieru, starobylém městečku ve Vogésách, severozápadně od Kolmaru. Odtud jako jeho šesté dítě přišel snad Jan Zeyer, básníkův děd, rovněž tesař, narozený 22. XII. 1767, do Prahy, aby zde 13. VI. 1802 sňatkem s Barborou Železnou, dcerou obecního vozky v Staroměstském obecním dvoře, založil českou linii rodu Zeyerů. Odtud, od data onoho sňatku, máme spolehlivého průvodce v zeyerovské české genealogii ve Vlastimilu Holejšovském, který v Časopise Rodopisné společnosti české, roč. XII.,

č. 3., v lednu 1940 uveřejnil studii Rod básníka Julia Zeyera, k níž jsem jako musejní strážce Zeyerovy pozůstalosti tamtéž přičinil něco dodatků z vlastního zkoumání. Také Holejšovský staví se kriticky k otázce Zeyerova šlechtictví a známé údaje o znaku zaznamenává pro úplnost hlavně podle životopisu básníkovy, sestaveného J. Voborníkem (ve Spisech Julia Zeyera XXXV., s. 4-5). Z jeho studie však přece čerpáme vedle faktů další záhady, které musí být ještě zkoumány. V archivu města Prahy byly podle závěru jeho práce totiž nalezeny stopy po jiných českých Zeyerech už z r. 1681, dále z r. 1781. Obou nelze do básníkovy rodokmenu zatím vpraviti. A tak osvětlili-li jsme jedno tajemné šero, vyrostlo jinde nové. Nechtěl bych přísahati na správnost všeho, co uvádí K. Treimer, ač data navzájem souhlasí! I on totiž, ač neněmecký původ rodu popírá, pravě, že »die Zeyer ein deutsches Geschlecht sind, wie es ja die Ahnentafel zeigt; die angebliche franz. Herkunft gehört demnach ins Reich der Fabel«, přece sám konstatuje, že před lety se setkal v Paříži s pražičem kávy či kavárníkem Zeyerem, který mu řekl, že jeho rod pochází z Argonn. Témuž asi kavárníkovi poslal, jak vypravuje, básníkův synovec malíř Angelo Jan Zeyer kdysi v Paříži svou vizitku, ale nebyl prý přijat: pařížský měšťánek bál se asi chudých příbuzných! Dr. J. Š. Kvapil, učený vydavatel

Zeyerových spisů, našel o jakémisi Zeierovi zmínku v dopise Speranského z r. 1817, který z »L'Archive russe«, année 1870, cituje Melchior de Vogüe v knize »Le roman russe«.

Kdož tedy může dnes ještě říci, není-li přece něco na rodové tradici básníkem opodstatňované? Byly učené filologické spory o výslovnost Zeyerova jména. Nevyskytlo se v nich však, že ve Francii jsou baroni Seillière - jeden z nich je znamenitý literát -: vyslovte si jejich jméno po našem a dojdete rovněž k Zeyerovi. A ovšem potom k rodovému znaku zcela jinému, civilnějšímu, který, byl-li by »mluvící«, krásně by harmonoval s rodovým dědičným řemeslem.

Heraldická kronika 1940-1941.

I. InSTITUTE.

Čtyři sta let od požáru desk zemských 1541

Jedním z pramenů naší minulosti neobyčejné hodnoty jsou desky zemské. Strašný požár, který 2. června 1541 řádil na Malé straně a Hradčanech, postihl také desky zemské. Více než sto kvaternů padlo za obět ničivému živlu. Pozůstatky - daleko ne všechny - vydal Jos. Emler v l. 1870-2. Nová historie desek počíná tedy r. 1541, kdy byly založeny nové desky, do nichž byly vpisovány starší zápisy. Změny a pohyb půdy šlechtické můžeme tedy v nich sledovati přesně po r. 1541 až do nové doby. Ovšem obsah kvaternů obou hlavních řad - *desek větších a menších* - je bohatší než se zdá. Nejsou to jen zápisy trhové, které plní listy jejich. Historik genealog obrací se k nim stejně často. *Sedláčkovy* Hradky a zámky jsou nemyslitelné bez desek zemských, které pro XVI. stol. a starší dobu daly pevný rámec líčení našeho předního topografa. Genealog i heraldik nalezne pro své badání také v nich pramen prvotní. Myslím na *smlouvy svatební* a na *kšafy*, které v mnohých případech rozhodnou nejasný případ nebo přinesou korekturu hypotéz poněkud mythickým. Kdo sledoval osudy i drobných zemanů a rytířů, usedlých po našem venkově, často je překvapen nálezem, jenž přinese novou skutečnost i v době tak chaotické, jako je válka třicetiletá. Tenkrát - v době konfiskací - osudy lidské podléhaly tolika zvrátům, že, za mlčení jiných pramenů, zápisy desek zemských vnášejí světlo a konkrétní fakta. I ten, kdo spolehne na *Bílkovy* dějiny konfiskací, bývá překvapen pozoruhodným detailem, novým a dosud neznámým.

A tak historik, sledující pozvolný proces upadání šlechtických českých rodů v době barokní, to jest v období 1648-1740, nalezne v deskách zemských pramen základní. Ponenáhly ústup drobného zboží před panským dominiem, zahájený ve stol. XVI., zrychluje se po Bílé hoře tak intenzivně, že v několika desít-

kách první polovice stol. XVIII. mizí skoro úplně pestrá mapa šlechtického osídlení namnoze ještě středověkého původu. Není možno sice obmeziti studium takové jediné a výlučně na desky zemské. Stejnou měrou žádá si pozornosti aktový materiál, berní role z r. 1654 a katastry, poučující o hmotném podkladu. Ale základ sluší hledati v deskách zemských, které po několika stránkách mohou uspokojiti zvědavost badatelovu. K tomu přistupuje ještě okolnost, že ani v základních dílech rázu topografického nebo genealogického nebývá vždy vyčerpán plně a cele obsah jednotlivého zápisu. Proto je nutno přistoupiti k přezkoušení údajů a nespolehat se na citáty i takové autority, jako je August Sedláček. Ani tak monumentální dílo, jako jsou Hrady a zámky, nemohlo vyčerpati materiál všechen. Genealogické vývody jeho ať v Hradech nebo v Ottově Slovníku Naučném nejsou prosty omylů a nedopatření. Trpělivé zkoumání známé skutečnosti často přivede na stopu k nové souvislosti, k plnější představě. Obraz takto získaný obsahuje v sobě větší míru spolehlivosti, i když vyloučí úplně dohady fantastické a skreslující.

Josef Dostál

Sto padesát let od korunovace Leopolda II. a Marie Ludoviky 1791.

Heraldické žni výročí věnována je stat Karla knížete ze Schwarzenbergu v hlavním textu Erbovní knížky. Podrobné populární vyličení korunovace podává kniha Antonína Novotného »O Praze mládí F. L. Věka. 1757-1792« (Praha, VI. Žikeš, 1940).

Čtyři sta let od založení Tovaryšstva Ježíšova

uplynulo v září 1940. Historický rozbor řádového znamení přináší studie Václava Ryneše v hlavním textu. Na paměť výročí vydal »Vyšehrad« v překladu P. Jar. Ovečky »Výbor z listů a instrukcí sv. Ignáce z Loyoly«.

Dvě stě padesát let od založení poutního chrámu v Bozkově u Semil

oslaveno bylo 22. září 1940 bohoslužebnými slavnostmi, jichž se zúčastnil i potomek zakladatelky chrámu Dr. Mikuláš hrabě Desfours Walderode.

Sedm set let kláštera Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova

oslaveno bylo koncem srpna 1940. Procházíme-li se starým chrámem Nanebevzetí P. Marie v Předklášteří, který založila spolu s ženským klášteřem cisterciacek r. 1233 Konstancie, choť českého krále Přemysla I., a pátráme-li zde po starých znacích, nebude naše kořist příliš veliká. Najdeme toliko několik náhrobních kamenů, zazděných dnes vlevo u hlavního vchodu chrámového do obvodové zdi novějšího klášterního kostela, ke starému přiléhajícího, a uvnitř v kostele krásné rokokové mříže se znaky posledních abatýší tišnovských. Po zakladatelce samé není zde dnes, bohužel, přímé památky. Zemřela v tišnovském klášteře pravděpodobně dne 6. prosince r. 1240 a byla pochoována v hrobce v presbytáři klášterního chrámu společně se svým synem a spoluzakladatelem Přemyslem, markrabětem moravským. Starý náhrobek, který jistě stával nad jejich hrobem, zmizel. Dovídáme se s určitostí teprve o barokním oltáři, snad ze 17. stol., který byl odstraněn při nové výzdobě chrámu v šedesátých letech 18. stol. Místo něho byl vstaven nad královskou hrobku oltář s Ukřižovaným, který provedl brněnský sochař Ondřej Schweigl. I tento zmizel z kostela po rozpuštění kláštera dne 19. března 1782. Ostatky zakladatelky byly odvezeny r. 1867 novými majitelkami, cistercičkami z Mařidolu v Lužici, do jejich mateřského kláštera. Když byl r. 1899 obnoven cisterciácký ženský klášter v Tišnově a když si jeptišky postavily nový klášterní kostel vedle starého, nyní farního chrámu, přivezly si krá-

lovské ostatky zpět a uložily je na kůru svého nového chrámu.

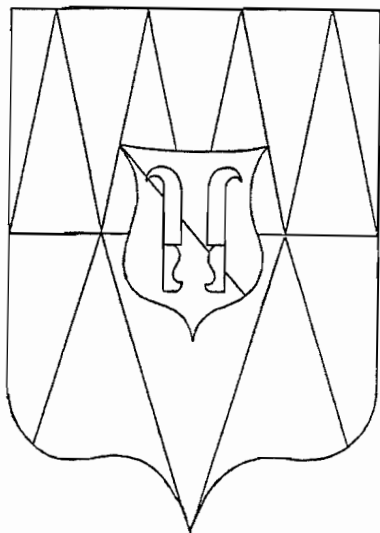
Znaku ani pamětního kamene zakladatelky Konstancie ani jejího syna Přemysla v kostele nenajdeme. Mezi náhrobními a pamětními kameny venku, jichž prý bývalo dříve na sto třicet a z nichž dnes zbylo osm, vidíme kámen, její zbožné památce r. 1650 od energické klášterní abatyše Anny Marie Skrimířské z Pilsenburka věnovaný. Kámen jest dnes částečně otesán, neboť jest na tomto místě teprve od r. 1857, byv tehdy vytažen ze studny. Jest zhotoven z mírně načervenalého mramoru a ozdoben ve čtyřech rozích čtyřmi vrytými znaky, z nichž pravý dole chybí. Zbývá moravská orlice, český lev a starý znak uherský se znakem slovenským. Uprostřed v ryté kartuši jest latinský nápis, připomínající památku zakladatelky i abatyše a znějící v českém překladu: Blaženým pozůstatkům, kostem a popelu zbožné zde odpočívajícímu slavné Konstancie, dcery Bely III., krále uherského, manželky Přemysla Otakara, krále českého, podivuhodné čistotou života, zakladatelky kláštera Porta coeli a přestědré dárkyně, jež, dovedši základy jeho až do vrcholu a klášter zcela upravivši, zaměnila tento život časný za život věčný léta spásy 1240, sedmého roku po založení kláštera. Toužíc tudíž toto vše, hodné nesmrtelné paměti, všemu příštímu pokolení uchovati, v tento kámen vtesati to poručila abatyše Anna Marie Skrimířská z Pilsenburka, jež pokračujíc ve šlépějích této svaté vzpomínky zakladatelčiny, větší část tohoto kláštera i kostela obnovila r. 1650.

Mezi náhrobníky a pamětními kameny mají mnohé dnes již nápisy i znaky povětrností rozrušené a zvětřelé, takže jsou tyto pro pozorovatele ztraceny. Namnoze pod kameny spočívaly abatyše tišnovské. Nejstarší ze zachovalých a čitelných jest bílý mramorový náhrobník, jen znakem ozdobený, s nápisem velmi zlomkovitým. Patřil podle znaku abatyši Johance z Pěncína, která zemřela (podle Ř. Volného) r. 1495. Znak, který Sedláček a Pilnáček uvádějí v pozdější podobě jako dva o sebe opřené půlměsíce, mezi nimiž jsou nahoře umístěna tři vejřovitě rozložená péra, vypadá na náhrobku poněkud jinak: tři půlmě-

síce, spojené křížem, na jehož horním konci jest květinovitý výrůstek (?). Dalším, poměrně dobře zachovaným kamenem jest náhrobník z bílého mramoru s postavou zemřelého jako štítonoše rodinného znaku, plechové rukavice. Jest to příklad t. zv. čtyřerbovního památníku, nesoucího znaky rodičů zemřelého a obou jeho babiček. Přečteme nejdříve nápis na okraji kamene, částečně v zemi ztracený: Léta Páně 1557 v úterý před křížovou nedělí (18. května) umřel Adam, syn urozeného pána Bohuslava Sadovského ze Sloupna etc. Jehožto duši rač Pán Bůh milostiv bejti. Znaky v horní a dolní polovině kamene a nápisy okolo nich jsou: vlevo nahoře znak otcův, nápis nečitelný; vpravo nahoře znak matky, Elišky z Nestájova, část kola se dvěma paprsky, nápis téměř nečitelný; dole vlevo ve znaku čáp s nápisem Eva z Dobřenic a na Sadový; vpravo terč s nápisem Anna z Dlouhé Vsi a na Svojanově. O tomto náhrobníku zmiňuje se Paprocký v Zrcadle markrabství moravského, list CCCLXXIIv), přepisuje jej však chybně. Čteme tam: V tišnovským klášteře s tým erbem (který jest u Paprockého vyobrazen) jest kámen a na něm tento text vytesán: Léta Páně 1557 umřel jest Adam syn urozeného pana Adama Kladovského (!). Proste Pána Boha za něj. Toho erbu totižto plechovnice bílý na brunátném poli užívá v tomto markrabství moravském Vysocký, který má manželku Evu Šerakovskou z Šerakovic, s níž zplodil dvě dcery. A ty živé byly toho času, když sem já tuto knihu spisoval.¹⁾

Vedle tohoto náhrobku vidíme ve zdi jiný kámen z bílého mramoru, ozdobený uprostřed reliefně vypracovanou ženskou postavou se dvěma nezřetelnými již znaky okolo hlavy. Dokola na obvodu kamene nápis z valné části nezřetelný, z něhož zachycujeme jen... Barbora... Václava Greifenfelsa z Pilsenburka, jenž jest zmíněn na počátku 17. století jako úředník tiš-

¹⁾ O náhrobkách a pamětních kamenech v Tišnově psal Adolf Raab, *Die Denksteine von Porta coeli zu Tišnowic*, MCC XXI, 1895. Vyobrazuje tamtéž náhrobek Johanky z Pěncína a Adama Sadovského ze Sloupna.

Kroměříž

novský; znak obdržel r. 1627. Byl to stříbrný vidlicovitý kříž v modrém poli s červenou pěticípou růží v každém rohu. V klenotu rostoucí pták noh mezi dvěma vavřínovými ratolestmi. Pilnáček²⁾ nesprávně praví, že je tento kámen náhrobníkem abatyse Anny Marie Skřimiřské z Pilsenburka, což naprosto vylučuje jak zlomek nápisu, tak i dva znaky vedle postavy zemřelého.

Tím jsme vyčerpali kameny, z nichž lze ještě něco vyčísti. Jiné, o nichž jest zmínka v knihách, na př. u Paprockého, neodvažujeme se zde již hledati. Projdeme se ještě kostelem a prohlédneme si krásné rokokové zlacené mříže na hudebním kůru i na dvou postranních kůrech v lodi příčné, jakož i kova-

²⁾ Pilnáček, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, str. 349.

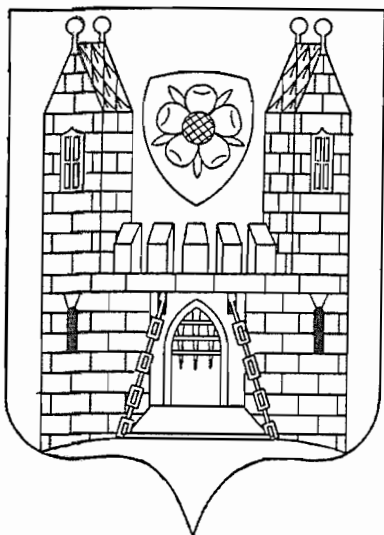
Kostelec nad Orlicí

ná vrátka na kazatelnu. Jsou ozdobeny dvěma rozdílnými znaky. Z nich jeden má ve čtvrceném štítě vždy dvouocasého lva s květinou v tlapě [prvotní cisterckou?] a dva žernovy s praporem na žerdi. Tyto můžeme určit jako znak poslední abatyse v Předklášteří, Sapientie Lojové z Nětky (Sedláček, II., 512, popisuje znak Loků z Nebky), za níž byly prováděny úpravy v chrámě klášterním. Druhý znak, na mříži přicházející, má štít podobně dělený a vedle téhož lva vyskytují se v něm tři úly (či hmoždíře pánů z Puteaní?). Nepodařilo se mi jej určit. Snad patří předposlední abatyši v Předklášteří, Gotthardě z Puteány († 1766). Volný píše: Putrány. Zoroslava Drobná

Kroměříž 650 let městem.

Památka oslavena 19. června 1940.

Soběslav

Znak: v červeném poli v horní polovině čtyři, v dolní dva stříbrné hroty nahoru až k okrajům. Srdcový štítek se znakem dietrichsteinským: kosmo dělený zlatě a červeně, přes dělicí čáru dva vinařské nože stříbrné se zlatými střenkami.

Kostelec nad Orlicí 600 let městem.

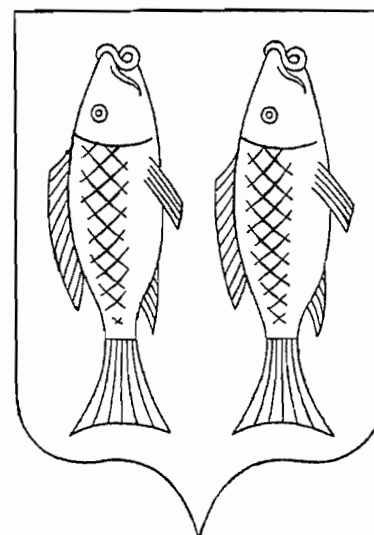
R. 1341 jmenuje se městečkem, povýšení však kdy a kým se stalo, je neznámo.

Znak: v červeném poli stříbrný korunovaný český lev.

Soběslav 550 let městem.

18. září 1390 propůjčil Jindřich z Rožmberka Soběslavi práva měst královských.

Litovel

Znak: v modrém štítě městská brána otevřená, s visutou mříží a spuštěným zvoditým mostkem, chráněná dvěma věžemi, mezi věže umístěn je štít s rožmberskou růží. Věže čtyřhranné s okny, červenou sedlovou střechou a zlatými knoflíky.

Litovel 500 let městem svobodným.

12. září 1440 vydal zemský sněm moravský list, jímž město Litovel dal v ochranu pana Karla z Vlašimě a Úsova, který mu pak vymohl potvrzení starých městských privilegií.

Znak: ve zlatém poli dva stříbrní kapři kolmo postavení, s červenými ploutvemi a ústy otevřenými.

Opatov u Třebíče 400 let městečkem.

18. září 1540 povýšil král Ferdinand I. na přímluvu pana Bu-

Opatov u Třebíče

ryana z Valdštejna na Brtnici Opatov na městečko. Oslavy se konaly 5.—7. července 1940 a vydán byl »Jubilejní památník obce Opatova na Moravě 1540—1940«.

Znak: modrý štít, na něm půl divokého chlupatého muže s dlouhou černou bradou a zeleným věncem na hlavě a kol beder, držícího v pravé ruce kámen k vrhu.

K ikonografii znaku řádu dominikánů.

V chrámě sv. Jiljí v Praze II, při dominikánském klášteře, byla v r. 1939 zřízena kaple bl. Zdislavy (jako patronky terciářů). Dominikáni snaží se rozšířit úctu k této české světici, o jejíž svatořečení usilují již delší dobu. Bl. Zdislava narodila se asi v r. 1210 ze slavného starého rodu Berků z Dubé. Provádána byvši za Havla z Lemberka a na Jablonném, založila

v Jablonném klášter pro řeholi sv. Dominika a se svolením svého manžela vstoupila do třetího řádu. Zemřela 1. ledna 1252 a pochována jest v kostele sv. Vavřince, který při klášteře postavila.

Při obrazech ze života bl. Zdislavy v kapli u sv. Jiljí jsou zobrazeny erby Berků z Dubé a erby dominikánů.

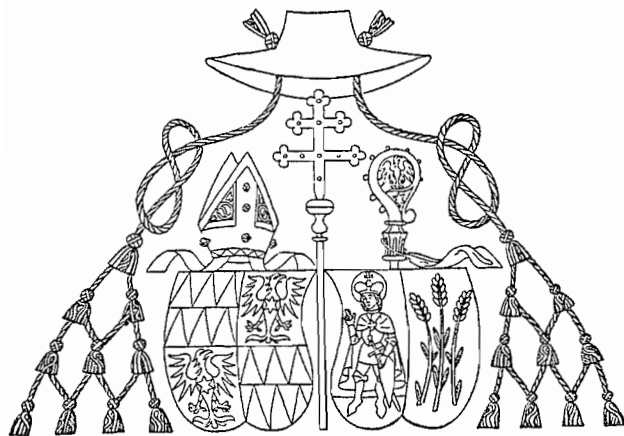
Rovněž v sále nově zřízeném z bývalého refektáře v pražském dominikánském klášteře jsou v krásných štukových ozdobách znaky dominikánů v obou typech:

1. V jednoduchém znaku je v děleném štítě liliovitý čtyřramenný kříž. Nad štítem je osmiramenná hvězda a na obvodě štítu heslo »Laudare Benedicere Praedicare«.

2. Složitý erb podle redakce z r. 1522 má ve štítě hvězdu, pod ní zkrížené palmové ratolesti, lilie a písmeno P (Praedicatoris). V spodní části je zobrazen pes, sedící na knize a v tlamě hořící pochodeň mající. Vedle psa je zeměkoule. Později byl štít podložen liliovitým křížem. Nad štítem je korunka a nad ní heslo »Veritas«. Přes hroty kříže položen je opatský řetěz s křížem. Podle legendy pes stráží pravdu církve a hořící pochodeň vrhá světlo nad celým světem.

František Štědranský

II. Osobnosti.

Jeho Exc. nejdůstojnější pán Leopold Prečan,
doktor bohosloví,

kníže arcibiskup olomoucký, metropolita moravský, vévoda osoblazský, oslavuje 8. března 1941 sedmdesáté páté narozeniny. 5. července 1939 slavil padesátiny svého kněžství.

Šedesátý šestý v řadě biskupů a arcibiskupů olomouckých, narodil se 8. března 1866 ve Velkém Týnci blíže Olomouce, arcibiskupem byl jmenován 10. XI. 1923, když byl předtím po dvacet let přednášel církevní právo na tamní bohoslovecké fakultě. Skvělým architektonickým památkem metropolitova životního pastýřského díla je cyrilometodějský chrám v Hejčíně.

Znak: štít čtvrcený se středním osobním štítkem. V 1. a 4. poli červeném šest stříbrných špiček nahoru směřujících (3,3),

v 2. a 3. rovněž červeném poli dříve bílý lev korunovaný, nyní opět černý orel v zlatém poli. Střední štítek rozpoltný, vpravo ve zlatém poli celá postava sv. Václava, dovnitř obrácená, vlevo v modrém poli tři pšeničné klasy. Patriarší kříž, mitra, berla, zelený klobouk s 10 třapci. O vývoji znaku arcibiskupů olomouckých poučí pramenná studie, chystaná arcibiskupským archivářem v Kroměříži Dr. Aloisem Richtrem.

Šimon Bárta, doktor bohosloví h. c.,

biskup českobudějovický, zemřel 2. května 1940 ve své residen-
ci, naplniv více než 19 let biskupského úřadu obětavou prací na
obrodě náboženské a mravní, na dalším budování vysoké tradice
jihočeského katolictví.

Znak v Erbovní knížce na rok 1940, s. 110.

Jeho Exc. Mořic Pícha, doktor bohosloví,

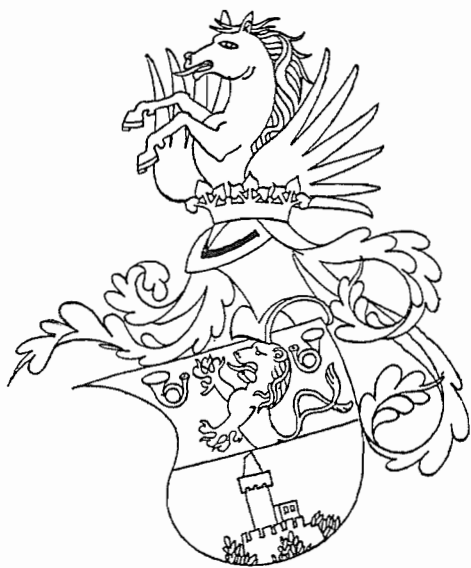
biskup královéhradecký, vyznamenán byl 17. prosince r. 1940
velkokřížem řádu sv. Lazara Jerusalemského a stal se tak tře-
tím prelátem českého velkopřevorství řádu. Velkokříž odevzdal
mu velkopřevorův delegát František princ ze Schwarzenbergu.

Znak biskupův: štít dělený, v červeném svrchním menším
poli stříbrná zářící holubice, v modrém spodním poli obrácený
stříbrný kříž sv. Petra. Mitra, kříž, berla, dole páska s heslem:
Sobrie - Juste - Pie.

Maxmilián hrabě Wratislaw z Mitrovic

zemřel 9. dubna 1940 v Praze, kde žil jako major v. v. na Malé
straně, ve věku 83 let, byl převezen do Dírné u Soběslavě a po-
hřben v tamní rodinné hrobce. Zesnulý, prostřední ze tří bratří,
* 25. V. 1857 v Dírně jako syn hr. Františka Adama (1823 až
1858) a Rosalie roz. hr. Sporckové (1833-1909).

Znak hrabat Wratislawův zobrazen je v barvách na obálce
Erbovní knížky na rok 1939.

Jiří Špaček šlechtic ze Starburgu,

majitel statku Xaverov u Dolních Počernic, zemřel 2. května 1940 ve věku 38 let a byl pohřben v rodinné hrobce na pražském Vyšehradě. Statku se ujal bratr jeho Václav, známý spolupodnikatel poštovních jízd v Praze. Hrad Kokořín patří strýci jejich, velkostatkáři Janu Špačkovi, vlastníku vzácných rukopisů a kreseb K. H. Máchy, na hradě chovaných.

Znak, udělený spolu se šlechtictvím císařovi a velkostatkáři Václavu Špačkovi, narozenému r. 1840 v Soběslavi, rozhodnutím císaře Františka Josefa I. z 30. listopadu 1908 a diplomem z 1. února 1909: štít červeně a stříbrně dělený. V horním poli roste z dělicí čáry stříbrný dvouocasý lev s červeným jazykem,

doprovázený v každém z obou horních rohů pole zlatou poštovní trubkou s náústkem dovnitř přivráceným. V dolním poli na vrchu zeleně olesněném zřícenina hradu přirozené barvy. Okružní zeď doleva rozpadlá, z ní vpravo ční okrouhlá vysoká věž nahoře s ochozem, v němž zdvihá se zděná kuželovitá stříška. K věži připíná se zleva rozpadlá zeď obytného stavení, prořezaná dvěma okny. Na štítě otevřený korunovaný turnajský helm, pokrývadla červená stříbrná. Z helmové koruny roste stříbrný kůň mezi dvěma červenými orlími křídly. Pod štítem zlatá páska s černou lapidární devisou: *Finis coronat opus*.

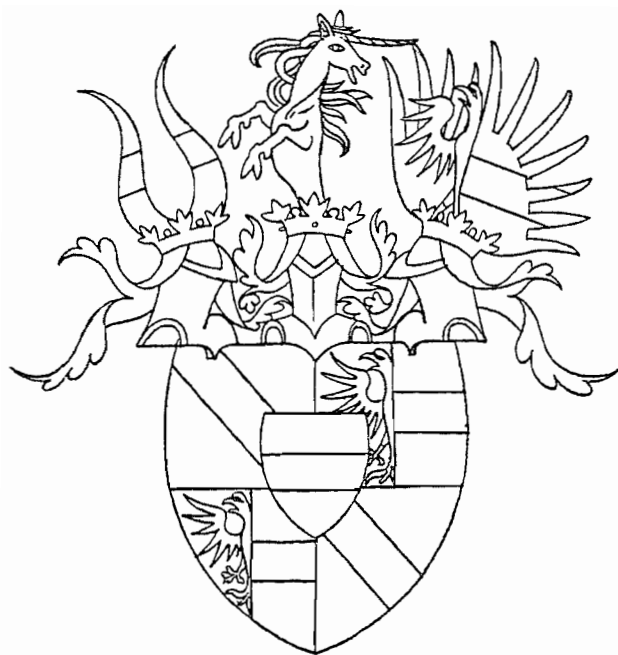
Karel Eugen hrabě Czernin

padl v německo-francouzské válce v boji dne 18. května 1940 západně od města La Chesne při ardenském kanálu a byl tam prozatímně pohřben ve vojenském hrobě. Narodil se v Jemčině 27. září 1920 jako prvorozený syn Eugena hraběte Czernina, vladaře domu hradeckého a chudenického, a jeho choti Josefiny, rozené princezny ze Schwarzenbergu. Středoškolská studia konal v Praze a v Děčíně, na samém počátku vysokoškolských studií v Mnichově byl povolán k vojenské službě v říšské armádě. Jako dědic rodových statků Jindřichova Hradce, Chudenic a Petrohradu a mladý muž jemného srdce vzbuzoval mnohé naděje.

Znaku Černínů z Chudenic užito bylo v barvách na obálce Erbovní knížky na rok 1936. Vyobrazen byl také v Erbovní knížce na r. 1938 u rytířů řádu sv. Lazara, a dějiny jeho osvětlil Zd. Kalista v Erbovní knížce na r. 1939.

Yvonna vdova Graham,

rozená Jonquet, první (rozloučená) choť Josefa knížete z Colloredo Mannsfeldu v letech 1903 až 10. III. 1925 a tehdy kněžna dobříšská, zemřela v květnu 1940 v Itálii v 62. roce věku.

Karla hraběnka z Thunu a Hohensteinu

zemřela v Praze 8. června 1940 v stáří téměř 90 let a v osamělosti svého panenského bytu v Mikulandské ulici, plného vzpomínek na hudební život pražský, který v zesnulé, vynikající pianistce a poslední žačce Bedřicha Smetany, měl svou ušlechtilou účastnici a pěstitelku. Byla pátým dítětem hraběte Františka Antonína (1809-1870) a Magdaleny, roz. Königové, a zprvu žila na záměčku v Kostelci nad Tupadly, kde byla hlavou amatérského kvinteta. R. 1900 přestěhovala se do Vídně, ale zajížděla do Prahy, kde pěstovala hudbu zejména v salonu

malíře Ferd. Engelmüllera. Umění věnovala se vášnivě až do konce života, dožitého v Praze v chudobě, ale ozářeného láskou slepců-hudebníků, kterým zjasnila mnohé chvíle svou krajní obětavostí. Téměř neznámo zůstalo, že byla v mladších letech láskou tajemně zmizelého malíře Josefa Tulky, s nímž se stýkala ve vídeňském bytě své sestry, provdané za profesora Trenkwalda. Pohřbena byla na břevnovském hřbitově do hrobky tereziánského ústavu šlechticů.

Znak rodu Thunů-Hohensteinů: štít čtvrcený se srdcovým štítkem, který v červeném poli má stříbrné příčné břevno; 1. a 4. pole: v modrém kosmé břevno zlaté; 2. a 3. pole půlené, vpravo v stříbrném poloviční červený orel spolehlý k dělicí linii, vlevo v červeném stříbrné příčné břevno. Na štítě tři turnajské helmy. Z koruny prostředního vyskakuje jednorožec červeně stříbrně dělený, vpravo obrácený. Na helmu vpravo bývolí rohy modře zlaté příčně dělené. Na levém helmu polovičné křídlo černě stříbrně dělené, pokryté obrazci 2. a 3. pole. Přikryvadla vpravo modrá zlatá, vlevo černá stříbrná.

JUDr. Emanuel Stehlík, rytíř z Čenkova

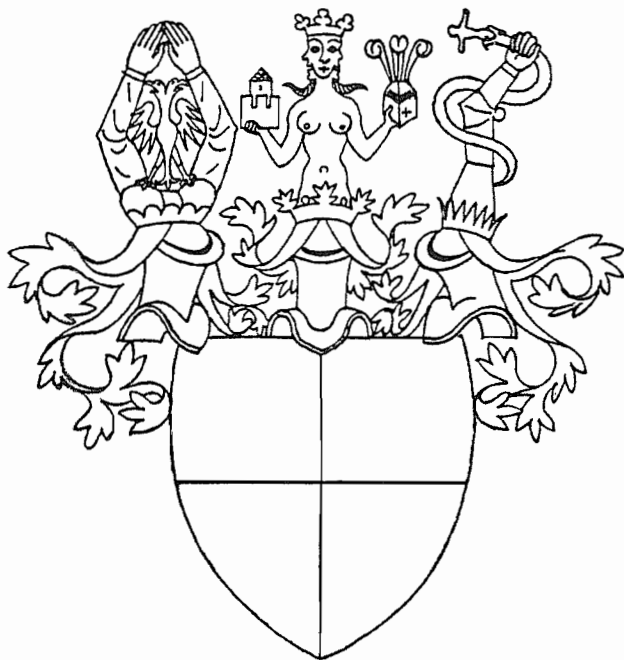
zemřel v pondělí 24. června 1940 v Praze po delší nemoci.

Znak a obraz literární činnosti v Erbovní knížce na rok 1939.

Manfred kníže Collalto a San Salvatore,

pán na Brtnici a Uherčicích, zemřel 22. července 1940 v Uherčicích v 71. roce svého života. Byl pátým držitelem knížecího titulu, čest. rytířem Maltského řádu, důstojníkem rak. dragounského pluku č. 8. Jeho zásluhou byla znamenitá obnova krásného renaissančního zámku v Uherčicích. Nástupcem stává se starší jeho syn, dotud hrabě a nyní 6. kníže Oktavián Bruno Rambald, narozený 12. října 1906.

Znak: štít černě stříbrně čtvrcený: 1. a 4. pole černé, 2. a 3. stříbrné. Tři helmy, I. na červené knížecí čepici mezi dvěma černě oděnými pažemi nahoře se uzavírajícími červený orel,

II. rostoucí korunovaná nahá panna s třemi obličejí, na pravé ruce držící pevnost, na levé stříbrný helm pokrytý černostříbrnými pery, III. na sedmicípé zlaté koruně modrý půlkužel, na něm opancéřované rámě stříbrně černě půlené, kolem ramene obtáčí se had, polykající dítě, pěst ramene smačkává hadu hlavu u krku. Přikryvadla černá stříbrná.

Karolina Michaela hraběnka Des Fours Walderode

zemřela dne 29. července 1940 v Dobromilicích v stáří téměř

90 let a pohřbena v Potštátě u Hranic. Rozená hraběnka z Bukůvky, byla (1876-1886) chotí Arthura hr. Des Fours Walderode (1852-1917) v Bodenstedtu.

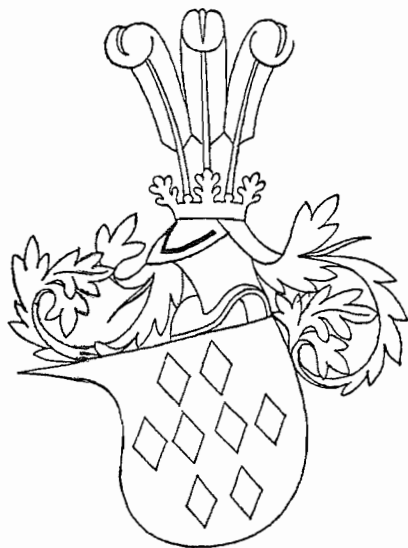
Znak rodu Des Fours: štít napříč polovičný, v horním zlatém poli černý císařský orel, dolní pole modré rozděleno červenou krokví zlatě olemovanou, ostřím nahoru postavenou, pod ní zlatá hvězda, po stranách z obou rohů po zlaté gryfí noze o krokev opřené. Přikryvadla žlutá modrá. Pět helmů: I. opancéřované levé rámě s pistolí kolmo nahoru. II. na stříbrných tyčích červená, modrá, stříbrná standarta, každá pokryta černým dvouhlavým orlem. III. hlava a krk zlatého gryfa. IV. klenot II. helmu v obráceném pořádku. V. opancéřované rámě s mečem kolmo vzhůru.

Znak Desfours-Walderode: štít poltřený, vpravo znak Des Foursů, jak nahoře popsán, v levé polovici čtvrcené černý srdcový štítek, v něm zlaté břevno, provázené nahoře stříbrným patriarším křížem, dole proraženou zlatou routou. V 1. a 4. poli stříbrném korunovaný černý dvojité orel, v 2. a 3. poli osmkrát děleném barvou modrou a stříbrnou dvouocasý červený lev vždy od středu odvrácený. Nad štítem prostá hraběcí koruna.

Znak rodu z Bukůvky: štít červený, na něm dva rohy přirozené barvy, dolními konci k sobě, hořeními od sebe, dvakrát stočené. Táž přikryvadla a klenot, štítonoši dva zlatí lvi.

Jean vévoda de Guise,

pretendent francouzského trůnu z domu Bourbon-Orléans, synovec hraběte Filipa Pařížského, zemřel v Larache ve španělském Maroku v stáří 66 let a byl pohřben 27. srpna 1940 na tamním hřbitově. Jeho syn, princ Henri, hrabě Pařížský, narozený 5. července 1908, ženatý od r. 1931 s Isabellou z rodu Bourbon-Orléans-Braganza, stal se po něm hlavou francouzských legitimistů. Choť jeho je dcerou prince Petra z Alcantary, resignovavšího císaře brasílského a Alžběty, rozené hra-

běnký Dobřenský z Dobřenic, pocházející z Chotěboře jako jediná dcera Jana Václava hr. Dobřenského.

Znak: v modrém poli tři zlaté lilie (2, 1) se stříbrným turnajským límcem.

Jan hrabě z Blanckensteinu

pán na Batelově u Jihlavy a v Proseči v Čechách, zemřel v 2. polovině září 1940 ve Rjece v Itálii v 80. roce věku (* 2. X. 1861 v Batelově) a pochován byl v Lauraně, kde pobýval se svou chotí Marií, rozenou Wiederspergerovou z Wiederspergů, když byl odevzdal velkostatek svému synu Karlovi. Městečko Batelov, jemuž byl 27 let starostou, vděčí mu za mnohé zvelebení, tamní záložna a družstevní lihovar mají v něm

zakladatele. Byl členem zemského sněmu markrabství moravského.

Znak: v červeném poli osm stříbrných kosočtverečků (2, 4, 2) pod sebou, klenot tři pštrosí péra, červené, stříbrné, červené. Přikryvadla červená stříbrná. Štitonoši husar a lev.

JUDr. Josef Ettel, šlechtic z Hvozdomilu

zemřel 26. října 1940 na Král. Vinohradech v 79 letech věku jako emeritní advokát, soudní tlumočník jazyka srbochorvatského, maďarského a německého a bývalý přednosta překladatelského oddělení ministerstva unifikací. Pěstoval hojně kulturní a společenské styky s Jihoslovany a vydal rozšířenou knihu česko-srbsko-chorvatské konversace (1913, 1918, 1929). Spoluzakladatel Českého šermířského klubu a jeden z nejstarších členů Pražského Sokola. Jeho dva synové, JUDr. Josef Ettel ml. a JUDr. Karel Ettel, jsou advokáty v Praze.

Znak, propůjčený se stavem šlechtickým otci zesnulého Josefu Ettelovi (1823-1893), plukovníku rakouského dělostřelctva, diplomem z 30. X. 1888: v zeleném štítě šikmo skloněná ratolest dubová s dvěma žaludy proti sobě, mezi nimi vyrůstající a rozprostírající se trojlist, v hořících rozích provázený dvěma borovými šiškami, vše zlaté barvy. Nad štítem korunovaný turnajský helm, pokryvadla zelená zlatá. Klenot otevřená orlí křídla příčně dělená vpravo zlatá na zelené, vlevo zelená na zlaté, mezi nimi zlatý trojlist s žaludy jako ve štítě.

František baron Ringhoffer

zemřel 30. listopadu 1940 na Smíchově ve věku 67 let, nedlouho po své matce Františce de Paula, svobodné paní z Ringhofferů, rozené svobodné paní z Klein-Wisenbergů, která zemřela 29. června 1940 v 87. roce věku. Oba pohřbeni byli v Kamenici u Stránčic. Fr. Ringhoffer byl předsedou správní rady závodů Ringhoffer Tatra, Moravskoslezské vozovky ve Studén-

ce, členem správní rady Báňské a hutní společnosti a mnoha jiných průmyslových podniků. Jako znamenitý výkonný sportovec byl předsedou Golfového svazu českomoravského v Praze.

Znak, udělený diplomem z 3. I. 1863 ve Vídni Františku, svob. pánu z Ringhofferů, dědu nynějších baronů: ve zlatém poli zelené pokosné břevno pokryté třemi zlatými prstenci, provázené nahoře jedním zpřímá postaveným černým kladivem špičákem, dole jednou černou loveckou trubkou se zlatou šňůrou nahoru zatočenou. Baronská korunka. Na korunovaném helmu s pokryvadly vpravo zelenými zlatými, vlevo černými zlatými otevřená zlatá křídla, každé kosmo dovnitř pokryto zeleným břevnem s třemi zlatými prstenci.

Karolina hraběnka Strachwitzová

zemřela v úterý 10. prosince 1940 ve Zdounkách u Kroměříže v 66. roce života po dlouhé nemoci. Rozená princezna Thurn-Taxisová, spravovala po léta vdovství rodový velkostatek a byla matkou Hugona, JUDra Bedřicha a JUDra Jaroslava (bratra Zikmunda z řádu františkánů), hrabat Strachwitzů.

Znak přinesla Erbovní knížka na rok 1940.

JUDr. Jiří Víšek,

syn hraběnky Věry Bořkové Dohalské z Dohalic z I. manželství jejího s † Ing. Jiřím Víškem, byl oddán koncem dubna 1940 v Praze v chrámu P. Marie Sněžné s Marií Bromovskou, dcerou Marie Bromovské rozené šlechtičny Daubkové a jejího † chotě JUDra Josefa Bromovského.

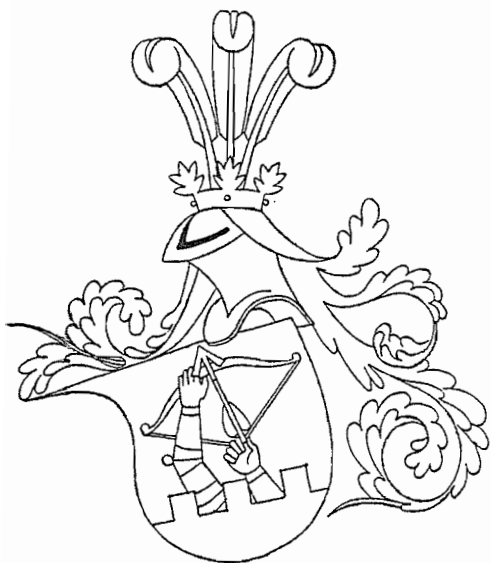
JUDr. Hugo baron Daczický z Heslowa,

syn † Richarda barona Daczického z Heslowa a Ilky roz. baronky Waldbott-Bassenheim-Bornheim, byl oddán 30. dubna 1940 u P. Marie Vítězné v Praze s Hanou Soukupovou, dcerou † Jana Soukupa, profesora historie a vlastivědného spisovatele a jeho choti Josefy roz. Polákové. Starší bratr jeho

Mikuláš baron Daczický z Heslowa

byl oddán 22. června 1940 u sv. Mikuláše v Praze III. s Marií Durasovou, majitelkou velkostatku Tetín u Berouna, dcerou † JUDra Václava Durasa, advokáta v Praze a choti jeho Svatavy roz. Hájkové.

Znak: štít červený, u spodu do třetiny zeď napříč s třemi stínkami bílé barvy, na ní vynikají dvě ruce oděné zbrojí, jedna ruka vpravo po rameno, druhá vlevo málo více než pěst, držící vzhůru nataženou střelu s šípem žluté barvy, obloženým bílým

peřím. V klenotu tři pera pštrosí, červené bílé červené. Pokryvadla bílá červená.

Marie Anna hraběnka Chorinská,

dcera Karla hr. Chorinského a Heleny roz. hr. Szögény-Marich, byla oddána 15. května 1940 ve farním chrámu sv. Leonarda ve Štyrském Hradci s Dr. Štěpánem hrabětem Csákym z Kö-rösszegh a Adorján, král. zahraničním ministrem maďarským.

Znak Chorinských popsán a zobrazen v Erbovní knížce na rok 1940. Znak Csákyů: v modrém poli vousatá hlava Tatařína, krvácející z řezu na krku, s červenou čepicí, pokrytou kožíšinou a s dozadu visícím růžkem na ní. Zavřený helm, klenot jako na štítě, pokryvadla modrá zlatá.

Ing. Jaroslav princ z Lobkowicz,

syn Dra Jaroslava knížete z Lobkowicz v Křimicích a Marie roz. hraběnky Beaufort-Spontin, byl oddán ve čtvrtek 11. července 1940 v kapli arcibiskupského paláce v Praze kardinálem Drem Karlem Kašparem s Gabrielou hraběnkou Kerssenbrockovou, dcerou Klimenta hraběte Korff-Kerssenbrocka z Klatov a Marianny roz. hr. Waldstein-Wartenbergové. Bratr nevěstin

Kliment hrabě Kerssenbrock,

profesor v Klatovech, byl oddán 25. července 1940 u sv. Jindřicha v Praze s Marií Opočenskou, dcerou MUDra Františka Opočenského, obvodního lékaře v Praze I. Sestra jeho Marie Terezie hraběnka Kerssenbrocková byla 28. dubna 1939 promována v Praze doktorkou filosofie.

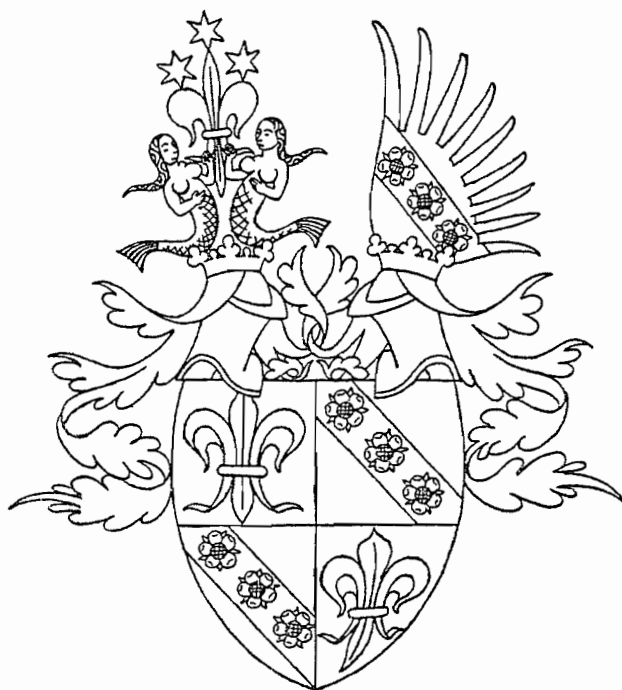
Znak Lobkowiczů v Erbovní knížce na rok 1937. Znak Kerssenbrocků: štít čtvercový, v 1. a 4. červeném poli zlatá lilie, v 2. a 3. zlatém poli modré kosmé břevno, pokládáné třemi červenými růžemi. Hraběcí koruna a dva korunované helmy: vpravo s červenozlatými pokryvadly lilie, držená dvěma plovoucími červenými mořskými pannami s modrými ocasy, převýšená třemi zlatými hvězdami; vlevo se zlatými modrými pokryvadly otevřené orlí křídlo, pokryté jako 2. a 3. pole štítu.

Egon hrabě Krakovský-Liebsteinský z Kolowrat,

syn zemř. Zdeňka hr. z Kolowrat a Olgy roz. hr. z Khevenhüller-Metsch, bratr majorátního pána rychnovského, oddán byl 16. července 1940 v Radeníně u Tábora s Evžení hraběnkou Baillet de Latour, dcerou René hraběte Baillet de Latour a Jany roz. hr. Wratislawové z Mitrovic.

Znak Kolowratů v Erbovní knížce na rok 1935 a v barvách na obálce Erbovní knížky na rok 1940. Znak Baillet de Latour: v modrém poli zlatá vlnící se plachta, visící na pěti zlatých

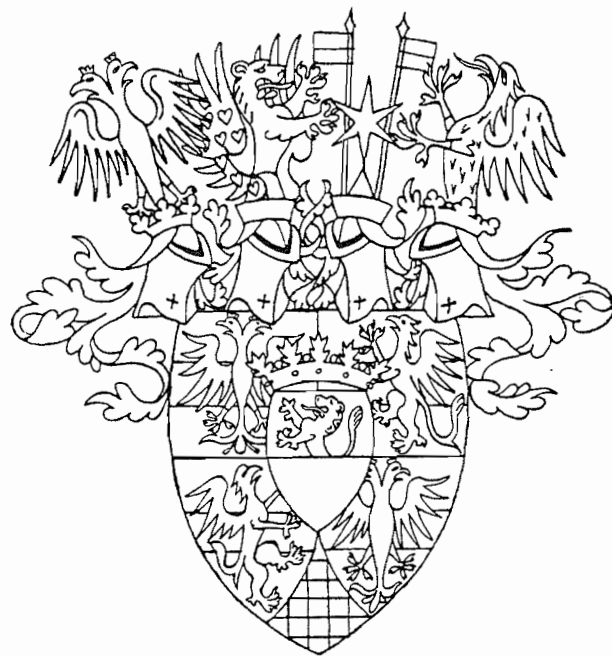

prstencích se zlaté příčné položené hole. Hraběcí koruna. Helm s modrou zlatou točenici a týmiž pokryvadly, na něm hlava a krk laně v příroz. barvách. Štítonoši dva černí orlové se zlatými drápy.

Josef Ferdinand princ z Lobkowicz,

syn Mořice prince z Lobkowicz beřkovického a Gisely roz. hraběnky Silva-Tarouca, byl oddán 29. srpna 1940 v Praze u sv. Jiljí s Gabrielou hraběnkou Czerninovou, dcerou Marie hr. Czer-

ninové z Chudenic, roz. hr. Kinské a † Děpolda hr. Czernina v Dymokurech.

Znak Lobkowiczů v Erbovní knížce na rok 1937. Znak Czerninů v barvách na obálce Erbovní knížky na rok 1936.

Jan Nep. hrabě z Harrachu na Roravě
a Thannhausenách,

syn Otty hr. z Harrachu a Karoliny roz. princezny Oettingen-Wallerstein v Hrádku u Nechanic, čestný rytíř Maltského řádu, byl oddán 16. října 1940 ve farním kostele v Alt Aussee

se Stephanií hraběnkou a šlechtičnou z Eltzu, zvanou Faustová ze Strombergu, dcerou † Ervína hraběte a pána z Eltzu a Johanny roz. hraběnky ze Schönborn-Wiesentheidu.

Znak Harrachů v Erbovní knížce na rok 1936 (korig. v E. k. na r. 1937). Znak rodu z Eltzu: štít čtvercový, pokrytý srdcovým štítkem korunovaným hraběcí korunkou, v něm nahoře v červeném poli rostoucí zlatý lev, dolní pole stříbrné je bez obrazu. 1. a 4. pole hlavního štítu má ve zlaté červené břevno, celé pole pak pokryto korunovaným starým černým říšským orlem bez žezla a jablka, v 2. a 3. poli černém stříbrné břevno, celé pole pokryto dovnitř obráceným zlatým gryfem. 5. pole, vsunuté mezi 3. a 4., je zlaté a černé v 6 řadách na 5 míst šachováno. Hraběcí koruna a čtyři helmy: I. s červenými zlatými pokrývadly, říšský orel; II. červená zlatá pokrývadla, helmíkem podšitý červený klobouk, z něhož vyrůstá zlatý lev mezi otevřeným červeným orlím křídlem, posázeným stříbrnými srdci; III. červená zlatá pokrývadla, červený klobouk se zlaté červené šachovanou ochlípku, nad nímž se vznáší šestipaprsková černá hvězda mezi dvěma, vpravo červené a zlaté, vlevo zlaté a červené dělenými praporce na zlatých tyčích; IV. korunovaný, pokrývadla černá stříbrná, zlatý gryf.

Anita Trmalová z Toušic,

rozv. choť JUDra Františka Trmala z Toušic, byla oddána po druhé 7. prosince 1940 v česko-bratrském chrámu ve Škvorci s Ing. Františkem Brichem, statkářem v Křenici u Radošovic.

Znak Trmalů z Toušic: na modrém štítě zlatá nádoba kbělíková, z níž vyniká sedm květů zelených s květem červeným (karafiátovým nebo tulipánovým), dvě přílby, přikryvadla modrá žlutá, klenot I. přílby jako ve štítě, se sedmi květinami, klenot II. přílby: mezi otevřenými zlaté a modře dělenými křídly zlatý půlměsíc.

Terezie Gegina princezna z Thurn-Taxis,

dcera Ericha knížete z Thurn-Taxis a Gabriely roz. hraběnky Kinské v Loučeni, byla oddána v polovině prosince 1940 s Karlem Svobodou, úředníkem továrny letadel Letov, akc. spol. v Praze.

Popis znaku Thurnů-Taxisů v Erbovní knížce na rok 1940, s. 116-118.

Bedřich princ ze Schwarzenbergu

narodil se 24. srpna 1940 na Orlíce jako druhorozený syn Karla a Antonie knížete a kněžny ze Schwarzenbergu.

Sarolta hraběnka Seilernová z Aspang,

rozená hraběnka Wenckheimová, nevlastní matka loni zemřelého Josefa hr. Seilerna a Aspang, jehož nekrolog a znakový popis přinesla Erbovní knížka na rok 1940, oslavila v Lešné u Lukova 21. května 1940 své osmdesáté narozeniny.

Karel hrabě Belcredi,

velkostatkář v Líšni u Brna, jmenován byl 12. června 1940 předsedou moravské zemské skupiny Českého svazu pro spolupráci s Němci a místopředsedou jeho ústředního výboru.

Znak: štít na příč trojdílný, svrchní pole zlaté, v něm černá korunovaná orlice, prostřední červené, v něm zlatý běžící korunovaný lev, dolní pole zlaté, v něm červený běžící korunovaný lev. Tři korunované helmy otevřené s přikryvadly černými zlatými, červenými zlatými. Nad středním helmem černá korunovaná orlice, nad oběma krajními poloviční lvi, vpravo zlatý, vlevo červený.

JUDr. Rudolf Mlynář,

ústřední rada magistrátu hl. města Prahy, jmenován byl v říjnu 1940 od Svatého Otce Pia XII. rytířem řádu sv. Řehoře Velikého. Insignie a breve odevzdal dru Mlynářovi generální vikář arcidiecése pražské dr. Bohumil Opatrný. Nový rytíř řádu sv. Řehoře, po dvacet let přednosta zádušního referátu městského, získal si značné zásluhy o obnovu pražských chrámů.

Edmund Donek,

major v. v., někdejší náměstek starosty města Litoměřic a nejlepší znalec jeho památek i historie, oslavil 14. října 1940 své sedmdesátiny (* 14. X. 1870 v Brně). V době, kdy v Čechách heraldická praxe byla téměř mrtva, byl Donek entusiastickým jejím pěstitelem. Napsal několik set drobných i větších příspěvků z nejruznějších otázek heraldiky do českých a německých listů i revuí, nakreslil a namaloval velký počet znaků pro oprávněné erbovní nositele, založil a vybudoval znamenitou soukromou sbírku heraldickou. Jako zkušený genealog byl často konsultován v spletitých případech. Zasloužil se o kult K. H. Máchy, o dějiny litoměřického vinařství, o soustavné letopisy starých Litoměřic, jichž je typickým staroměstánem. E. Donek zůstává nám význačným reprezentantem kritického erbovního znalce a v dějinách české heraldiky bude mít vždy čestné místo. Jeho životní výročí uctíváme zařazením původní jeho studie v obsah letošní Erbovní knížky.

III. Písemnictví a umění.

Historické vzpomínky.

Hvězda pánů ze Šternberka.

Letošního roku se připomíná dvojí výročí; je to sedmistiletá vzpomínka na vpád mongolských Tatarů na Moravu, při němž zvláště se vyzdvihuje sporná a mytická postava hrdiny Jaroslava ze Šternberka; a je tomu 700 let (přesný rok vyzdvižení nelze určit, buď r. 1241-1242) prvé připomínky hradu Šternberka nad Sázavou, na místě nebo poblíže starší osady Střimelic.

O vpád Tatarů na Moravu (totiž spíše o to, byla-li bitva u Olomouce) se vede dosud nedořešený spor, který ani příkrý soud Václava Novotného v jeho Českých dějinách I. 3. (str. 1005 a n.), ani duchaplné kombinace a diskombinace Václava Flajšhanse (ČČH 1932) platně nevyřešily. Události z r. 1241, jak byly tradičně vykládány podle záznamů XIV. a XVII. století, podle dedukcí ze soudobých sporých zmínek, podle lidové tradice (Hostýn) a posléze pak v stol. XIX. podle básně »Jaroslav« v RK podnítily prudkou revisi pozitivistické a protikatalické kritiky dějepisné. Kritika Flajšhansova přišla s některými novými poukazy a s kombinací výkladu událostí z r. 1241 a událostí v l. 1663-4, leč i obrana bitvy olomoucké a události hostýnské přinesly námitky takové, že tradiční výklad událostí tohoto roku pozbyl pravděpodobnosti. Není ovšem účelem této připomínky rekapitulovati spor, nýbrž, at tak či onak, toliko připomenouti, že rok 1941 je vzpomínkovým rokem rodu, jenž podle svého erbu před 700 lety vyzdvihl hrad v kraji kouřimském a v českých i moravských dějinách se znamenitě uplatňoval jako jeden z nejstarobylejších a nejznamenitějších rodů českých.

Od r. 1241 píše se tento rod po svém znaku a hradu Šternberku, který patrně založil Zdeslav, syn Diviše, držitele nedalekého Divišova v kraji kouřimském. Hrad a město tohoto jména

na Moravě pochází z doby pozdější. (Jako hrad se připomíná již r. 1269, jako město r. 1296.)*?)

Znamení hvězdy náleží k nejstarším erbovním znamením. Je proto tak vynikajícím znakem urozenosti, že se může dovolávat znamení hvězdy, jež vedla sv. Tři krále k novorozenému Spasiteli světa do Betlema. Proto jednoduchý znak hvězdy byl propůjčován jen v znamenitých případech. Heraldická hvězda bývá pěti-, šesti- nebo osmihrotá. V německé heraldice bývá nejčastěji hvězda šestihrotá, v románské a anglické pak pěti-hrotá. Šternberská hvězda rodová je osmihrotá. Tak ji spatřujeme na pečeti Jaroslava ze Št. z r. 1284 ve vídeňském státním archivu, na pečeti jeho bratra Alberta ze Št. z r. 1296, v znakovém vlysu hradní síně v Jindřichově Hradci z r. 1338, v zámku píseckém a blatenském. Ve Wappenbuchu Konrada z Grünenbergu z r. 1483 je však podle německého zvyku šternberská hvězda toliko šestihrotá, avšak z klenotu prostupuje zakrývaná hvězda osmihrotá.

Je tudíž znakem pánů ze Šternberka zlatá hvězda osmihrotá v modrém poli. Tento znak objevuje se zhusta na štítech půlených nebo čtvrcených v sdružení s jinými znaky znamenitých rodů českých, s nimiž Šternberkové vcházeli v pokrevensví. Hvězda vchází na půlený štít s královským lvem za krále Jiřího z Poděbrad. (Kunhuta ze Št., choť Jiřího z Poděbrad.) Růže a hvězda je na štítě Anny z Hradce (z r. 1398), vdovy po Petrovi ze Šternberka. Labuť a hvězda je na hrobním kameni Petra ze Švamberka († r. 1575) v Ronšperce, aby byla uctěna pamět jeho matky Benigny ze Šternberka. Jsou hvězdy šternberské i na znacích čtyřerbovních: na náhrobním kameni Zdeňka Meziříčského z Lomnice v Ledči († r. 1505), kdež je hvězda báby jeho Kateřiny ze Šternberka. Podobně na oltáři Albrechta Libštejn-

*) Je zajímavé, že již v 2. pol. XIII. stol. se na Moravě vyskytuje zhusta jméno Šternberků z Čech (v Šternberce, a ve Veselí n. M.)

ského z Kolovrat († r. 1510) u sv. Víta na Hradě, též Kateřiny ze Št. Podobně pak nad vchodem zámku pernštejnského v Pardubicích je v čtyřerbovním štítě znak Kateřiny ze Št. V svém erbu pak Jaroslav Martinic r. 1621 připojil mezi dvě lekna osmihrotou hvězdu své choti Marie Eusebie ze Št.

Některé výjimky a zvláštnosti nalézáme ve znacích měst pánům ze Šternberka poddaných.

Divišov, od r. 1545 město se znakem: V modrém štítě na zeleném pahrbku zlatá zeď s cimbuřím, v ní otevřená brána. Nade zdí osmihrotá hvězda.

Šternberk. V modrém štítě zelený pahrbek, nad ním zlatá hvězda šestihrotá (hrad je držen rodem Šternberským po přestávce od r. 1712, nepřetržitě opět od r. 1841).

Benešov. Za pánů ze Št., kteří jej drželi od r. 1311, nadán znakem: modrý štít, v něm zlatá osmihrotá hvězda. Vyskytuje se tu však i hvězda šestihrotá: na pečeti cechu krejčovského z r. 1670 je znak cechu rozevřeného nůžky, v nichž šestihrotá hvězda (v městském museu v Benešově).

Uhliště Janovice. Již ve XIV. stol. (od r. 1359) město šternberské. Znak: modrý štít, v němž na třech zelených pahrbcích stříbrná hradba s písmenem R se štítkami, nad ní zlatá osmihrotá hvězda, v ní modrý štítek s písmenem G, zlatou korunou korunovaný. Písmena do znaku přidána r. 1637.

Počásky. Nynější svůj znak obdrželo město s novými výsady r. 1694 od Oldřicha Adolfa Vratislava ze Šternberka a jeho choti Anny Lucie, roz. Slavatové (tímto sňatkem se dostalo Počátek rodu Šternb.): modrý štít zlatým prutem dělený: v pravém poli zlatá hvězda osmihrotá a písmena A W (Adolf Vratislav), vlevo zlatá růže hradecká a písmena A L (Anna Lucie). Nad štítem koruna hraběcí; štítonoši jsou dva andělé.

Česká Skalice. Znak: v modrém štítě zlatá hvězda o šesti hrotech. Tento znak je dědictvím po Šternbercích. Skalici zdělila r. 1380 Marketa ze Št. po svém choti Vaňkovi z Bozkovic a ze Žumberka.

Horáždovice. Někdejší znak Horáždovic byl polepšen za Šternberků, z nichž nejvyšší purkrabí Adam ze Št. r. 1622 Horáždovice koupil: v modrém štítě na černém pahrbku dvě stříbrné věže s okny a cimbuřím, ve věžích znak pánů Bavorů. Nad věžemi šestihrotá zlatá hvězda. Zlepšení znaku zároveň s potvrzením svobod provedl v 2. pol. XVII. st. Václav Vojtěch ze Šternberka. Ten postavil v Horáždovicích nový zámek, v němž dal vymalovati vítězství nad Tatary u Olomouce a tak se připojil k vzrůstajícímu kultu báječného hrdiny Jaroslava ze Št. koncem XVII. st.

V r. 1669 byla císařem Leopoldem II. potvrzena restituce rodu pánů ze Št. v stav říšských hrabat. S tím zároveň se činí zmínka o Jaroslavu ze Št. Zájem o Šternberky a o vpád Tatarů na Moravu vyplývá z četnosti spisů, jež se přimykají k proslulosti rodu šternberského v tomto století: v r. 1661 vydal jezuíta Tanner: »*Vestigia virtutis et nobilitatis Sternbergicae in regno Bohemiae.*« V r. 1665 Balbín svým spisem »*Diva Montis Sacri*« doplňuje svůj starší spis »*Diva turzanensis*« zázkřem svatohostýnským. V r. 1669 pak vydává Crugerius spis: »*Sacri pulveres*«, důležitý pro spor a tatarské tažení na Moravě, a v r. 1698 pak Vilém z Hlouchova (Guilielmus de Glauchowa) svůj panegyrický spis šternberský spojený s thesemi a konklusemi filosofickými a morálními: »*Aetas aurea illustrissima et excellentissima familiae Sternbergicae.*«*)

Tento spis, vycházející pod auspiciemi hraběte Adolfa Vratislava ze Šternberka, nejvyššího purkrabí království Českého, jenž v Počátkách sňatkem s Annou Lucií Slavatovnou zdůrazňuje svůj starobylý původ na erbu počáteckém z r. 1694.

I v tomto spise**) se připomíná r. 1241, kdy povolán Jaro-

*) V r. 1813 pak Ignác Cornova vydal spis »*Jaroslav von Sternberg, der Sieger der Tartarn*«, kompilaci spisů ze století XVII.

**) Připomínám to pro datování V. Flajšhanse.

slav ze Št. (»ut alibi commemorabimus peculiari narratione, quam hujus Herois Virtus bellica promeruit«), aby českým vojskem obrátil na útěk ony hordy, ohrožující již i Říši německou.

Kolem této události, zajisté čerpané především z tradice lidové, vznikly kombinace v dobách zdůrazňované slávy šternberské. Crugerius se domníval, že Šternberkové jsou původu vestfálského a že přišli přes Sasko na Litoměřicko. Vilém z Hlouchova v citovaném spise pak rozvádí tuto domněnku až k vestfálskému rodu de Morien, jenž odvozuje svůj původ od sv. Tří králů, přiděluje Šternberkům příbuznost s rodem de Morien přes sv. mudrce Balthasara. (Obvyklé přikrašlování erbovního vzniku v době již renesanční. Srv. spřízněnost Rožmberků s Ursini a původ jejich rodu již v dobách staroférických.)

Starobylost rodu šternberského - a to bylo jistě v intencích dosud nejznamenitějšího genealoga českého Bohuslava Balbína - nebylo však třeba dokazovati takovýmito průkazy. Skutečnost mongolského vpádu na Moravu, pověst bitvy olomoucké a legenda svatohostýnská, poskytují samy o sobě tolik skutečností i pravděpodobností, že bude třeba věcí se zabývatí podrobně a krok za krokem, neboť zničení obrazu svatohostýnského od luterského pána Václava Bítovského v r. 1620 je stejně průkazné jako příkré odmítnutí Václava Novotného v r. 1928.

Je nepochybné, že v 2. polovině XVII. století vyvstal kult hrdiny Jaroslava ze Šternberka. Svědčí o tom jmenovaná řada spisů o Šternbercích i restituce jejich říšského hrabství, i zvýšený zájem členů tohoto rodu v té době o vynikající předky a původ rodu. Rovněž tak restituce jejich v někdejší majetek rodový je pozoruhodná. V našem zaznamenání erbů starobylých i znovu vsazených je to patrné. Tento rozmach je pak vyjádřen i jejich erbovním heslem, jež se vyskytá na konci XVII. stol.: »*Coeli conjungimur astra.*«

Tak V. Flajšhans vykládá události z XIII. stol. z tureckých vojen v stol. XVII. jistě přinesl správný postřeh, jenže

jeho výklad může být správný i obráceně. Když byla Evropa v XVII. stol. ohrožena tureckou invází, hledala obdobný případ mongolského nájezdu v dřívějších dobách, aby hrdinství těchto dob našlo přiměřený ohlas v době současné. XIII. století mělo posloužit příklady úsnivým válečným událostem století XVII. Tím je vysvětlen zájem o bitvu olomouckou a o Jaroslava ze Šternberka.

Václav Vojtěch, pán na Horažďovicích, a Adolf Vratislav, pán na Počátkách, koncem XVII. století jsou hlavními podporovateli tohoto zájmu o svůj rod.

Než ani v stol. následujícím zájem neutuhl. Ze zrušení kláštera bl. Anežky v Praze (r. 1785) byl vyzdvížen udánlivý hrob Jaroslava ze Šternberka a latinský náhrobní kámen ze XVII. století byl převezen do františkánského kostela v Zámukách. Leč pozůstatky báječného hrdiny v klášteře bl. Anežky tenkrát nalezeny nebyly.

V století XIX. pak z podnětu vynikajících členů rodu hrabat Kašpara a Františka sám František Palacký připravuje velikou práci o jejich rodu. K celistvému zpracování předsevzatého úkolu však Palacký nedospěl a jeho přípravná práce leží v rukopisných výpiscích a poznámkách v Národním museu.

Bylo tudíž vhodné proslulosti tohoto rodu i v r. 1941 připomenouti.

Jan Hertl

Bartoloměj Paprocký.

(K čtyřstému výročí jeho narození.)

Dne 24. ledna 1588 v bitvě pod Byčínou byli polským kancléřem a korunním hejtmánem Janem Zamojským poraženi přívrženci habsburské kandidatury na trůn polský, uprázdněný v prosinci 1586 smrtí krále Štěpána Bathoryho, a sám uchazeč o tento trůn, Maxmilián, syn stejnojmenného krále Českého a císaře římského, byl zajat.

Mezi přívrženci poraženého arciknížete, kteří se po bitvě pod Byčínou uchýlili do zemí koruny České, byl Bartolo-

měj Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle. Popudil pamfletistickou činností před bitvou Paprocký proti sobě stranu Zamojského natolik, že po jejím vítězství nebyl dále možný jeho pobyt v polské zemi.

Paprocký pocházel z Mazovska ze vsi Paprocké Vůle, kde se před 400 lety - roku 1540 - narodil jako potomek rodu Paprockých - erbu »Jastrzębiec«. Tento »jastrzębiec« - jestřáb, držící bílou podkovu a žlutý křížek, tvořil klenot jeho rodového erbu. Na modrém štítu tohoto erbu byla bílá podkova nahoře otevřená a nad ní žlutý křížek. V době, kdy se do českých zemí uchýlil Bartoloměj Paprocký, nebyl tento muž znám jen jako pamfletista a satirik, básník a didaktik. Měl za sebou již významnou činnost vědeckou na poli heraldiky. Vydal v Krakově roku 1575 vypsání předních rodů pol-

ských, ruských a valašských ve verších s vyobrazením osob a erbů s názvem »Panosza, to iest herby znakomitych familií Wojewodstwa Ruskiego i Podolskiego... podobnież i Wojewodów Wołoskich«. Tři léta poté následoval další heraldický spis, ozdobený obrazy panovníků a šlechticů, jakož i erby zemí, rodin a měst: »Gniazdo cnoty zkąd herby rycerstwa sławnego królestwa Polskiego, Wiel. Xięs. Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego, Żmudskiego, Mazowieckiego i inszych Państw do tego królestwa należących kniaźat i Panów poczatek swóy mają.« Roku 1584 dočkalo se toto dílo druhého rozšířeného vydání se jménem »Herby rycerstwa Polskiego na pięcioro ksiąg rozdzielone« (723 stran). Těmito svými částečně veršovanými, částečně v prose psanými pracemi významu základního pro polskou heraldiku získal si Paprocký pověst znamenitého znalce tohoto oboru, byt i nechybělo osob nespokojených s jeho činností.

I ve vyhnanství byl Paprocký, který již ve vlasti svoji osobu spojoval se šlechtickou rodinou Zborovských, odkázán na šlechtické příznivce a dobrodince. Olomoucký biskup Stanislav Pavlovský, který byl v Polsku pracoval pro kandidaturu arciknížete Maxmiliána jako úřední posel, to zvláště byl, jenž se ujal polského exulanta. Na přání a se značným přispěním tohoto církevního knížete vydal roku 1593 Paprocký »Zrcadlo slavného Markrabství *Moravského*, v kterémž každý stav vzácnost i povinnost svou uhledá«. K nejpěknějším a největším dílům na Moravě tištěným patří tato práce Paprockého, psaná v originále ještě polsky a do češtiny dodatečně přeložená. Její úspěch přiměl Paprockého, že se o podobné dílo pokusil i pro království České, kdež se usadil roku 1598. Čtyři léta poté vyšlo v Praze (od počátku česky již psané) obrovské dílo: »Diadochus, id est successio, jinak posloupnost knížat a králův českých, biskupův a arcibiskupův pražských a všech tří stavů slavného království Českého, t. j. panského, rytířského a městského, krátce sebraná a vydaná«. Okolnost, že tato kniha (v jazyku českém již sepsaná) byla připsána králi a císaři Rudolfovi II. a že se autorovi do-

stalo doporučení od arcibiskupa Zbyňka Berky klášterům, nezabránila tomu, že na jeden čas byl její tisk zastaven - protože nebyla *předem* předložena arcibiskupské cenzuře. To však nebylo ani dosti dobře možno, ježto obrovské dílo autor, jenž se již v Polsku osvědčoval jako horlivý katolík a i v Čechách se stýkal jen s katolickými šlechtickými kruhy, kus po kusu spisoval a do tiskárny dodával.

Z Čech odebral se Paprocký kolem roku 1604 do Slezska. I pro tuto zemi, náležející tehdy k České koruně, sepsal horlivý heraldik velké dílo (poslední větší dílo v *českém* jazyku) s názvem: »Štambuch Slezský, v kterém hospodář s hostem o mnohých věcech spasitelných rozprávějí, pod erby a rody starodávných pánův a rytířstva knížetství horních v Slezě« (vyšlo roku 1609). Nedlouho po vydání »Štambuchu« vrátil se Paprocký do své polské vlasti, kdež na konci roku 1614 zemřel.

Paprocký - autor devětatřiceti spisů polských i českých, z nichž dlužno ještě uvést i v Čechách r. 1599 vydaný »Ogród królewski, w kteróm o początku Cesarzów Rzymских, Arcyxiązat Rakuskich, królów Polskich, Czeskich, Xiązat Szląskich, Ruskich, Litewskich, Pruskich, rozrządzenin ich krótko opisane naidziess« - věru si zaslouží, aby ho bylo i v naší vlasti u příležitosti čtyřstých jeho narozenin vzpomenuť. Každý, kdo měl příležitost hledati některou věc v jeho obrovském »Diadochu«, musil užasnouti nad píli autora - cizince, který v poměrně krátké době sestavil dílo, jež je trvalým pomníkem české urozené společnosti v době předbělohorské - dříve než tuto společnost rozmetl do všech zemí světa boj o náboženství a věci politické. Zájem českého urozeného světa o náboženské a mravní otázky zrcadlí se ovšem i v dílech Paprockého, a to nejen v řadě menších prací, věnovaných urozeným příznivcům, nýbrž zvláště ve slezském »Štambuchu«, v němž theologické otázky zaujímají nemalé místo.

Byt své vlasti nikdy nepřestal býti věrným, vžil se záhy Paprocký do českých poměrů. Přispívalo k tomu nemalou mě-

rou i jeho mocné vyvinuté slovanské vědomí. Přesvědčení o společném původu vlastního a pohostiného národa odráží se i v jeho heraldickém díle: máť za to, že společného původu jsou ty rody obou národů, jež mají týž erb, a do Čech přenáší mnohé erbovní pověsti své rodné země.

Byť jen krátkou dobu se připravoval na svá díla o naší vlasti, přece si získal Paprocký značnou znalost českých pramenů a historických prací. Že podlehl Hájkovi a přechoť se odvolává na Dubravia, nemůže překvapiti. Spíše opak by u humanistického dějepisce překvapil. Čím však nad své okolí Paprocký značně vynikl, je studium listin, starších titulářů, dopisů a pod. Mnohé z těchto dokumentů se zachovalo jen v díle Paprockého, byť leckdy v podobě porušené.

Činnost Bartoloměje Paprockého není však bez stínů. Jeho závislost na šlechtických příznivcích měla v důsledku snahu o další udržení této přízně, na níž často závisela existence historika-vyhnance. A to i na újmu nutné historické objektivity. Ničím novým nejsou výtky v tomto směru Paprockému činěny. Již syn jednoho z příznivců Paprockého, Jaroslava Bořity z Martinic - hrabě Bernard Ignác ve svých »poznámkách« k Balbínově »Epitome« (strahovský rukopis DH I-23, str. 494-506 - poznámka k foliu 182 »Epitome«) označil Paprockého za *prodejného autora* (author venalis), který za odměnu nové rodiny prohlašoval za prastaré a který byl prý znalci rodopisu pokládán za falšovatele (pro impostore habetur). I když je snad něco pravdivého na kritice Martinicové, přece nelze úplně souhlasiti s Balbínovým odpůrcem. Jeť monumentální dílo Paprockého knihou v dějinách českých a zvláště české heraldiky velice významnou. Vady tohoto díla, přihlížíme-li k době jeho vzniku, jsou daleko převáženy kladnými jeho stránkami: pilí autorovou; množstvím shromážděného materiálu, zvláště listinného; jeho upřímnou snahou o nejdůkladnější vyličení látky a konečně (což není však jeho nejmenší předností) upřímnou láskou Paprockého k pohostinému českému národu.

Literatura: Riegrův naučný slovník, díl VI., str. 89/93; M. Bobrzyński: Přehled dějin polských; J. Jakubec: Dějiny literatury české, I. díl; J. V. Šimák: Čes. dějiny u B. Paprockého (Čas. Spol. přátel starožitností, 1922); Kolář-Sedláček: Heraldika I., II. (str. 311); ČČM 1905, str. 299 (Tischer); ČČM 1866 (článek Jirečkův); O. Sl. Naučný XIX. díl, str. 189/190.

Václav Ryneš

Marek Bydžovský z Florentina

narodil se před 400 lety r. 1540 v Novém Bydžově jako syn konšela a pozdějšího primátora Václava Moravce. 2. října 1565 dosáhl na pražské universitě titulu mistrovského, po dvou letech již tamtéž přednášel o matematice, astronomii a klasicích. Šestkrát byl zvolen děkanem fakulty filosofické, šestkrát, 1589 až 1602, zastával úřad rektora university. Král Maximilián II., který si vážil jeho učenosti, nadal ho 1572 (potvrzen 7. července 1575) predikátem a znakem: štít na dvě rozdělený, v hoření poli modrém jednohlavý zlatý rozkřídlený orel, břichem z dolního pole tvaru cimbuří se 3 stínkami vynikající, v dolním poli heraldická stříbrná lilie. Nad štítem helm se zavřeným hledím, vynikající ze zeleného věnce vavřínového. Přikryvadla žlutá modrá a bílá červená. Klenot dvě barvami napříč rozdělená křídla rozložitá, pravé zlaté modré, levé bílé červené, mezi nimi stříbrná lilie ze štítu. Nad křídly žlutá páska s heslem: Me beat alma fides.

Oldřich Prefát z Vlkanova

zemřel před 375 lety 26. července 1565 jako člen staré české rodiny erbovní a vzdělaný pěstitel astronomie, matematiky, inženýrství a přírodovědy. Podnikl cestu do Svaté Země a vydal její popis v známé knize Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny, vyšlé r. 1563. Monografii napsal o něm Karel Chytil.

Znak: štít polovičný, vpravo modrý, vlevo červený, přes něj vlčího psa bílého přední polovice ve skoku, se zlatým ostnatým obojkem na hrdle. Přikryvadla a točenice modrá bílá, červená bílá, klenot dvě křídla, vpravo modré, vlevo červené, mezi nimi figura vlčího psa ze štítu.

Maximilián Millauer,

bohoslovec a dějepisec, rodák českobudějovický, jehož sté výročí úmrtí připadlo na 14. červen 1940, zabýval se v četných svých vědeckých pracích také heraldikou. Největší studie tohoto oboru je o znaku pánů z Riesenburka, těsně hraničí pátrání o předcích hrabat Harrachů, o rytířích z Pořešína, o Petru z Rožmberka, o řádu německých rytířů, o památkách po řádu templářů v Čechách, o náhrobcích českých knížat.

Heraldika v denním, krajinském a populárním tisku roku 1940. Heraldika v knihách.

O *svatováclavské orlici* bylo pojednáno ve feuilletonu Národních listů dne 29. září. O významu *znakoznalství* pro národní přítomnost psal Bohumír Lifka pod názvem »Heraldika čili umění i věda o znacích« v Národní politice 6. října. »Co měly ve znaku staré moravské rody« zodpověděl Sý v brněnském Dni 21. IX. a fč tamtéž 12. X. Zajímavý a velmi zdařilý pokus přiblížit heraldiku dětem učinili J. M. Bechyně a Š. Mezihořský (pseud.) v Malém čtenáři, roč. 59., č. 35.-37. pod názvem »Svědkové slavné minulosti našich předků«, kde v obzorech a popisech znaků podle románu Aloise Jiráska předvedli účast českých a moravských pánů na volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého. »Zemědělské nářadí ve znacích šlechty« přehlédli Václav Deyl ve Venkově 27. XII. 1939. Osmadesát tři malovaných znaků na dvoře zámku hrabat Dubských z Třebomyslic v Lysicích blíže Kunštátu všiml si -v Strý v morav. Dni 20. X. 1940. O znacích v pardubickém kostele sv. Jana Křtitele

a jejich renovaci přinesl zprávu Východočeský kraj 29. XI., s. 5. O heraldickém nálezu kachle se znakem pánů z Leskovce ze XIV. stol. na hradě Orlik-Humpolec informoval O. Kocian v Národních listech 18. X., s. 3. O nálezu tesaného erbu Drslaviců při restauraci kostela v zříceninách hradu Potštejna psal Ing. J. Frič v Časopise turistů LII., č. 5., s. 76. Tamtéž zmínil se na s. 79. Dr. Ivan Honl o heraldické symbolice divých mužů při úvaze o figurách ve znaku města Kostelce nad Černými Lesy.

»Mluvě našich obecních znaků a pečeti« věnoval úvahu Dr. Josef Páta v Neděli Venkova 14. VII., jaké znaky mívaly obce na Královéhradecku, přehlédl - kb v Národním středu 27. VIII., obecní znaky na Litomyšlsku uveřejňoval v září a říjnu Východočeský kraj, črtu »Z historie znaku města Bohdanče« otiskl prof. Jaroslav Mareš v lázeňském zpravodaji Lázně Bohdaneč II., č. 7., 13. VIII., o znaku města Dačic psala Západoslovanská Stráž č. 40. (Den, 6. X.), o znaku města Hranic přednášel podle radiového věstníku v rozhlase 18. IV. Dr. Vlad. Bartovský, Lidové noviny 27. III. informovaly o rozhodnutí správy města Olomouce, že bude podle měst. pečeti z r. 1314 vytvořen kamenný reliéf erbu a umístěn na radniční budově, »Kus dějin znaku města Plzně« předvedl Jaroslav Halík v příloze Národních listů z 28. VII., znak města Železného Brodu zobrazil a popsal železnobrodský čtvrtletník Beseda na jaře t. r.

»Nejstaršími erby českých řemesel« zabýval se V. Ryněš v Národní Obnově 6. VII., roč. IV., č. 27., pokračoval »Erby českých řemesel v 16. století« tamtéž 13. VII., č. 28., a skončil »Ještě poznámkou k erbům čes. řemesel« tamtéž 20. VII., č. 29. »Brněnská cechovní insignie« popsal podle nálezů v chrámu sv. Jakuba Rudolf Fotr v Národní Výzvě č. 26, v červnu. Znak stavitele Jana Čerta z r. 1520 zobrazily Lidové noviny 11. VIII. k článku Dr. Zoroslavy Drobnej »Tři staří Brňané«.

Václav Wagner: *Barok v Čechách*. (Fotografie pořídili Illek a Paul za spolupráce arch. Ing. Mír. Koreckého. Praha, Vlad. Žikeš, 1940). 4°. (14) s. textu, 56 tabulí fotografických. Polo-plát. vazba. 150.- K.

Výběr a zhodnocení nejkrásnějších a nejtypičtějších ukázek barokních architektur světských a církevních v Čechách poskytuje nám také řadu příkladů, jak barokní stavebníci s vysoce estetickým účinkem a záměrem umísťovali na průčelí nebo do interiéru svých staveb erby hlavně jako plastiky v kameni nebo jako malby. Milovník znaků si se zalíbením prohlédne po této stránce obrazy č. 15., znak kolowratský na zámeckém průčelí v Týnci u Klatov, č. 17., znamení řádu jezuitského na chrámovém oblouku u sv. Klimenta v Praze I., č. 26., znak na průčelí paláce hrabat Czerninů-Morzinů v Nerudově ulici v Praze III., č. 32., znak nad vchodem do filiálního kostela sv. Jana Křtitele v Pašticích u Blatné, č. 36., znak na průčelí zámku v Jemništi, č. 42., znak na průčelí zámku v Bečvárech u Kolína, a č. 49., znak nad obloukem v chrámu kláštera v Doksaněch.

V. V. Jeníček: Poslední Slavatova Košumberská 1633-1690, zakladatelka poutnického chrámu Panny Marie na Chlumku v Luži. V Praze 1940. 80, 122 s., 20 obr.

Sňatkem Jindřicha Viléma Slavaty s Maxmiliánou, rozenou hraběnkou ze Žďáru, dostalo se Slavatovskému rodu i hradu Košumberka r. 1651 zajímavé období v heraldické výzdobě. Tým znak zdobí hradní síně již r. 1520, když Slavata, hofmistr král. dvora českého, pojal za manželku Jitku z Janovic. Bylť rod pánů Žďárských ze Žďáru společného znaku s pány z Jangvic, z Olbramovic i z Kolovrat. Paní Marie Maxmiliána měla úctu k rodovému znaku a uplatňovala ho v hojných architekturách. Historický význam znaku pánů Žďárských je proto dokumentován ve Sbírkách hradního musea na Košumberce v III. síni.

Ročenka Musejního spolku v Ivančicích na rok 1940. Obsahuje na str. 3-10 stať Lad. Vaška, Naše pečeti, s popisem a vyobrazením dvaceti starých obecních a cechovních pečeti z musejních sbírek, které nesou znaky Ivančic, Dolních Kounic, Rosic, cechů hrnčířského, kloboučnického, pekařského, kovářského a zednického, obuvnick., tkalcov. a kožišnického v Ivančicích, pekařského v Litoměřicích, ševcovského a mlynářského v Žatci.

Vojtěch Jaromír Pelikán: Heraldické základy. 2. Portret posledního člena rodu svob. pánů ze Zvole a z Koldštejna. In: Mělnicko. Roč. III., 1940, č. 4., s. 73-77 a 1 obr. příl.

Popis a oprava znaku, malovaného na podobizně rytmistra Vincence Maria svob. pána ze Zvole a Koldštejna 1792—1845 v Krajinském museu na Mělníce a rekonstrukce znaku tohoto rodu v gotickém slohu i po rozhojnění v r. 1567.

Moravská orlice jako pražské domovní znamení. K tematice, které zpracoval J. Šebánek v úvodní studii letošní Erbovní knížky, bude zajímaví topografická drobnost, že »U znaku markrabství moravského« se podle svého domovního znamení na průčelí zve dům v Praze V., čp. 72., v Josefovské třídě č. 22 n.

Moravská orlice jako symbol básnického vyznání zdobí v úpravě Zd. Rossmanna obálku knihy veršů Jaroslava Zatloukala »Morava«, vydanou r. 1940.

Obrácené erby na náhrobcích znamenají, že rod vlastníků hrobky vymřel. Takové erby »posledních svého rodu« na pražském ústředním hřbitově vyhledal a zjistil Emerich Al. Hruška v knize Romantické Olšany (Praha, Vl. Zrubecký, 1940). Bohužel našel již pouze dva, ostatní byly v průběhu let zničeny. Na V. hřbitově v 10. oddělení byl ještě r. 1938 pomník hraběnky Frideriky Maillartové z Landreville, rozené svob. paní Nigróni z Ricinbachu, která zemřela 11. IX. 1850. Na III. hřbitově v 8. oddělení je se znakem hlavou dolů náhrobek rodiny Hochberger von Hieronimshof.

Znak pro sudetskou župu byl určen výnosem německého říšského ministra vnitra z 9. září 1940 a popsán v pražském deníku Der neue Tag 4. října 1940.

O užívání znaků.

Slyšíme dosti často, že znaku nelze v moderní době vhodně užívat. Je to prý zpravidla jen lichá dekorace, které beztoho nikdo nerozumí, jakýsi pozůstatek honosivé nádhery mocných, dnes již vymírajících šlechtických rodů.

O lichosti znakové dekorace může ovšem mluvit každý, kdo znaku nerozumí; to však ještě není důvodem k odsudkům tak příkrým. Je však pravda, že členové urozených rodin velmi často a s oblibou zdobili svá díla rodovým znakem. Při tom třeba zdůraznit, že za starých dob bylo bezpochyby dosti takových příležitostí a že šlechtici nedávali svůj znak vytesat nebo namalovat na díla ledajaká. Bylo by jistě trochu paradoxní stavět nákladné monumenty jen proto, aby na nich mohl být umístěn znak jejich zakladatele nebo majitele, ale ani tehdy, připustíme-li lehkověrně takovou myšlenku, nebylo by to směšné nebo zavržení hodné, ale obdivuhodné.

V době novější, jak se zdá, nebylo nic zvlášť pozoruhodného, co by mohlo nésti znamení vynikajícího jedince nebo znamení jeho rodu. Lidé zbohatlí jaksi podvědomě štítili se následovat příkladů urozenosti a dávali bez uzardění najevo, že od nich nikdo nesmí očekávat nějaké projevy velkomyslnosti. Obraceli své peníze v bankách, pečovali o rozmnožení svých majetků a posléze jich užívali jen k svému soukromému užitku a obveselení, žárlivě střežili každý groš, aby nedopatřením nebyl obrácen k radosti bližního.

To je tedy rub staré aristokratické honosivosti a nádhery. Co všechno bylo kdysi postaveno pro odív, pro ozdobu kraje a potěšení bližních, bylo spíše majetkem všech, než pochybné propírávání peněžních ústavů za našich dob.

Znaku tedy lze i v době přítomné užívat i příležitostně není málo. Kdo daruje kalich svému farnímu kostelu, může jej dát ozdobit svým znakem. Kdo postaví kapli, sirotčinec, nemocnici, kdo vydá knihu o svém rodu, rodišti nebo rodném kraji, kdo dá razit svůj peníz svatební, opraví hrad, kostel nebo zámek, může a má právem a s hrdostí ozdobit své dílo znakem.

Toto je jen nedokonalý výčet způsobů, jak lze čestně a důstojně užívat znaků. Stane se, že pekaři dají postaviti oltář v kostele své obce. Nic jim nebrání, aby neužili znaku pekařského.

Znak není jen k tomu, aby hlásal: toto je můj majetek. Málo je toho, co bychom mohli označiti jako svůj majetek, té-

měř nic. Co máme, světil nám Bůh, ať je to majetek hmotný nebo nadání a umění. Jen hříchy jsou naše a ty nám nejsou ke cti. Bylo by tedy lépe, kdybychom vždy pamatovali na to, že máme svěřených hřiven dobře užívat, a zdobíme-li něco známkem, nechť pýcha urozenosti nebo cti nepřehluší, co znak má hlásati po pravdě: toto je mé dílo. *Šim*

Znaky na obálce

připomínají biskupství litomyšlské, jehož šestisté výročí založení bude oslaveno roku 1943, a pátého biskupa litomyšlského a arcibiskupa magdeburského, Alberta ze Šternberka.

Znak biskupství litomyšlského: v černém poli stříbrný (zlatý?) heroltský kříž.

Znak pánů ze Šternberka: v modrém poli zlatá osmihrotá hvězda. *Šim*

Obsah

<i>Jindřich Šebánek: Strážci moravského znaku. S 5 ilustracemi originálních dokladů</i>	9-30
<i>Karel kníže ze Schwarzenbergu: Královská korunovace před 150 lety. S 11 kresbami autorovými</i>	31-38
<i>Václav Ryneš: Znamení Továryšstva Ježíšova. S kresbou B. Štorma</i>	39-44
<i>Emanuel Hauner: Želiv a Leskovci. S 4 kresbami B. Štorma</i>	45-56
<i>Rudolf Holinka: Barokní heraldická symbolika</i>	57-61
<i>Edmund Donek: Poznámky k legendám, tradicím a pověstem erbovním na Litoměřicku</i>	62-79
<i>Břetislav Štorm: O heraldické kresbě</i>	80-83
<i>Bohumír Liška: Znak básníka Julia Zeyera. S kresbou Břetislava Štorma</i>	84-90

Heraldická kronika roku 1940-1941.

(Uzavřena k 31. prosinci 1940.)

- I. Instituce.
- II. Osobnosti.
- III. Písemnictví a umění.

Napsali *Josef Dostál, Zoroslava Drobná, Jan Hertl, Václav Ryneš, František Štědranský, Břetislav Štorm*. Nepodepsané zprávy psal *Bohumír Liška*.

- I. Čtyři sta let od požáru desk zemských 1541 (93-94) - Sto padesát let od korunovace Leopolda II. a Marie Ludoviky 1791 (94) - Čtyři sta let od založení Továryšstva Ježíšova (94) - Dvě stě padesát let od založení poutního chrámu v Bozkově u Semil (95) - Sedm set let kláštera Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova (95-99) - Kroměříž 650 let měs-

tem (99-100) - Kostelec nad Orlicí 600 let městem (100) - Soběslav 550 let městem (100-101) - Litovel 500 let městem svobodným (101) - Opatov u Třebíče 400 let městečkem (101-102) - K ikonografii znaku řádu dominikánů (102-103).

- II. ThDr. Leopold Prečan, arcibiskup olomoucký (104-105) - ThDr. Šimon Bárta, biskup českobudějovický (105) - ThDr. Mořic Pícha, biskup královéhradecký (105) - Maximilián hrabě Wratislav z Mitrovic (105) - Jiří Špaček šl. ze Starburgu (106-107) - Karel Eugen hr. Czernin (107) - Yvonna vdova Graham (107) - Karla hr. z Thunu a Hohensteinu (108-109) - JUDr. Emanuel Stehlík ryt. z Čenkovy (109) - Manfred kníže Collalto a San Salvatore (109 až 110) - Karolina Michaela hr. Des Fours Walderode (110-111) - Jean vévoda de Guise (111-112) - Jan hrabě z Blanckensteinu (112-113) - JUDr. Josef Ettel šl. z Hvozdomilu (113) - František baron Ringhoffer (113-114) - Karolina hr. Strachwitzová (115) - JUDr. Jiří Víšek (115) - JUDr. Hugo a Mikuláš baroni Daczičtí z Heslowa (115 až 116) - Marie Anna hr. Chorinská (116) - Ing. Jaroslav princ z Lobkowicz (117) - Kliment hr. Kerssenbrock (117) - Egon hr. Krakovský-Liebsteinský z Kolowrat (117-118) - Josef Ferdinand princ z Lobkowicz (118-119) - Jan Nep. hr. z Harrachu na Roravě a Thannhausenách (119-120) - Anita Trmalová z Toušic (120) - Terezie Geginá princezna z Thurn-Taxis (121) - Bedřich princ ze Schwarzenbergu (121) - Sarolta hr. Seilernová z Aspang (121) - Karel hr. Belcredi (121) - JUDr. Rudolf Mlynář (122) - Edmund Donek (122).

- III. Hvězda pánů ze Šternberka (123-128) - Bartoloměj Paprocký (128-133) - Marek Bydžovský z Florentina (133) - Oldřich Prefát z Vlkanova (133-134) - Maximilián Millauer (134) - Heraldika v denním, krajinském a populárním tisku r. 1940 (134-135) - Heraldika v knihách: V. Wagner, V. V. Jeníček, Musejní spolek v Ivančicích, V. J. Pelikán

(135-137) - Moravská orlice jako pražské domovní znamení (137) - Moravská orlice jako symbol básnického vyznání (137) - Obrácené erby na náhrobcích (137) - Znak pro sudetskou župu (137) - O užívání znaků (137-139) - Znaky na obálce (139).

Seznam znakových vyobrazení

z Asfeldu a Vydří 32	štítonoš znaku na menší
z Blanckensteinu, hrabata 112	stavovské pečeti moravské
Collalto, knížata 110	z pol. XVIII. stol. 24
Daczičti z Heslowa 116	štítonoši na dřevořezu zna-
z Eltzu, hrabata 119	ku z artikulů zem. sněmu
Hanischové z Greifentalu 36	mor. z r. 1593 29
z Hennetu 35	Opatov u Třebíče 102
Jesuité, znamení řádové 42	Papročtí z Hlohol a Paprocké
Kagerové ze Stampachu 33	Vůle 129
Kerssenbrockové, hrabata 118	Prečan, Leopold, Dr., arcibiskup olomoucký 104
Klebensbergové, hrabata 33	Příchovský z Příchovic, Antoin, arcibiskup 31
Kostelec nad Orlicí 99	Ringhofferové, svob. páni 114
Kroměříž 98	Rottenhanové, hrabata 32
Lažanští z Bukové 34	Soběslav 100
Leskovci z Leskovce 46, 52	Sporckové, hrabata 32
Litovel 101	Šiškové z Jamolice 36
Margelíkové 38	Špačkové ze Starburgu 106
Moravská orlice: štítonoš na erbovním listě císaře Fridricha III. z r. 1462 14	z Thunu a Hohensteinu, hrabata 108
štítonoš na dřevořezu znaku z Olomouckého žaltáře roku 1499 21	Voříkovští z Kundratice 37
štítonoši na dřevořezu znaku z artikulů moravského zemského sněmu z r. 1556 22	Zeyer, Julius, to jest von Zeyern 85
	Želiv, klášter 45, klíče 50
	Obálka: Sternbergové a Litomyšlské biskupství

Erbovní knížka na rok 1941, ročník sedmý
Část textovou redigoval PhDr. Bohumír Lifka. Část obrazovou redigoval, upravil a vyzdobil Břetislav Štorm. Vydalo v Knihách Řádu nakladatelství Vyšehrad v Praze, vytiskly Č. A. T. Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky v Praze v únoru 1941 v nákladu 1000 výtisků